Hunt Institute for Botanical Documentation
5th Floor, Hunt Library
Carnegie Mellon University
4909 Frew Street
Pittsburgh, PA 15213-3890
Contact: Library
Telephone: 412-268-2434
Email: huntinst@andrew.cmu.edu

The Hunt Institute is committed to making its collections accessible for research. We are pleased to offer this digitized version of an item from our Library.

Usage guidelines
To the best of our knowledge, this item is in the public domain. We have provided this low-resolution, digitized version for research purposes. To inquire about publishing any images from this item, please contact the Institute.

About the Institute
The Hunt Institute for Botanical Documentation, a research division of Carnegie Mellon University, specializes in the history of botany and all aspects of plant science and serves the international scientific community through research and documentation. To this end, the Institute acquires and maintains authoritative collections of books, plant images, manuscripts, portraits and data files, and provides publications and other modes of information service. The Institute meets the reference needs of botanists, biologists, historians, conservationists, librarians, bibliographers and the public at large, especially those concerned with any aspect of the North American flora.

Hunt Institute was dedicated in 1961 as the Rachel McMasters Miller Hunt Botanical Library, an international center for bibliographical research and service in the interests of botany and horticulture, as well as a center for the study of all aspects of the history of the plant sciences. By 1971 the Library's activities had so diversified that the name was changed to Hunt Institute for Botanical Documentation. Growth in collections and research projects led to the establishment of four programmatic departments: Archives, Art, Bibliography and the Library.

Digitized by Harvard Institute for Botanical Documentation

Digitized by Harvard Botanical Library

8-2

DT9
S814t

30 agnarchs nigrous + 1 antheru

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Anna calka
Wirize 1

Anna cabharina Josephina
Wirix 1760

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

THEATRUM FUNGORUM,

OFT

TOONEEL

DER

CAMPERNOELIEN

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

OP DE TITEL-PLAET

Hier ſietmen het Tooneel, Rond'om van alle canten
Verciert door menigh Cruydt, en Campernoelie planten
Van veelderhande ſoort, die met een goedt beleyt
En neerſtigh onderſoeck, door Sterbeeck ſijn verſpreyt,
De quaede vande goey: de quaey die ſietmen hanghen
Vol doodelijck vergift, doorvlochten vande ſlanghen,
En ander vuyl ghediert, ſoo dat het kleyn en groot
Veracht, verſmaet, beſchimpt en noement *Duyvels broot.*
En aenden andren cant daer ſietmen kinders ſpelen,
Die blij en vrolijck ſijn, daer d'eerſte ſitten quelen.
Dees thoonen door t'ghelaet en hunnen ſoeten ſchijn
Dat haeren *Fungi-troep* bevrijdt is voor't fenijn,
En dat geen ſlangh oft pad' hier coſt haer aes aen vinden:
Sy hanghen hem ten thoon: en roepen, lieve vrinden,
Die langhs dees Poort comt in, ſiet oft u *Fungi* ſijn
Van dees oft d'ander ſoort, want hier magh gheen fenijn
Oft quaer ghewas meer door: ſoo dat dit vuyl ghebroet
Vol haetelijck vergif daer buyten blijven moet.
Hier toontmen nu de merct, waer dat van alle ſijen
t'Gheboert ghelaeden comt: het ſit met heele rijen,
En t'ſtelt haer *Fungi* voort, ſy roepen overluyt:
Wy hebben niet als goey, de quaey die bantmen uyt.
Het krielter van het volck, de kocks die ſietmen loopen
Om ergens voor een feeſt Proviſie te gaen coopen.
Den Spaegniaert, Italiaen, en oock den Portugies
Beminnen deſe vrucht, ſy ſijn niet meer ſoo vies,
Want kennen nu haer deught. De maerten oock niet luy,
Die coopen om het meeſt: maer holla, wat een buy
Rijſt aenden andren cant! wie comt de merct hier ſtooren?
Laet ſien wat beeſt is dit, men kent hem aen ſijn hooren.
't Is Momus: die vol nijt en opgheproptен haet
Hier het Tooneel beſchimpt: maer vrint ten is niet quaet,
Het komt ſeer wel te pas, dat ghy hier comt verthoonen
U bot onwetentheydt, hy ſal u daer voor loonen,
Die ghy ſijn werck ſoo laeckt, en maecken dat dees merct
Oock van u vuyl fenijn gheheel gheſuyvert wert:
Hy ſal voor jeder een u aen dees poort doen hanghen,
En binden inden troep by d'adders ende ſlanghen:
Suyght daer noch meer vergif, en eet daer *t'Duyvels broot,*
Soo berſt ghy door t'fenijn: 't Tooneel is ſonder noot.

A. V. Weſterhout.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Peeters

ÆTA. XL. IIII
THEATRVM
FVNGORVM
A. V. Westerhout delinavit
E. V. Ordonie sculpsit

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

THEATRUM
O
HET T
DER CAMPI

Waer inne vertoont wort de gedae
ten, voetsel, denght ende onde
schoonmaken ende bereyden wa
teeckenen van de gene die vergi
neelmiddelen tot soodanigh on
kenrighe beschrijvinghe vande
dieren onder d'aerde, ende dierg

Waer by ghevoeght is een cort Tractaet van
Peerdalie, ende andere, met de

Alles met neerstigheyt, langh-duerige on
vande schriften der ervarenste cruyt-k

FRANCISCUS VA

Verciert met vele belden van alle ghedaenten
in dit werck: alles na

TANTWERPEN, By Ioseph Iacobs.
Met

THEATRUM FUNGORUM
OFT
HET TOONEEL
DER CAMPERNOELIEN

Waer inne vertoont wort de gedaente, ken-teeckens, natuere, crachten, voetsel, deught ende ondeught; mitsgaders het voorsichtigh schoonmaken ende bereyden van alderhande Fungien; en blijckteeckenen van de gene die vergiftighe gegeten hebben, met de gheneesmiddelen tot soodanigh ongeval dienende: beneffens eene naukeurighe beschrijvinghe vande *Aerd-buylen, Papas, Tarratouffli, Artichiocken onder d'aerde*, ende dierghelijcken ghewasschen.

Waer by ghevoeght is een cort Tractaet vande hinderlijcke Cruyden van dit landt, als wilde Petercelie, ende andere, met de teghen middelen teghen soodanigh vergif.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Alles met neerstigheyt, lanck-duerige ondervindinghe, ende ijverigh onderzoecken vande schriften der ervarenste cruyt-kenders vergaedert ende beschreven door

FRANCISCUS VAN STERBEECK Priester.

Verciert met veele belden van alle ghedaenten van Campernoelien ende andere Cruyden, dienende tot dit werck: alles naer het leven in coper gheseneden.

T'ANTWERPEN, By Ioseph Iacobs, inde Borse-straet, boven op de Borse. 1675.
Met Gratie ende Privilegie.

AEN MOMUS

Op het overſtaende Beldt van den Heere

IOANNES VAN BUYTEN.

DEn ſchimp-godt MOMUS *ſloegh met ſpot*
't Oogh op dit Boeck, doch ſagh dit Belt, en ſloot ſijn kaeken,
En ſweegh. En ſchoon hy is een' Godt,
En ſiet dit VVerck vol Goden ſpijs, *
En dat hier ſtof is om vergif en gal te braecken,
Soo vindt hy hier nochtans niet, t'ghen' hy aen derft raeken:
De handt, die deſen diſch bereyt, is al te wijs.
Hy ſpeurt te groot vernuft in deſen handel ſweven:
Den gheeſt, die met ſijn pen dees blaeders heeft beſchreven,
Crijght in het velt ghewas, 't ghen' ons dreyght met de doodt,
Tot ſpijt van ſchimp, een eeuwigh leven:
VVant 't is een Hemelſch werck, al iſt van Duyvels broodt.
Hy ſiet dit ſchrift verſien van binnen
Met geeſt, verſtant, en rijpe ſinnen:
En daer hy 't ſiet, denckt hy den mondt
En ooghen op dit VVerck te ſluyten:
VVant daer hy wijſheydt ſiet, verlieſt hy ſpraeck en licht;
Dies vlucht hy voor dit VVerck terſtont:
Dit Boeck en Beldt ſchijnt hem te vinnigh in't gheſicht,
Diên Godt ſchrickt voor 't verſtandt van binnen, en VAN BUYTEN.

* *Nero apud Dionem vocat Boletos,* Βρῶμα τῶν θεῶν: [*dat is, ſpijſe der Goden*] *ut ait Nonnius de re cib. lib.* 1. *cap.* 27.

ANT. FRANC: WOUTHERS. I. C:

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

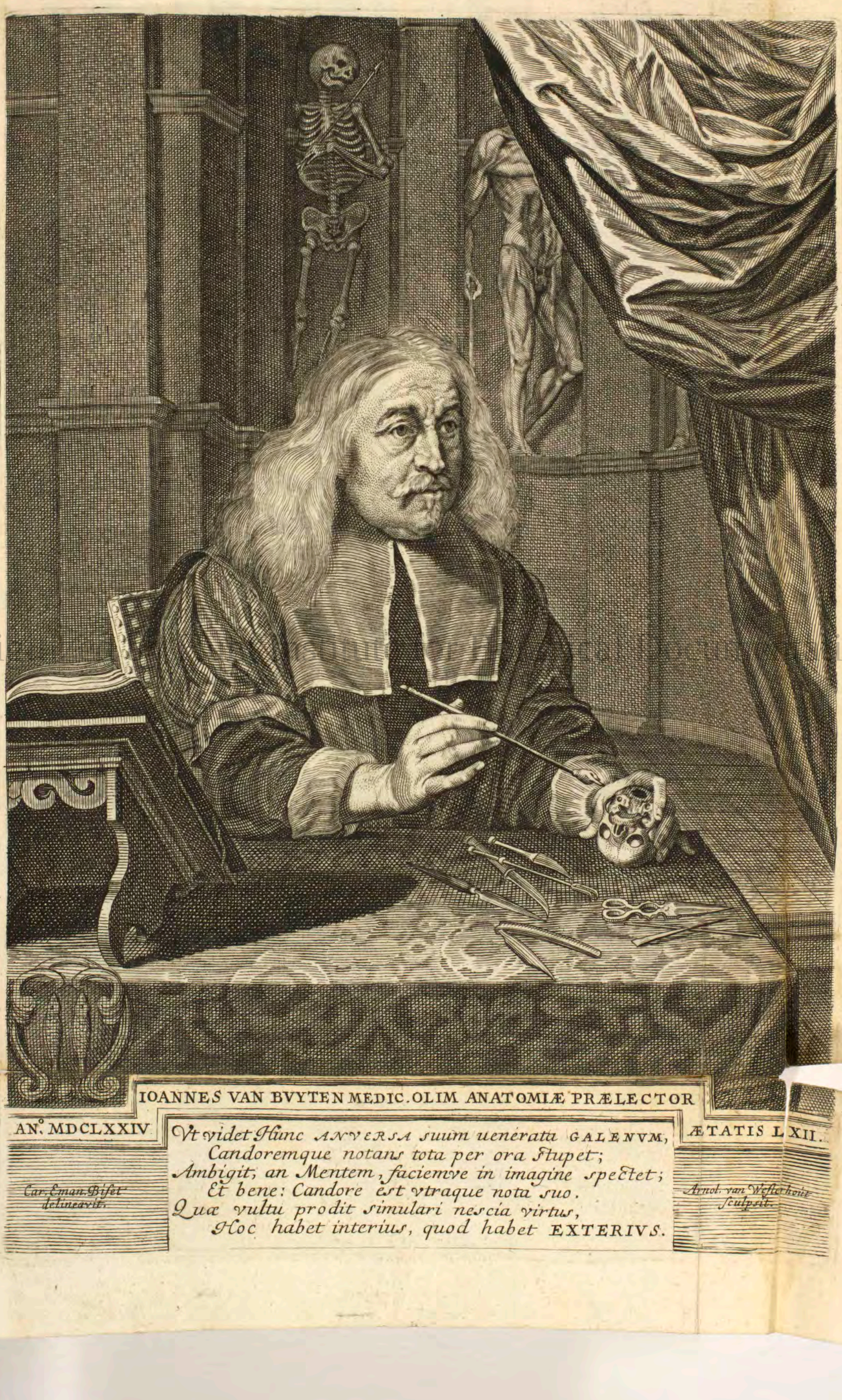

IOANNES VAN BVYTEN MEDIC. OLIM ANATOMIÆ PRÆLECTOR

AN°. MDCLXXIV

Vt videt Hunc ANVERSA suum uenerata GALENVM,
Candoremque notans tota per ora Stupet;
Ambigit, an Mentem, faciemve in imagine spectet;
Et bene: Candore est vtraque nota suo.
Quæ vultu prodit simulari nescia virtus,
Hoc habet interius, quod habet EXTERIVS.

ÆTATIS LXII.

Car. Eman. Biset delineavit.

Arnol. van Westerhout sculpsit.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

AEN DEN SE
E N
WYT-VERMAE
MYN
IOANNES VA
LICENTIAET IN
Ende teghenwoordigh voo
in het Collegie der Me
geweest Leer-meester
schole der Chirurgie
werpen.

SEER ERVAREN

INdien de menig
vermaende Re
wanneer de Ge
profijt genote
oft Rechters i
ken recht te doen, oft in een
door de voorsichtige cloecht
als mede de goede voorgang
schen der geboden ende w

AEN DEN SEER ERVAREN
ENDE
WYT-VERMAERDEN HEERE
MYN HEER
IOANNES VAN BUYTEN,
LICENTIAET IN DE MEDECYNEN:

Ende teghenwoordigh voor de vierde mael Presidents in het Collegie der Medecijnen, ende vijftien jaeren geweest Leer-meester der Anatomie in de publicque schole der Chirurgie binnen de Stadt van Antwerpen.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

SEER ERVAREN HEERE.

INdien de menighvuldighe geschiedenissen der vermaerde Romeynen betuygen, dat sy, soo wanneer de Gemeynte eenigh voordeel, nut oft profijt genoten hadde, soo van de Raets heeren oft Rechters in goedt ende spoedigh voltrocken recht te doen, oft in eenighe overwinninge te becomen door de voorsichtige cloecke ende manhaftige Velt-oversten: als mede de goede voorganghen in het sachtmoedigh beheerschen der geboden ende wetten door hunne Wet-houders

ende Overigheydt : ſy altijdt toevoeghden den eerſten glans ende eere aen de meeſters, de welcke in haere wetenſchappen ſoodanige leerlingen door hunne onderwijſinge voortsghebrocht hadde,ſeggende,dat de goede meeſters , de welcke hun het goet van'tquaet hadde leeren onderſcheyden,oock het misachten van het ſchaedelijck ende ongeoorloft,een ſpoor gegeven hebbende tot het nut en weldoen,den eerſten oorſpronck ende glans waeren van al dit goet ende profijt : Waerom en ſoude my niet geoorloft weſen te mogen ſeggen,dat V E. bejeveringe ende arbeyt in het ontleden van ſeven lichaemen , de ſelve te toonen , ende met iever te leeren (aen de jonghe aencomende wondtheelders alhier) het ontſluyten ende ontvoegen der ſelve,als weder het ſelve te ſluyten , ende jeder lidt in ſijne natuerlijcke plaetſe te brengen, met alle het gene dagelijcks door ongeval aen ons brooſch lichaem is overcomende , aen de heel-meeſters van V. E. gheleert, ende de behulp-middelen hun aenghewеſen , het welck den vermaerden Doctoor PLEMPIUS * in ſijne boecken van V. E. is betuyghende , wy ende een jeder int beſonder V E. de eerſte plicht van danckbaerheyt met de danckbaere Romeynen ſchuldigh zijn ?

Te meer dan,ick voornamentlijck in het beſonder aen V E. beſtieringe verplicht ben,van my in het jaer 1663. door V E. groote ervaerentheydt ende wetenſchap van mijne lanckduerighe ende ſwaere quaele met de hulpe vanden *Alwetenden gheneeſ-meeſter* verloſt ende gheneſen te hebben : daerenboven V E. hooghſte genegentheyt ende ſorghvuldigheyt , als eenen Vader tot ſijnen Sone, ſedert noyt en is vermindert , maer ghedurigh aengewaſſchen, ſoo dat ick moet bekennen , dat ick

* *Plempius ad fundamenta Medicinæ. lib. 2. de Aure, &c.*

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ick ombequaem ben tot volle danckbaerheydt, vertrouwende my op V E. gheneghen goetheyt.

Dat ick dit fleght ende geringh Tractaet van de *Camper-noelien* V E. heb derren toe-eyghenen, is de reden geweeft uwe groote ervarentheydt ende uyterlijcke kenniffe van alle levende cruyden : welcke uwe wetenfehap tot Loven, Padua, Roomen, Parijs, ende elders, altijt met grooten lof heeft uytgefteken, waer toe ick mijn toevlucht nemende, derre vaft ftaen op V E. aenteeckeningen van mijne mifflagen, die buyten twijfel en te grof en te veel fullen fijn, die ick willigh naer V E. onderrechtinghe wil fchicken, foo de moeyt V E. niet verveelt my de felve aen te wijfen. Ondertuffchen wat defe mijne befchrijvinge aengaet, bevele die in V E. gunftige befcherminge, fonder de vvelcke fy fonder twijfel fom wijl groot gevaer foude loopen: verhopende ende wenfchende, dat V E. fal oordeelen, dat de ghenegentheyt voortcomende uyt eenen goeden ende danckbaeren wille, meer als de daet is, ende dat V E. het felve beftierende, defe opdraght in danck fal aennemen van

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

V. E. verplichen en gheneghen dienaer

Franciscus van Sterbeeck Prieftet.

APPROBATIE.

HEt Tooneel der Campernoelien, ende de beſchrijvinghe der Aerd-buylen, fenijnighe Cruyden &c. vergadert ende beſchreven door den Eerweerdighen Heer FRANCISCUS VAN STERBEECK Canoninck van Hooghſtraten, ſal moghen ghedruckt worden, als niet behelſende teghens die H. Kercke van Roomen oft goede manieren Actum in Antwerpen den 15. September 1674.

A VANDEN EEDE *Archidiaken van Antwerpen en Cenſor der Boecken.*

Corten inhout van het Privilegie.

CAREL *By der gratie Godts Coninck van Caſtilien, van Leon, van Arragon, Aerts-hertoghe van Ooſtenrijck, Hertoghe van Borgoignien, van Lottrijck, van Brabant &c. heeft verboden, dat niemandt anders dan* Ioſeph Iacobs *Boeckdrucker binnen Antwerpen, en ſal vermoghen te drucken het* Tooneel der Campernoelien, *uyt-ghegheven by den* Eervveerdighen Heere FRANCISCUS STERBEECK Prieſter, *'t ſelve naer te doen drucken, oft in andere landen oock inde Franſche oft Latijnſche taele gedruckt, in deſe landen te brengen oft vercoopen voor den tijdt van negen toecomende iaeren, innegaende van den dagh van dit Octroy: op pene ende confiſcatie van alle, ende amende van 30. guldens voor ieder van ſoodanighe naerghedruckte exemplaeren, gelijck breeder comt te blijcken uyt de brieven daer van zijnde: ghegheven tot Bruſſel onder den grooten Zegel den 27. September 1674. gheparapheert* Fier Vt.

Onderteeckent:
LOYENS.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

INLEYDINGHE
TOT DEN GOET-WILLIGHEN LESER.

MYne ledighe uren oft tijdts-overschot nu twintigh iaeren met grooten jever, niet sonder oncost en slaeflijcken arbeyt overgebrocht hebbende in het saeyen ende planten soo van in-lantsche als uyt-lantsche kruyden, boomen, heesters, ende alle soorten van aerd-ghewasschen; tusschen welcken tijdt, naer een neerstich ende ghedurigh ondersoeck, in kennisse ghecomen sijnde soo van goede ende gheneesbaere, als van schadelijcke ende doodelijcke kruyden ende ghewasschen, waer onder oock ghe en cleyne plaets en grijpen de *Fungi* oft *Campernoelien*, in dese ghewesten van Brabant seer wel bekent, ende overvloedigh in't ghebruyck, nochtans seer in nature verschillende: soo heeft my den eyghen appetijt, als de ghesontheydt, opgheweckt, om de kennisse daer van met alle jever te becomen ende uyt te speuren: te meer, als ick gesien hebbe, dat het selve aen mijnen even naesten dienstigh ende oorboor wesen cost: het gene ick bemerckt hebbe, door een corte aenwijsinghe van ses bladeren, die ick in het jaer 1668. in een cleyn besonder Tractaet door den druck in't licht hebbe ghegheven, het welck achter by eenen *Koock-boeck* (voor desen in Hollandt ghemaeckt ende ghedruckt) ghebonden was. Om welcke reden menighe persoonen my den naem ghegheven, oft den Auteur van den ghesey den *Koock-boeck* ghenaemt hebben: als mede van eenen boeck, genaemt den *Verstandigen Hovenier*; den welcken van ghelijcken in Hollandt ghedruckt was: want ick tot op den dagh van heden niet anders als het voornoemde *Tractaet der Fungi* in het licht hebbe ghebracht. Ende ghemerckt hebbende, dat soo weynighe regelen aen vele menschen aengenaem waeren, soo heeft my goet ghedocht, alle het gene ick in den tijdt van soo veel jaeren vergadert hadde, eens in goede ordre by den anderen te voeghen, ende met eenen nieuwen iver de nature der selver in alles te ondersoecken, ende breeder te beschrijven, hebbende tot dien eynde niet alleenlijck

alle

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

alle naturaliſten ende Auteuren, daer van tracterende, doorſnuffelt ende doorleſen, maer boven dien ſelfs, als oock door andere, doorwandeldt vele boſſchen, velden, canten en hoecken, met ſulcken ghewaſch dickwils bevrucht; om daer door (ſoo ſeer my moghelijck was) meerder licht ende voldoeninghe aen een jeder te gheven. Tot welcken eynde dat by naer alle de figuren door den plaet-ſnijder naer het leven ſijn gheteeckent ende gheſneden; het ghene my behalven de groote moeyte ende ſorghe, noch tot grooter oncoſten heeft verſtreckt, aenghеſien deſe vruchten ſoo haeſtelijck veranderen, ſoo in haer ghedaente als ondeught: ende om alles op het uyterſte ende volmaeckſte de natuer voor ooghen te ſtellen, ſoo ſijn de ſelve op het ſpoedighſte alle naer het leven gheſchetſt; ende met fijne coleuren by my gheſchildert, waer door my altijt het levens voorbeldt is ten toon ghebleven: nochtans haer weſen (van jeder ſoorte, met alle ſijne eyghendommen) op den ſelven ſtondt naer het leven promptelijck beſchreven, ende volcomentlijck beſcheyden; met ſoodanich verſchil ende onderſcheyt, dat een jeder ſal ghetuyghen, dat elck gheſlacht in ſijn eyghen weſen naturelijck vertoont wordt. Welcke waerheydt den Leſer claerlijck bemercken ſal in het verſchil van de eene goede ſoort aen de ghelijckſchijnende ſelve quaede ſoort: want als ick dit werck in't Iaer 1654. begonſt hebbe, ſoo is mijn eerſte voor-dacht ende oogh-merck geweeſt, het ſelve in twee ghelijcke deelen te beſcheyden, te weten, dat de eerſte ſoort oft gheſlacht der goede ſoude ghelijck ſijn aen het eerſte gheſlacht der quaede, het welck in alle de gheſlachten in beyde de Deelen (ſoo veel my doenlijck gheweeſt heeft) ghedurigh achtervolght is: waer uyt dat alle gheſchil, twijfelachtigheydt ende vreeſe terſtonts met de waerheydt ondeckt wordt, ſiende de eerſte plaet van de goede teghen de eerſte plaet van de quaede: door welcke middel in alle de gheſlachten wel achtnemende, een jeghelijck in corten tijt volcomen kenniſſe van de goede tuſſchen de quaede ſal becomen.

Dit Werck, oft beſchrijvinghe der Campernoelien, was eerſt in het Latijn begonſt: maer ſekere voorſichtige perſoonen hebben my gheraden, het ſelve in ons Nederduytſch uyt te gheven; eens-deels, om dieſwil dat in Brabant de Fungi ſoo ghemeyn ſijn, dat aen de vrou-lie-

den

den en keucke-maerten, ſoo dieſe koken, als dieſe eten, in alle vergaderinghen daer van praeten en kakelen, ende oock de regeringhe der ſelver meeſtendeel aen haer bevolen ende betrout is, haer dien volghens (geen Latijn verſtaende) deſe leeringe niet en mocht verborghen blijven. Boven dien dat aen vele treffelijcke Edel-lieden, en andere, woonende ten platten lande op haere Caſteelen, oft anderſins, de *Fungi* by naer onder haere tafels waſſchende, evenwel haer weynigh bekent ſijnde, door onſe moederlijcke tale de ſelve ſouden leeren kennen. Tot welcken eynde, dat ick de ghemeyne ende naturelijckſte Neder-duytſche woorden heb willen gebruycken, ende alle vremde uythemſche woorden voorbygaen: als mede alle voormomde woorden, de gene oft van het Latijn, oft van het Frans iet gheleent oft geſtolen hebben: waer door ick voor een gheboren Antwerpenaer can bekent worden.

Al iſt nochtans ſeker, datmen altijt menſchen vindt wederſpannigh van ghemoedt, even-wel en vreeſe ick noch ſchimp noch opſpraeck; aenghenſien mijnen wille (*In deſe beſchrijvinghe der Fungi*) niet anders is ſtreckende als tot aenwijſinghe van mijne ondervindinge. Ende niet teghenſtaende, dat deſe materie ſeer teer ende perijckeleus om te raken is; ſoo hope ick, dat den Leſer ſich ſal voldaen vinden, als hy bemercken ſal, dat hier ſoo wel het quaet als goet beveſtight ende aengheweſen ſtaet, ſoo door mijne eyghen ondervindingh, als door menichvuldighe gheleerde ende ervaren Doctoren der medecijnen, ende andere wijt-befaemde ſchrijvers, de welcke hier naer met hunne naemen ſijn aengheteeckent.

Men vindt hedens daeghs vele perſoonen, de welcke de *Goede Fungi* niet alleen niet en derren eten, maer de ſelve met verſmaetheyt vernietighen; jae die haer vermeten te ſegghen, dat de ſelve ſonder doodtſonde van niemandt connen ghegeten worden; waer op ick antwoorde, ſulckx valſch en onwaer te weſen: het welck nochtans wel eenighſints plaets ſoude connen grijpen ten opſicht van de gene die de eerſte *Fungi oft Campernoelien* hebben ghegeten: maer oft ſy het ſelve met kenniſſe ghedaen hebben oft niet, is te onderſoecken noodigh tot deſe teghenwoordighe materie.

VOOR-REDEN

In dit mijn Tractaet en wil ick niemandt raden tot het ghebruyck oft eten der *Fungi*: al ist evenwel gheen nieuwe verfierde leckernije oft fpijfe, aenghefien die twee groote pilaren der Medecijnen, den grooten HIPPOCRATES die gheleeft heeft over de twee-duyfent, ende CLAUDIUS GALENUS, over vijftien hondert jaeren, ons betuyghen, datter in haeren tijdt twee goede eetbaere foorten van *Fungi* feer ghemeyn in het ghebruyck waeren. Ende ADAMUS LOVICERUS betuyght feven goede foorten, die over hondert jaer ghegeten ende bekent fijnde, feer ghemeyn in het ghebruyck waeren. Ende naer hem den vermaerden CAROLUS CLUSIUS heeft ons in het jaer 1601. in de veertich goede foorten befchreven. Ende alfoo ons den tijdt daghelijcks meer ontdeckt, foo fal ick door voorder onderfoeckinghe den Leſer ontrent de hondert goede eetbaere foorten in defe befchrijvinghe aenwijfen, de welcke fonder de minfte vreefe oft naerdencken moghen ghenut worden, alfoo de felve voor een groot deel van my gheproeft fijn: verhopende (foo den *Almoghenden* my het leven laet behouden) binnen weynigen jaeren door eenen *Appendix*, oft aen-hanghfel, dit Werck te vermeerderen, tot het welcke ick teghenwoordigh veel bequame ftof hebbe vergadert, federt dat dit Tractaet ghefloten ende voltrocken was: alswanneer ick vertrouwe, dat de *Fungi* die by my twijfelachtighe worden vertoont, V. E. voor vafte goede fal betuyghen.

Wat belanght de *Quaede hinderlijcke, oft doodelijcke cruyden*, daer van fal een jeder fich voldaen vinden, alswanneer fal bevonden worden, dat van my alle haer quaedt ende menichvuldighe onghevallen niet verduyftert, veel minder verfweghen fouden fijn, alfoo van defe materie veel ghefchreven is, met weynigh vafte kenniffe oft voorfekeringh, want ick bevonden hebbe, dat menighte verfcheyde fchrijvers al te famen eenen ende den felven thoon finghen; want ick alle onfe vermaerde Biblioteecken van Antwerpen befocht hebbe, als mede de groote ende vermaerde van de Abdije van Tongerloo, oock uyt de groote Biblioteeck der Univerfiteyt van de faculteyt der Medecijnen van Leyden, als uyt het Collegie der Medecijnen onfer ftadt Antwerpen, fonder menighte andere van befondere perfoonen: waer van ick een ieder danckbaerheyt fchuldigh ben van my foo liberael de

felve

Digitized by Huntington Institute for Botanical Documentation

ſelve boecken gheleent ende ter handt gheſtelt te hebben. Soo al iſt dat hier naer geene andere Auteuren ghenaemt ſijn als de gene, met de welcke dit beſchrijven wordt beveſtight, ſoo heb ick nochtans voor het minſte wel dry hondert te ſamen in ghetal doorſocht ende ghelesen, de welcke alle oft veel oft weynigh van de *Campernoelien* ſchrijven, t'ſy van haer quaet oft goet.

Nu wat belanght de *Tubera* oft *Aerd-buylen*, alſoo de ſelve ſeer naer maeghſchap der *Fungi* ſijn, waer van de goede alhier ende elders tot ſpijſe ghenut, ende de quaede verworpen oft tot medecijnen ghebruyckt worden: ſoo docht my gheraden en bequaem haer natuer ende eyghentſchap hier by te voeghen, tot volcomen kennis der ſelve ende een ieders gheruſtheydt: te meer, op dat ſomvvijl de *Goede Fungi* door *de Quaede Aerd-buylen* niet belaſt en vvorden.

Doch ſoo vvanneer ick nu buyten de beſchrijvinghe der *Fungi* een vveynigh afvvijcke, vvilt my (beminden Leſer) niet lichtvaerdigh vonniſſen; vvant als ick in de velden en boſſchen *Fungi* heb ghevocht, als dan heb ick beneffens de *Goede Campernoelien* oock vvel quaet ende doodelijck cruydt, ende beneffens de *Quaede Fungi* oock goede cruyden bevonden, ſonder nochtans dat het van my geſocht vvierde: vvelck my bevveeght heeft eenige hinderlijcke van de ſelve kenbaer te maecken, ten opſicht van haer groot perijckel ende menighe onbekende ſvvarigheydt, die den menſch daer door can lijden, alſoo men dickmael de *Goede Fungi* met *Quaede Petercelie* vergifticht heeft, vvaer door de *Fungi* ten onrecht belaſt ſijn. Ick meyne datter nu meer kenders der *Fungi* ſijn als de gene die de *Wilde Petercelie* ende andere quaede cruyden kennen, de vvelcke nochtans meer ende eerder doodelijck ſijn als vele *Quaede Fungi*.

Sonder eenich teghen ſegghen ſijn vvy al te ſamen (beſonder in onſe ghevveſten van Brabant) ſeer onbedacht, ende ſpelen lichtveerdich als met den teerlinck, om ons levens oft gheſontheydt, als vvanneer vvy met een ſtout ghemoet, ſonder de minſte ſorghe oft vreeſe (niet anders als uyt een ghemeyne ghevvoonte) derren eten moes, oft groen vverm-moes-ſop, het vvelck beſtaet in een menghelingh van tien oft meer verſcheyde cruyden, van het vvelck vvy oock panne-koecken

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

oft groene eyer-koecken backen: vvelcke cruyden van de buyte-lieden oft door haere kinderen ghepluckt sijn aen canten, grachten, velden, vveghen, heyen, vveyen en bosschen, alvvaer dat die *Cicuta*, dat is die doodelijcke vvilde *Petercelie*, *Nachtschaey*, *Bilsen-cruydt*, *dulle Kervel*, ende meer andere in overvloet sijn groeyende, door de vvelcke lichtelijck eenighe svvarigheyt can voortscomen.

a Waer van my in het jaer 1657. een staeltien vvedervaren is. In de maendt van Mey sijnde op seker speel-huys, ontrent tvvee mijlen van Antvverpen, onder veertien oft vijftien vrienden, ende comende by gheval door de keuken, ende de oogh ghestaghen hebbende op een partije schoon ghemaeckte Petercelie, bereyt om te scherven, bevonde ick dat de selve alle *Doodelijcke Cicuta* vvas: de vvelcke ick niet sonder groote verbaestheydt aen alle de vrienden vvas toonende. Sonder vvelcke mijne kennisse, vvy al te samen levens ghevaer hadden gheloopen: souden de *Goede Fungi* hier vvederom niet de eenighe oorsaecke des doodts ghenaemt ghevveest sijn?

b Binnen de stadt Dornick, in seker Clooster, vvas by foute van kennisse door den kock *Wilde Petercelie* in de potagie gedaen: door vvelcke, die daer van ghegeten hadden, alle haestelijck sieck sijn ghevvorden, doch goet tijts den oorspronck van het quaet ghevvaer vvordende, sijn door medecijnen ghenesen.

c Het vvaer vvel te vvensschen, tot den algemeynen vvel-stant der ghemeente, dat in alle steden eenen ghemeynen hof ghestelt vvas, beneffens eenen goeden cruydt kender, om soo de ionghelinghen der Apotekers de kennisse der cruyden te doen leeren, door de vvelcke dickmael groote fouten begaen vvorden, vvaer van my over eenighe jaeren een onghemeen gheval vvedervaren is: vvant sekeren jonghen leerlinck der Apotekerye, van sijnen meester om eenighe cruyden tot mijnen hove ghesonden sijnde in de maendt Februarij, hadde den selven een goede handtvolle jonghe *Mans-ooren* voor violette bladeren ghepluckt. Het vvelck door my (alsoo ick den selven de kennisse der cruyden vveynigh toe betroude) ondersocht sijnde, is door my soo grooten aenstaende svvarigheydt verhoet: oft anders soude dese Apo-

a Perijckel van quaede Petercelie. b Ongheval van quaede Petercelie. c Quaet voor goet ghepluckt.

seme

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ſeme den ſiecken ende ſvvacken menſch de ziele doen uytbraken ende ſterven hebben.

Om ſulcken ende dierghelijcke redenen heeft my goet gedocht een cleyn *Tractaet der quaede cruyden* by *de Quaede Fungi* te voeghen, op dat een jeder ſigh voor quaet behoede, ende de ſelve uyt den hof rucke, * op dat oock de onnooſel kinderen hier door aen haer doot niet en comen, als gheſchiet is in het iaer 1669. binnen Groeninghen in Vrieſlant in den publijcken ende vermaerden cruyt hof vanden Heere Doctoor ABRAHAM MUNTINGH (vvant in ſoodanighe hoven ſoo vvel de quaede als de goede cruyden moeten ſijn, om tot volle kenniſſe alles aen te vvijſen) alvvaer de *Groote Nachtſchaey*, oock ghenaemt *Dulbeſien*, te vinden vvas, de vvelcke aen het vierde Capittel van de quaede cruyden beſchreven ſtaet: van vvelcke beſien, oft ſvverte krieck ghelijcke vruchten, tvvee cleyne kinderen, nichtekens germain hadden ghegeten, ſijnde het eene des genoemden heer MUNTINGH eyghen kint, van vvie het ſelve my met droefheydt mondelingh geclaeght is; vvant de ſelve in vveynighe uren te ſamen gheſtorven ſijn, alſoo alle behulp-middelen te ſpade quamen.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

My dunckt hier is ghenoegh tot een bevvijs ghegheven:
Wie dat vergif ghebruyckt, vermoort ſijn eyghen leven.

Soo dat een jeder groot ghelijck heeft, dat ſy de *Quaede Fungi* haten: maer de gene die alle de *Goede eetbaere Campernoelien* om de quaede miſachten, die ſal ick vraghen, waerom dat ſy derren goede Petercelie eten, ten opſicht van haere doodelijcke mede ſoort, de vvelcke ſoo overvloedigh vanſelfs in onſe hoven voortscomt. De meeſte menichte ſal antvvoorden, om dat ons de goede Petercelie wel bekent is. In welcke meyningh nochtans oft vaſte kenniſſe, ick ſegghe datter veel bedroghen ſijn.

De haters der goede Fungi ſouden dien volghens weynigh ghelijck behaelen: doch ſommighe volghen meeſt haer ghevoelen ende gheneghentheyt uyt ſekere rede-looſe ſinnelijckheyt: want ſommighe ſijn oock ſeer coppigh (niet alleen in de materie der Fungi, maer in alles) dunc-

* *Ongheval gheſchiet door dulbeſien.*

kende dat haere reden oft opinie aen niet en moet wijcken, blijvende alleen op het gene haer ghemoet voldoet. Dese sijn al te samen sectarissen ghenaemt. Van soodanighe soort heb ick ghevonden in de materie der Fungi, de welcke geene ander redenen en conden geven, als dat sy vreesden door de selve *Goede Fungi* te sterven, niet tegenstaende dat sy beneffens haer, meer als twintigh aensienelijcke ende ervaren persoonen aen tafel de selve saghen eten. Soodanighe dunckt my te raden, om niet onder de sectarissen ghetelt te worden, dat dese het ghemeyne *Axioma* der Philosofen souden ghebruycken, *De gustibus non est disputandum*, dat is, van den smaeck oft appetijt is niet te disputeren, jeder eet ende nut dat hem best smaeckt. Tot weynigh verschooninghe sal ick dese stellen beneffens sommighe weldrighe oft aelwaerdighe Iouffers, de welcke al dat sy haer inbelden, meynen dat het vast gaet: het gene ick ghesien hebbe van een treffelijcke vrouwe, de welcke seyde gheenen caes oft loock te eten (het gene vele persoonen eyghen van de natuer hebben) oft, soo sy het selfde proefde, al wast oock onwetende, soo soude door uytwendighe teeckenen haer *antipathie* te voorschijn comen, als door het bloeden uyt den neuse, monde, ende anderssins. Ter selve noenmael waeren verscheyde spijsen, soo met loock als met caese ghedist, van de welcke dese vrouwe veel ende smakelijck had ghegeten, naer het welcke nochtans geene teeckenen van ontsteltenis, noch de minste veranderinghe by haer ghevolght sijn. Hoe het gheselschap hier mede speelde, laete ick aen den Leser oordeelen,

Om niet buyten den wegh der *Fungi* te loopen, soo dunckt my, dat het billigh is, dat wy ghehouden sijn, de *Goede Fungi* als goede spijse aen te nemen, ende de selve laten aen de gene diese met smaeck sonder vreese eten: welcke smaeckelijcke eters oock geen reden en hebben tot die de welcke geene Fungi eten (sonder reden) te bestraffen, maer wel met vrindtschap te nooden.

Dit eerste Deel is bedeylt in vijf Tractaten, waer van het eerste Tractaet is bevattende verscheyde noodelijcke bemerckinghen van desen heelen boeck. Het tweede begint met de leeringhe vande goede eetbaere Campernoelien, de welcke behelsen sevenennegentigh soorten,

Het

Het derde beſchrijft de *Twijfelachtighe Fungi*, de gene die tot noch toe noch voor goet noch voor quaet bevveſen vvorden, ende ſijn ſeventien ſoorten in ghetal.

Het vierde Tractaet leert het ſchoon-maecken, oplegghen en koken. Het vijfde Tractaet handelt van het ghebruyk ende de natuere der *Goede Campernoelien*. Waer in dat ick hope dat den goetionſtighen Leſer ſal voldoeningh vinden: ende ſoo anders, ſoo oordeelt vrijlijck dat ick niet anders hebbe ghevveten.

LOF-DICHT

Ter eeren vanden Eervverdighen, ende ſeer ervaren Heere, mijn Heer

FRANCISCUS VAN STER-BEECK,

Op ſijn lof-vveerdigh Tooneel vande Campernoelien

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

O Ster, ô vvonder Ster! ô Ster van Godt gheſonden,
Die door u ſeldſaem licht de Wijſe gaet verkonden,
Dat dien grooten Godt ghevvorden is een menſch,
Gheboren van een Maeght, tot iders trooſt, en vvenſch.
O licht, ô vvonder licht! Die door u clare ſtraelen Matth. 2. cap.
Ia vanden Ooſten af de Wyſen hebt gaen haelen,
Gaen roepen door u licht, als door een helle ſtem,
Tot inde Koninghs ſtadt, de ſtadt van Betlehem.
Soo dat dees Wijſe mans met haeſt daer quamen rennen,
Om uyt ſoo cleyne kint den grooten Godt te kennen.
Hier comt een ander Ster, een STERRE *vande* BEECK,
Die daer van dagh tot dagh, die daer van vveeck tot vveeck,
Die daer van maent tot maent, die daer van iaer tot iaeren,
Sijn oogh-licht vlieghen laet, niet op des vvaters baeren,

Maer op het vlacke veldt, en op't bemoſte landt,
Op dreven van het hout, en op den Eycken candt:
Niet op den marmer ſteen, niet op de ſwarte hoelli,
Maer op die eedel vrucht, ick ſegh, de CAMPERNOELI
Oft FUNGI, *ſoo men ſeght, oft wel op de* BOLETI
Oft op PRADELLI *oock, oft wel op de* GOLLIET.
Daer is diverſche ſoort: hun vaeder is den reghen;
Hun moeder, Eycken-boom, de voeſter, moſte weghen.
Hier comt dees clare STER, *die ſcheydt het quaet uyt goet;*
Het water uyt den wyn, het bitter uyt het ſoet:
Het ſuyker uyt de gal, het beſten uyt fenijn:
Het leven uyt de doodt, 't vergif uyt medecijn:
Het duyſter uyt het licht, het coren uyt het ſtroo:
De ſwarte uyt de grauw, de witte uyt de roo.
Soo dat een ider magh des vruchten wel ghenieten,
Mits dat ſy op dees STER *hun ooghen laeten ſchieten.*
Hoe menigh purpere cleedt, hoe menigh goude croon,
Sou ſonder deſe STER *niet ſtaen in vollen throon.*
Hoe veel, gheloovet my, 't ſy Heeren, oft 't ſy knaepen,
Ten waer dat ded' dees STER, *niet lanck en ſoude gaepen:*
Den Myter en den ſtaf die laeghen int' graf,
Ten waer dat deſe STER *hun 't levens middel gaf.*
Hoe menigh vromen man, hoe veel diverſche vrouwen,
Sou ſonder deſe STER *niet connen 't leven houwen.*
Hoe menigh royen hoet, hoe menigh wit bonet,
Sou ſonder deſe STER *ten hoochſten ſijn gheplet.*
Gheeft lof dan deſe STER *die u dees edel vruchten,*
De FUNGI, CAMPERNOIL, *leert eeten ſonder duchten:*
Maer eerſt loft Godt den Heer van al dit eel ghewas,
Loft Godt tot allen tydt: ſeght, Deo gratias.

EPIGRAMMA
AD EVNDEM

Ut Cynoſura docet nautas vitare Charibdim,
Sic nova Stella docet nos fugitare necem.

I. G. vanden Bogaert, paſt. & Parſ. in Mera.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

EER-GALM

tot den Auteur

VAN DIT TOONEEL

DER

CAMPERNOELIEN

DE cruydt-conſt ſonder gaey, in Outheyt, en in Adel,
Handt-haeſden eertijts Prins en Coninck, ſonder nadeel
Van haere achtbaerheyt: en menigh Geeſtelijck man,
Heeft voormaels oock gehaelt lof, eer en prijs daer van.
Gelijck Ioannes *a* Paus het goet uyt quaet cruyt ſchiften,
Conſtantin, *b Neophyt*, *'Kunet*, en *Holm* met ſchriften,
Den cruydt-hof heeft verciert, en met ghevvijde handt
met ſpit en ſpaey ghelockt Godts ſegen op haer landt.
Dees volght VAN STER-BEECK nae van't minſt dat in den hof is,
Van Campernoelien ſchrijft, dat't meeſt van ſijnen lof is:
'T luckt hem al vvat hy ſaeyt; vvant daer dient niet tot queeck
Als invloedt vande STER, en vvater vande BEECK.
Soo vaert lief hebber voorts, beſteedt u led'ghe uren
In ſoo een eerlijck ampt, u lof ſal ſoo langh duren
Als een cruydt groen ſal ſijn: vvant gy verſtreckt ons hier
Een cleynen *Salomon*, maer grooten hovenier.

M. Boudewijns,
Medic. Antuerp.

a Petrus Hiſpanus, daer naer Paus met naem Ioannes XXI. *b* Conſtantinus Afer Benedictien.
c Neophytus moninck. *d* Richardus Kunetus Carmelit. *e* Guiliam holmus Minderbroeder.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

IN AUCTOREM

Concretos tellus nocturno frigore ſuccos
Quos parit, & paucis germina viſa refers:
Ignotas Franciſce dapes, priſciſque timendas
Inſtruis, & nulli funeris auctor eris.
Si qua pericla latent, ſua cuique pericula monſtras,
Mortiferiſque iubes abſtinuiſſe cibis.
Quin etiam ignotos agros & prata pererras,
Quaque ferat tellus parte venena mones.
Eia age: tam docti fiat modò copia libri:
Fama manet ſtudijs non peritura tuis.
Qua pereunt alij, perijt qua Claudius eſca,
Illa tibi ſemper vivere poſſe dabit.

TOT DEN SELVEN

Al word ter goeden ſmaeck by duyſend' in ghevonden,
De Campernoeli *is gheen ſpijs voor alle monden:*
Ghy vindt'er die ſy luſt, ghy vindt'er die ſy quelt:
Maer die ons worden door VAN STER-BEECK *voor gheſteldt,*
Sijn jeder aenghenaem, en onghemeene ſaecken.
Hy weet door ſijn vernuft ſoo alles toe te maecken,
Dat niemandt wie het ſy daer in miſnoeghen heeft,
Maer lof aen ſoo een man voor ſijnen arbeydt gheeft.
Het heeft iet wonders in al wat men hier ſal vinden:
Schoon jemandt deſe ſpijs niet al te ſeer beminden,
Oft vreeſden voor ghevaer, hy ſtel ſigh vrij gheruſt:
Al wat hier ſtaet is goedt: voldoedt dan uwe luſt
By STER-BEECK, *wie ghy ſijt, hier is wat ghy kont wenſchen:*
Niet wordt'er voor ghediſcht, oft 't ſmaeckt aen alle menſchen.
Proeft alles ſonder vrees, hier is in 't minſt gheen noodt:
Daer ſteeckt een engels geeſt ſelfs in het Duyvels broodt.

I. F. Coſſiers,
III. D. Epp. Iprenſ. à ſecretis.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

OP HET TOONEEL DER CAMPERNOELIEN

Beſchreven

Door den Eerweerdighen ende ſeer gheleerden Heer

FRANCISCVS VAN STER-BEECK,

Canoninck vande Collegiale kerck van Hooghſtraten.

'Tooneel,'t ghen' ſigh ontſloot met uyt ſpraeck en gordijnen,
Plagh door geluyt van rijm, en glans van hof-ſattijnen
Alleen het oor en oogh te wencken tot vermaeck:
Den mondt ſagh dit met nyt, en vraeghde: *Sal den ſmaeck*
Sigh oock noyt een Tooneel met ſulcken luſt ontſluyten?
'T vernuft door geeſt begaeft met kennis vande fruyten,
Van vvortels, cruydt, boom, bloem, en al vvat blaeders draeght,
Riep, *Iae*: en mits den drift ſigh in diên vvenſch behaeght,
Soo opent ſigh 't Tooneel door d'handt der letter-ſetters,
'T pampier ſtreckt tot gordyn; de ſpelders vande letters
Sijn ſpelders vande rol, daer mondt en ſmaeck naer gaept,
Ter vvijl de leckerheyt daer uyt vernoegen raept.
Hier op comt *d'Aerd-buyl*, en het *Duyvels broot* verſchijnen,
D'een toont een ſoeten aerdt, en d'ander braeckt fenijnen:
De *Campernoelie* ſtreckt aen d'aertſenij tot baet,
D'een plant maeckt ſigh bemindt, en d'anderen gehaet:
'T vverckt al, als op 't Tooneel: men leert hier cruyden kennen:
Den kock, hoe hy ſijn mes tot toeſight moet gevvennen,

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

De deught en ondeught ſpelt haer rol in dit gevvoel:
'T verſtant ſit ſtil en ſiet op eenen *Padde-ſtoel*:
En merckt, hoe alles vvordt in eygendom gedreven;
Want nu VAN STER-BEECK heeft dit heel bedrijf geſchreven,
Soo vindt den ſmaeck alleen hier in niet zijn vermaeck,
Maer ſelfs't verſtandt crijght ſtof, en treft den meeſten ſmaeck.
Het ſpeurt hier, hoe de ſon ſijn minne vlam laet daelen
Op d'aerd', en ſchit ſijn vier door pijlen van ſijn ſtraelen
In een verliefde cley, oft ſuyght een vriendelijck nat
Vyt een geſtreelden clomp, tot dat ſijn liefde vat,
En in een duyſt'ren nacht van miſt den dauvv laet vlieten,
Om in den ſchoot van d'aerd'onſighbaer ſaet te ſchieten:
Waer toe hy het gevvelt van al de STERREN leent,
Dat ſigh op ſijn beroep als in een BEECK vereent,
En laet langhs vvolck op vvolck ſijn toghten neder vloyen,
En doet in 't aertſche veldt een nieuvven hemel groyen:
Want daer de ſon dus heeft haer mengelingh gedaen,
Daer vintmen inden dagh de *Campernoelien* ſtaen,
Die in het Eycken vvout gelijck de ſterren proncken:
Is 't vreemt? ô neen. Men ſiet den menſch in ijver voncken,
Om uyt zijn ſaet een' menſch te teelen ghelijck hy:
Den hemel ſucht ſoo wel om ſijns ghelijck, als wy,
En tracht door ſulcken drift d'invloeyingh van ſijn ſterren *Influentia*
Met ſijnen heeten geeſt ſoo heftigh te verwerren,
Dat hy, als d'aerde door ſijn vier beſvvangert wordt,
D'invlooyingen gelijck een' *Sterren-beeck* neerſtort:
En daer de ſterren ſigh met 't zaet der aerde menghen,
Weet d'hemel ſelfs uyt d'aerd'een'hemel voorts te brenghen.
De *Campernoelien*, de bloemen, 't loof, en cruyt,
Bewijſen in hun beldt hoe vaſt des'reden ſluyt:
Want dat zijn anders niet dan ſterren vander aerde,
En kinderen van't bedt, daer aerd'en hemel paerde:
Oft dunckt het u te grof, dat d'hemel ſijns gelijck
Sou willen bootſen in een klomp van kley oft ſlijck,
Soo ſtiert's naghts 't oogh om hoogh, dogh met een wijs gevvemel,
En ſchat de ſterren daer voor bloemen vanden hemel,
Soo blijft Pythagoras * in ſijn gevoelen ſtaen,

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Die leert't ghen STER-BEECK heeft in dit geſchrift gedaen:
Hy leght den oorſpronck uyt van deſe aertſche ſterren,
En daer een dapper oogh in miſſlagh plagh te vverren,
Wijſt hy het onderſchil van goet en ſchad'lijck fruyt:
'T verſtandt door tijdt, en geeſt geoeffent in het cruyt,
En planten vander aerdt met goddelijcke ſtraelen
Van claerheyt, en van licht, in plaets daer and're dvvaelen
In nevels, damp, en miſt, heeft als een aertſche Son
Beſchenen dit pampier: en eer hy 't vverck begon,
Doorliep hy het bevvorp van duyſent and're boecken,
Die naer den eygendom der Campernoelien ſoecken:
Hy vvroette ſelfs in velt en vveyen met de handt,
Iae d'afgeſeten volck ſont aen hem plant op plant;
Dit vvaren ſterren, die deſ'vruchten deden groyen
Door cracht van in hun ſon met Soo veel glans te vloyen,
Dat des'invloyingh door den overvloet geleeck
Aen eenen vloet van licht, oft aen een STERREN-BEECK:
En mits des'heeten toght op't ſchouw borgh is geſchoten,
Soo is't niet vremt, dat daer des'vruchten ſijn geſproten,
En dat op een *Tooneel de Campernoelien* ſtaen:
Dit heeft *d'invloyingh* van een STERREN-BEECK ghedaen.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Ant. Franciſc. Wouthers. I. C.
Quod feciſſe velis.

**Quod & Pijthagoræi innuere videntur, cum flores collucentes ſtellarum oculos vocant, & ſydera cæli flores: & ſicut in terra flores colores ſtellarum, ita ſijdera in cælo terræ partem oſtendunt. Columella ait:*
Pingunt & varios cæleſtia ſydera flores:

Imò quodlibet ſydus in cælo cum ſuo flore in terris ſympathiam poſſidere, STELLARUMQUE INFLUXUS *veluti per pijramidem (ut & nos paulò antè innuimus) ſuſcipere dicunt.* Athan. Kircherus in regno Naturæ magnetico Sect. 3. cap. 3.

AEN DEN EERWEERDIGHEN

Ende vvijdt-befaemden cruydt-kender, &c.

MYN HEER

FRANCISCUS VAN STERBEECK Prieſter,

Ende Canonick, over het uyt-gheven van ſijn Tooneel der Campernoelien.

DEn *Fungi* diemen ſoeckt ſal altijdt niet ghelucken,
En die niet miſſchen wilt, moet met den meeſter plucken:
Met STERBEECK, wiens STERR' en luyſter u wijſt aen
Het ghen' u is gheſont, en waer gh'u ſoudt miſgaen.
Noch wilt van gheen venijn der *Campernoelien* ſchroomen:
De BEECK van ſijn vernuft ſpoelt dit door haere ſtroomen:
De *Aerdt-buyl* die hy keurt, die heft hem tot die faem;
En roept: In STERBEECKS boeck wat *Licht* heeft dien naem!
Op het *Vergiftigh cruydt* ſal in de Stadt *Hantwerpen*
Niemandt voortaen ſijn *Handt* tot ſijn vernietingh *Werpen*,
Wie door uw' leeringh vat, dat g'hem gheheel bevrijdt,
Wanneer ghy toont het *Bladt*, waer t'quaedt verholen leydt.
Laet STERBEECK uwen boeck aen ons ſijn ſtrael uyt ſchieten,
En t'ſap van uw' verſtandt uyt uwe BEEKE vlieten,
Tot meughe van die t'leeſt. En iſt u niemant loont,
Soo wordt ghy van uw konſt', en van uw *Cruydt* ghekroont.

Tot Zoilus.

KNort Zoile, ſchimpt aen, de STERR' wijckt aen geen blaeſen,
De STERR' verlieſt geen licht, hoe ſeer de honden raeſen.
En ſteygert ghy de BEECK, ghy jont haer meerder goedt:
Als ſy ghеſteygert is, dan is het overvloedt.

IAER-SCHRIFT.

DESE BEECKE STRAELT HIER VVATER DES VVIISHEIDTS.

Applaudebat. A. A F. Ia. a. Paſſ. Dñi. Carm.

Digitized by Huntington for Botanical Documentation

EER-GIFT

Aen den vermaerden seer Eerweerdighen Heere FRANCISCUS VAN STERBEECK

Natuerelijck af-beldende de Fungis *crachten.*

SOete straelen comt ghy gheven,
Die verquicken *Fungis* leven;
Door u kloeck en rijp verstandt,
Op dit vvit pampier gheplant.
T'sijn de vruchten, die vvy vluchten,
En veel menschen deden suchten:
Maer als u soet STERREN *Licht*
Dese vrucht door reên verlicht;
Soo mach ieder een wel praeten,
Dat men *Fungi* niet moet haeten:
Daer sy gheven soeten smaeck,
Tot een graeghe smaeck vermaeck.
Laet dan vry dit boecxken drucken,
Dat den *Fungi* leert vvel plucken:
Soo vvordt uvven cloecken aerdt,
Als een claere STER' vermaert.

F. T. Melijn A. P. P.

**** SON-

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

SONNET

Aen den Eerweerdighen ende wel ervaren cruydt lievenden Heere

MYN HEER

FRANCISCUS VAN STER-BEECK

Priester, &c.

Over het uytgheven van sijn Tooneel der Campernoelien, Aerd-buylen, ende venijnighe cruyden.

WAer speeldent diep vernuft van soo veel oude wijsen,
Waer swierden hun verstant, en nimmer moede geest,
Als om ons vant gewas der aerde t'onderwijsen.
D'onsterfelijcken lof lagh daer in aldermeest:
Maer nae dat haer de doodt van d'aerde hadt gesonden,
Soo socht hun dierb're drift nae een bequamer ste,
Tot dat sy in het eynt heeft STER-BEECKS licht gevonden,
En nu met lust besit, ende deelt haer kennis me:
Soo dat Hypocrates in hem schijnt te herleven.
En om de werelt daer het proef-stuck van te geven,
Beschrijft hy heden hun dees wonderlijcke plant,
Die soo veel eeuwen heeft gelegen als in't duyster,
Wort van ons STER-BEECK hier bestraelt met nieuwe luyster:
Wat wonder ist, de wijl een sterr'is int verstant?

EEN ANDER

Aenden selven.

TIs der *Sterren* eygen wesen,
Staegh te sijn om hoogh gheresen,
Boven Son, en boven Maen
In het firmament te staen:
Daer te trecken, daer te geven
Daer te lichten, daer te leven:
Maer hoe comt dit over een
Met u STER-BEECK, die beneen

Altijdt

Altijdt vroet, en ſoeckt in d'aerde,
Inde cruyden die ſy baerde:
Vande minſte tot de meeſt,
'T vint al plaets in uwen geeſt.
Maer als ick het wel bedencke,
'T ſchijnt de glans der ſterr' te krencken,
Sigh te houden ſoo om leegh,
Die de plaets vry hoogher kreegh.
STERBEECK hier in beſt ervaren,
Weet het hooghſt' met leeghſt' te paren,
En het ghen lagh inden hoeck,
Brenght in achtingh door, ſijn boeck.
Minnaerts dan van *Fongis* 't eten,
Ey en wilt doch niet vergheten,
Eer ghy pluckt dit ſeltſaem cruyt,
Eerſt dit boeck te leſen uyt.
Dat leert kennen goey en quaede,
Welcke deught doen, welcke ſchaede:
Welcke ſteken vol finijn,
Welck bequame ſpijſe zijn.
En of ghy door ongelucken
Quaemt 't vergiftich cruydt te plucken,
Soeckt remedi voor u quael,
In dit boeck iſt altemael.
Soo ryſt STERBEECKS *Ster* veel helder,
Soo loopt STERBEECKS *Ster* veel ſnelder:
Door de aerd' en door het ſtof
Groyt ſijn glori, roem en lof:
Die int eyndt ſoo hoogh ſal rijſen,
Dat m'hem ſonder eyndt ſal prijſen,
Op dien dagh als hy ten toon
Sal verſchijnen by de Goon.

M. D. I.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ADMODUM REVERENDO DOMINO
Domino FRANCISCO VAN STERBEECK Presbytero,
CANONICO HOOGHSTRATANO,
Illustrissimo ac Reverendissimo à Sacris,
Theatrum Fungorum edenti.

VT *fugiant* Fungos, *Fungos producis ad auras, Contrahis auctores, tuto ut moderamine cuncti Vescantur* Fungis, *quia* Stella * *es splendida, lustras:* * Malos, Fungus à funere.
Fama volet mundum super & Garamantas & Indos; STER-BEECK.
*Vrna * dedit sonitum, satis est, caput intulit antro,* * Mors.
Perdite si qua * *nocent, verùm hæc quoque perdite tantùm.* * Genera fungorum

AD EUMDEM.

QVi *de* mortiferis *facis ista volumina* Fungis,
Quàm benè de vita *promeritura facis!*
Vita *velut* Fungus: *patet hic, patet illa veneno,*
Hic horas, annos perstat & illa breues:
Fungus *obest* Vitæ *spatio, nam si sine lectu*
Manditur, hoc horis contrabit ille suis.
Sic benè, ne Fungi *noceant, distinguere nosti,*
Quique venenati, dicere, quique boni;
Ne latitans illis, vt callidus anguis in herbis * *Virg. ecl. 3. V. 4.*
Inveniat morsus mors sibi sæva novos:
Nunc ede quisquis amas, non mors latet amplius ollâ: * * Regum 4. cap. 4. lit. g.
Iussus hic ex herbis anguis *abire suis.*
At tibi, *qui scriptis sic* Mortis *tela retundis*,
Congruit, ut scriptis vita *perennis eat.*

ITA EX VOTO TIBI NICOLAVS DE RIEMER presb.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

KLINCK-DICHT

In d' Eere vanden Eerwerdighen Heere

FRANCISCUS VAN STER-BEECK,

Over ſijn boeck beſchreven vande kracht der Campernoelien, oft Duyvels broodt,

toe gheſonden aen ſijne haeters.

SOu'uyt de STER-en-BEECK, uyt d'een en d'anders raemen
Hier voort ghecomen ſijn de *Fung'* oft *Duyvels-broodt*,
Om dat ons STER-BEECK wijſt in menighe de doodt:
En wat ghebruyck-baer is: en elck met eygen naemen?

Wie ſal den vrijdom van ons ruym ghedachten praemen,
Om niet verwondert van die STERRE-BEECK te ſijn?
Die thoont de leſſen, met hun kracht en medecijn,
Van alle ſchrijvers (die dit handelen) te ſaemen.

Een werck vol noodigheyt: doch weder niet met all'
Voor die de deuchtbeſmeurt, en ſchildert met ſijn gall',
Die *Fungie* aert betracht, ſoo veel het diendt tot beriſten.

Leert van een Gheeſt'lijck man, ô goddelooſe nyt,
Rechtſinnigh onder-ſoeck! verbetert uwen ſpijt
En ſtrijckt een oordeel naer't betaemen van een Kerſten.

A. David.

Digitized by Plant Institute for Botanical Documentation

IN
THEATRVM FUNGORUM
Rdi. Domini
FRANCISCI VAN STER-BEECK,
Canonici, & Illuſtriſſmo Domino
Antuerpienſi Epiſcopo à Sacris,
inque Botanicis curioſiſſimi.

QVis fuit in menſis primus, qui ponere Fungos
Auſus, lethiferas ſumere dente dapes?
Certè dura fames fuit, aut veſana libido:
Hæ varijs veſci nos docuere cibis.
At nunc ne dubita, tibi STERBEECK *hoſce parabit,*
Pro guſtu ut faciant, proque ſalute tua.

Chronicon.

DEMONSTRAT STERBEECK FVNGOS PRO GVSTV, PROQVE SALVTE.

WIe is het eerſt gheweeſt die oyt heeft derren ſetten
Op tafels *Duyvels-broot*, en dat door tanden pletten?
Dat ſoo venijnigh is, en gicht en ſtoel-ganck weckt,
Iae ſomwijl door de doot den menſch uyt leven treckt.
Het was door honghers noodt, oft wel door geile luſten,
Dat ſy dees vremde ſpijs beſtonden op te ruſten.
Hier is de vrees gheſtut, want STERBEECK kennen doet
De quaey verſtooten, en te eten, die ſijn goet.

Iaer-ſchrift

VAN STERBEECK KOMT DE VVEET VAN FVNGES LEEREN.

Honoris & amoris ergô
A. Boutens. Pharm.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

SONNET
tot den Auteur.

HEt menſchelijck vernuft, door liefden aenghedreven,
En ſpaert gheen moeyt oft vlijt, wanneer 'tſich gaet begeven
Om eenigh dienſtbaer werck te brenghen aen den dagh,
Dat gans van t' licht berooft, noch in het duyſter lagh.
Veel met hun cloeck verſtandt gaen door de wolcken dringhen,
Doorſoecken t'blauw ghewelft, en vinden wonder dinghen,
Die vremt en ſeldſaem ſijn: het welck nochtans ghemeen
Is aen de STER, om dat ſy naerder is: maer neen,
Dees STER met al haer cracht die ſietmen nederdalen
Ontrent een waeter-BEECK, daer ſchiet ſy eerſt haer ſtralen,
En wildt vereenight ſijn niet in dien grooten ſtreeck
Daer Son en Maen op heerſcht; maer in een claere BEECK
Daer ſoeckt ſy haere plaets, daer ſteldt ſy haer tot ſchijnen,
En doet de duyſternis van haeren cant verdwijnen:
Daer ſchiet ſy ſtrael op ſtrael door menich edel plant,
Die aen het water groyt, en op het dorre zant.
Ginſch ſchijnt ſy door het boſch, beſtraelt ſoo bergh en dallen
Maer al daer *Fungi* ſtaen, licht ſy noch t'meeſt van allen:
Daer heeft ſy meeſt haer kracht, daer ſchiet s'een ſtrael op uyt,
En toont ons door haer licht de kracht van t' ghiftigh cruyt,
Al wat van dit ghewaſch op aerden wordt ghevonden,
Aen boom, aen hegh en haegh, op droogh en natte gronden,
Van t'meeſte tot het minſt, en wijſt ſoo t'quaet als t'goet,
Wat nut is tot ghebruyck, en welck men laeten moet:
Waer door de faem haer glans van d'aerde op ſal haelen,
En draeghen tot een pronck weer in des hemelſch ſaelen,
En blaſen over al: Dees STER hier voortijts weeck
Om op der aerd te ſijn een rechte STERREBEECK.

A. van Weſterhout.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ACROSTICON OFT NAEM-RYM
AEN DEN EERWEERDIGHEN HEERE
MYN HEER
FRANCISCUS VAN STERBEECK,

Op het ieverigh beschrijven van sijn Tooneel der Campernoelien, Aerd buylen, ende fenijnighe cruyden.

HEnijnigh cruydt braeckt uyt u ghif, men vreest u niet:
RAest Momus vry, terwijl dees Ster haer lichten schiet
AN alle cant, en hulpe biedt tot jeders quaelen:
NIet een soo booscH, oft sal hier uyt versoetingh haelen.
CRopt in u haet, al berst u gal, stort s' in dees Beeck,
IC k segh s'is even soet, want noyt voor bitter weeck:
S 'is ieder aenghenaem, ghedienstigh, en gheneghen,
CAomt wie haer noodigh heeft; sy comt van selfs u teghen:
AOorwaer s'is kenbaer door haer goedertieren aert,
VAy wordt bemint, gheacht door t'goet doen dat sy baert.
NOor al leest eens dit boeck ghemaeckt op ledigh' uren,
STen ieder dienstigh: laet u niet door smaet vervueren:
TEemt maer in danck dit neerstigh werck tot ieders dinst;
EOeckt hier u leven voor t'vergif: is dat gheen winst?
RSoont aen van Sterbeeck, dat sijn licht en water-vlieten
BEen oorsaeck sijn van troost, die wy met danck ghenieten:
EOemt op dit Sterren-licht, die t'quaet kent en gheneest,
EDedanckt dees ieveraer, waer uyt een ieder leest,
CEn sijn ghesontheyt treckt: hy leert de *Fungi* kennen,
KEn ieder gheeft sijn les om van het quaet te wennen.
Slaeght iemant van t'vergif van t'quaede *Duyvelsch broodt*?
Koopt desen boeck, en leest wel soo en ist geen noodt.

Applaudebat. A. A. L. Gevers, Presb.

Digitized by Huntington Institute for Botanical Documentation

LYSTE

Vande Autheurs, ende hunne VVercken, de welcke in deſen Boeck ghebruyckt ende aenghewesen worden.

ABRAHAM MUNTING Waerd Oeffeninghe der planten. *Ghedruckt tot Amſterdam* 1672. in quarto.

ADAMI LONICERI Botanicôn plantarum hiſtoriæ. *Francofurti* 1565. in folio.

ADRIANI IUNII Hornani Deſcriptio phalli ex Fungorum genere, &c. *Delphis* 1564. in 4.

ADRIANI SPIGELII Iſagoge in rem herbariam. *Lugduni Batavorum* 1633. in 16.

ADRIANI TURNEBI Adverſaria. *Baſileæ* 1581. in fol.

AETII MEDICI Quatuor medici univerſales ex veteribus medicis. *Lugduni* 1659. in fol.

ÆMILIUS MACER De herbarum virtutibus. *Baſileæ* 1581. in 8.

ALEXANDER BENEDICTUS Veronenſis de re medica. *Baſileæ* 1549. in fol.

AMBROSIUS PARE Beſchrijvinghe der Chirurgie. *tot Middelborch* 1655. in fol.

ANDREAS CESALPINUS de plantis, ſine figuris. *Florentiæ* 1583. in 4.

———— De Metallicis, *Norimbergæ* 1602. in 4.

ANDREÆ LACUNÆ Commentaria in Dioſcoridem. *Salmant.* 1552. in fol.

ANTONIUS GONSALES beſchrijvinghe van Hieruſalem. *t'Antwerpen* 1673. in 4.

ANTONII GUAINERII Opera medica. *Papiæ* 1518. in 4.

ANTONII MUSÆ Braſavoli in octo libros Aphoriſmorum Hippocratis &c. *Baſileæ* 1541. in fol.

ARNOLDI DE VILLANOVA Medicina univerſalis *Lugduni* 1504. in fol.

ARNOLDUS MONTANUS Beſchrijvinghe van de nieuwe Werelt. *t'Amſterdam* 1671. in folio.

ATHANASII KIRCHERI Mundus ſubterraneus. *Amſtelrodami* 1664. in fol.

———— Item China illuſtrata. *ibidem* 1667. in fol.

———— Item Magneticum naturæ regnum, in 12.

ATHENÆUS DEIPNOSOPHISTA cum DALESCHAMPII interpretatione. *Lugduni* 1583. in folio.

AVICENNA Medicus in rem herbariam, & reliqua. *Venetiis* 1608. in fol.

BALTHASARIS PISANELLI De eſculentorum potulentorumque facultatibus. *Genevæ* 1593. in 16.

BARTHOLOMÆI FRITZSCHII de morbis venenoſis, &c. *Baſileæ* 1620. in 4.

BASILII BESLERI Hortus Eyſtetenſis. *Norimbergæ* 1613. in 12.

BENEDICTI TEXTORIS Seguſiani Stirpium differentiæ. *Pariſiis* 1534. in 12.

*****

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Lijste vande Autheurs.

CAius Suetonius Tranqvillus de duodecim Cæſaribus. *Antverpiæ* 1617. in 12.
Caroli Clusii Hiſtoria Plantarum, *Antverpiæ* 1601. in fol.
——————Item Exoticorum, Animalium, plantarum &c. *Lugduni Batavorum* 1605. in fol.
Caspari Bauhini Pinax. *Biſileæ* 1623. in 4.
Caspari Bravo de Sobremonte Ramirez Conſultationes medicæ &c. *Coloniæ* 1671. in 4.
Caspari Hofmanni Opuſcula medica, ſive de medicamentis officinalibus *Francofurti* 1667. in 4.
Castoris Durantis Medici Romani novum herbarium. *Romæ* 1585.
Cælius Apitius De re culinaria libri decem &c. *Lugduni* 1551. in 8.
Christophori à Costa Aromatum & medicamentorum in Orientali India hiſtoria. *Antverpiæ* 1593. in 8.
Christophorus Encelius de re Metallica. *Francofurti* 1557. in 8.
Claudii Galeni Opera medica. *Baſileæ* 1549. in folio.
Conrardus Heresbackius De re ruſtica, *Coloniæ* 1571. in 8.
Cornelii Taciti Opera. *Francofurti* 1607.
DAnielis Sennerti Opera medica Tom. 1. *Lugduni* 1656. in folio.
Decy Iunii Iuvenalis Satyræ. *Venetiis* 1523. in folio.
Democritus de re Ruſtica. *Baſileæ* 1540. in 8.
Desidery Erasmi Rotterdami Adagia. *Antverpiæ* 1553. in 8.
Dionis Cassii Cocceani Hiſtoriæ Romanæ. *Francofurti* 1592. in 8.
EDmundi Hollingi de Chyloſi, hoc eſt, prima ciborum, quæ in ventriculo fit, concoctione &c. *Ingolſtady* 1592. in 8.
Ericii Cordi Botanologicôn Indicum de herbis. *Francofurti* 1549. in 8.
Euricii Cordi Botanologicôn, *Pariſiis* 1551. in 16.
FAbius Columna De plantis. *Romæ* 1616. in 4.
Ferrantis Imperati Neapolitani de plantis & fructibus. *Neapoli* 1599. in folio.
Felicis Plateri Praxes medicæ Tomi. 3. *Baſileæ* 1608. in 8.
Ferdinandus Ponzettus cum Ardoyno de venenis. *Baſileæ* 1562. in folio.
Fortunus Licetus de ſpontaneo viventium ortu. *Vicetiæ* 1618. in folio.
Francisci Alexandri Vercellenſis medici Apollo. *Venetiis* 1565. in folio.
GIlberti Anglici Laurea Anglicana, ſive compendium totius medicinæ. *Genevæ* 1608. in 12.
Gregorii Bertini Campani medicina. *Baſileæ.* 1587. in folio.
Gregorii Horstii Opera medica. *Norimbergæ* 1660. 3. Tomi in folio.
Gulielmus Budeus Pariſienſis in pandectas. *Baſileæ* 1524. in folio.
Gulielmi Rouillii Hiſtoria generalis plantarum 2. Tom. *Lugduni* 1586. in folio.
Gulielmus Rondeletius de piſcibus *Lugduni* 1554. in folio.
Gulielmi Turneri Plantarum hiſtoria, anglicè ſcripta cum paucis figuris. *Londini* in folio.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

HALY ABBATIS Regalis diſpoſitio Theorica & practicæ libri decem *Lugdun* 1523. in 4.
HERMOLAUS BARBARUS in Dioſcoridem corollarium. *Coloniæ* 1530. in folio.
s. HILDEGARDIS Phyſica Elementorum &c. Arborum, herbarum, &c. *Argentorati* 1533. in folio.
HORATII FLACCII Poemata. *Venetiis* 1570. in 4.
HIERONYMI CARDANI Opuſcula medica, ac de ſubtilitate. *Baſileæ* 1559. in folio.
HIERONYMUS MERCURIALIS de Venenis & morbis venenoſis. *Venetiis* 1584. in 4.
HIERONYMI TRAGI Hiſtoria plantarum. *Argentinæ* 1552. in 4.
HIPPOCRATIS Opera medica. *Baſilieæ* 1546.
HONORII BELLI Vicentini de plantis ad CLUSIUM.
HUGO FRIDÆVALLIS Sampaulimus de tuenda ſanitate. *Antverpiæ* 1568. in 8.
IACOBI DALECHAMPII Hiſtoria plantarum. *Lugduni* 1587. in folio.
IACOBUS GREVINUS Claromontanus Bellovacus de Venenis. *Antverpiæ* 1571. in 4.
IANI ANTONII Saraceni Lugdunei interp. in Dioſcoridem. *Lugduni* 1598. in folio.
IANUS CORNARUIS GERMANUS in Paulum Aeginetam. *Baſileæ* 1556. in folio.
IACOBI SILVII Interpretationes in Meſüam de re medica libri tres *Venetiis*. 1623.
IOANNIS ACTUARII Opera medica. *Lutetiæ pariſis*. 1567. in folio.
IOANNIS BAUHINI hiſtoria plantarum. *Erboduni*. 1650. 3. Tom.
————————Item de Thermis aquiſque medicatis. *Montisbelg* 1600. in 4.
IOANNIS BAPTISTA CORTESII Miſcellanea medicinalium &c. *Meſſaneæ*. 1625 in folio,
IOANNES BAPT. IGNATIUS Venetus in Dioſcoridem, interprete Hermolao Barbaro. *Venetiis* 1516. in folio.
IOANNIS BAPTISTÆ PORTÆVILLÆ Neapolitani libri 12. in quibus maiori ex parte verus plantarum cultus monſtratur. *Francofurti*. 1592. in 4.
IO ANNES BODEUS in Theophraſtem. *Amſtelrodami* 1644. in folio.
IOANNES BRUIERINUS Campegius de re cibaria. *Lugduni* 1560. in 8.
IOANNES GOEDAERT Het tweede Deel van ſijnen Metamorphoſis naturalis oft de beſchrijvingh der pepels. *tot Middelburgh* in 8.
IOANNES van BEVERWYCK den ſchat der gheſontheyt *tot Dort* 1638. in 8.
————————Oock den ſchat der ongheſontheydt. 1642. in 8.
IOAN. BAPT. van HELMONT Dageraet oft nieuwe opcomſt der gheneeſ-conſt. *tot Amſterdam* 1659. in 4.
IOAN. van LINSHOTEN de beſchrijvingh van Ooſt-indien 1646.
IOANNIS IACOBI WECKERI Antidotarium generale. *Baſileæ* 1617. in 4.
IOANNIS MANARDI Medici Ferrarienſis Epiſtolæ medicinales cum annotationibus Meſuæ. *Baſileæ* 1535. in folio.
IOANNIS MESUÆ Opera diverſa. *Venetiis* 1623. in folio.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Lijste vande Autheurs.

Ioannes Nieuwhof beſchrijvinghe van China. *t'Amſterdam* 1666. in fol.
Ioannis Pierii Hieroglyphica, *Lugduni* 1602. in fol.
Ioannis Renodei Diſpenſatorium. *Hannoniæ* 1631. in 4.
Ioannis Rhodii in Scribonium largum interprætationes. *Patavij* 1655. in 4.
Ioannes Ruellius in Dioſcoridem. *Lugduni* 1550. in 8.
Ioannis Schroderi Opera. *Francofurti* 1648. in fol.
Ioannis Tackii Miſterium reſurrectionis rerum, ſive phaſis 3. *Francofurti* 1673. in 4.
Ioannis Thalii Catalogus plantarum ſponte naſcentium in montibus. *Francofurti* 1588. in 4.
Ioannes Tagaultius Ambianus Vimacus de Chirurgia inſtitutione. *Lugduni* 1569. in 8.
Iulii Cæsaris Scaligeri Animadverſiones in libros Plantarum Theophrasti *Genevæ* 1566. in fol.
——————— Item de Subtilitate, ad Cardanum. *Francofurti* 1576. in 8.
Leonardi Fucksii Hiſtoria ſtirpium &c. *Baſileæ* 1542. in fol.
Levini Lemnii de Plantis ſacris. *Lugduni* 1583. in 4.
Lucii Apulæi de virtutibus herbarum. *Venetiis* 1547. in fol.
Lucius Iunius Moderatus Columella, de re ruſtica. *Lugduni* 1541. in 8.
Ludovicus Nonnius de re Cibaria. *Antverpiæ* 1645. in 4.
Marcellus Virgilius in Dioſcoridem. *Coloniæ* 1529. in fol.
Marcus Terentius Varro de re ruſtica. *Regij* 1598. in fol.
Martialis Epigrammata. *Duaci* 1609. in 12.
Matthæi Silvatici Mantuani Opus pandectarum medicinæ &c. *Lugduni* 1541. in fol.
Mattheus Raderus ad Martialem. *Moguntiæ* 1627. in fol.
Mattys Lobel beſchrijvinghe der Kruyden. *t'Antwerpen* 1581. in fol.
Melchioris Sebizii Exercitationes medicæ. *Argentinæ* 1672. in 4.
Michaelis Boudewyns Ventilabrum Medico Theologicum. *Antuerpiæ* 1666. in 4.
Nicandri Alexipharmaca Græcè ſcripta. *Coloniæ* 1530. in 4.
Nicolaus Leonicenus de Plinij & plurimorum aliorum Medicorum erroribus. *Baſileæ* 1532. in fol.
Nicolai Monardi Exotica, Carolo Cluſio interprete. *Lugduni Batavorum* 1605. in fol
Nicolai Perotti Pontificis Sipontini Cornucopia. *Pariſiis* 1510. in fol.
Nicolai Winckleri Med. Chronica herbarum, florum, ſeminum &c. *Auguſtæ* 1571. in 4.
Oribasius Sardinus in tres Euporiſtôn libros ad Eunapion. *Baſileæ.* 1556. in folio.
Ortus & progreſſus Academiæ naturæ curioſorum miſcellaneorum. Annus ſecundus.

Ienæ

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Ienæ 1671. in 4.

OTHONIS BRUNSFELSII Moguntini Novi herbarij tomus secundus. *Argentinæ* 1536. in folio.

PALLADIUS RUTILIUS de re rustica. *Lugduni* 1541. in 8.

PAMPHILII MONTII Bononiensis Methodus medendi. *Augustæ Vind.* 1540. in 8.

PAULUS ÆGINETA de totâ re medica. *Basileæ* 1556. in fol.

PEDACIUS DIOSCORIDES de medicinali materia, IOAN. RUELLIO interprete. *Lugduni* 1550. in 8.

———————— Item de medica materia, de lethalibus venenis &c. greco-lat. Marcello Virgilio interprete. *Coloniæ* 1529. in fol.

PETRUS APONENSIS de venenis. *Marpurgi* 1537. in 8.

PETRI ALBIANI Patavini Conciliator Philosophorum, Medicorum &c. *Venetiis* 1514. in fol.

PETRUS ANDREAS CANONHERUS de admirandis vini virtutibus. *Antverpiæ* 1627. in 8

PETRI ANDREÆ MATTHIOLI Commentaria in rem herbariam Dioscoridis. *Venetiis* 1565. in fol.

PETRI IOANNIS FABRI Medici Panchimicum. *Francofurti* 1656. in 4.

PEETER MESSIE verscheyde lessen. *t'Antwerpen* 1588. in 8.

PLINII SECUNDI Historiæ naturales. *Lugduni Batavorum* 1635. in 12.

RABBI MOYSES de regimine sanitatis *Aug. Vindelic.* 1518. in 4.

REGNERI BRUYTSMA Schola Salernitana. *Lovanij* 1646. in 8.

REINERI SOLINANDRI Consilia medicinalia. *Francofurti* 1596. in fol.

REMACLUS FUSCHIUS de herbarum notitia &c. *Antverpiæ* 1544. in 16.

REMBERTI DODONAEI Herbarius oft Kruydtboeck. *t'Antwerpen* 1644. in fol.

RENATI MOREAU Schola Salernitana. *Parisiis* 1622. in 8.

ROBERTI BRITANNI Agriculturæ encomium. *Parisiis* 1539. in 4.

ROBERTI HOOCH Beschrijvinghe van de vergroot-buyse, in het Engels. *Tot Londen* 1667. in fol.

ROBERTI STEPHANI de Latinis & Grecis nominibus arborum, fructuum, herbarum &c. *Lugduni* 1548. in 16.

SANTUS ARDOYNUS Pisaurensis Medicus de venenis, *Basileæ* 1562. in fol.

SEBASTIANÎ AUSTRII de secunda valetudine tuenda &c. *Argentorati* 1538. in 4.

SIMONIS GUNTHERI Hortulus sanitatis. *Spiræ* 1608. in 16.

THEOPHRASTI ERESII Historia Plantarum græco-lat. *Amstelrodami* 1644. in folio,

THOMAE BARTHOLINI Acta medica. *Hafniæ* 1673. in 4.

TOBIAE ROELSII de certis qnibusdam plantis Epistola, extat cum historia plantarum CLUSII *Antverpiæ* 1601. in fol.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Lijste vande Autheurs.

VALERIUS CORDUS in Dioscoridem, *Tiguri* 1561. in fol.
VIDIVIDII Florentini Ars Medicinalis. *Venetiis* 1611. in fol. 3. tomi.
VITRUVIUS POLLIO de Architectura. *Lugduni* 1552. in 4.
VLYSSIS ALDROUANDI Dendrologia. *Bononiæ*. 1668. in folio.
VOPISCI FORTUNATI PLEMPII Fundamenta medicinæ. *Lovanij* 1640. in folio.
——————Item in Avicennam. 1658. in folio.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

EERSTE DEEL.

Beſchrijvinghe der goede Campernoelien.

HET EERSTE TRACTAET,

Bevattende verſcheyde noodelijcke bemerckingen, raeckende ſoo wel de quaede als de goede Fungi.

HET EERSTE CAPITTEL.

Met hoedanighe vremde naemen dat van alle Natien der menſchen de Fungi verſcheydentlijck ghenaemt zijn, ſoo de quaede als de goede.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ONder alle Kruydt-beſchrijvers worden ons geene naemen der Fungi meerder aengheweſen als van de *Hongaren*, waer uyt te beſluyten is, dat in Hongarijen de Fungi aldermeeſt bekent ende in het ghebruyck zijn, noemende de ſelve met deſe naervolghende menichvuldighe naemen.

Hongerſche naemen.

BJcza/Biikahya/Baba Varganya /Chopozkegomba/ Ewzlab/Feketetinor/Galam bicza/Gilwagyerthyan fatermewt/ Gremling / Gilua gyerthyan / Hagenbucht / Herych kremling / Kygio goimba / Kigyo / Kſtrick / Monyaro alya gomba / Ochwartz hirſchling / Omgraverbutz / Peztricz/ Poſſeteg/Sceimerchyck / Szilwa alya / Sztifa terme wt alya / Szent Giewrgi gambaia / Veras keſero gomba / Vol mauracht̃en / Varganya / Varas galambicza / Wt ſelem terewm gomba/ &c.

Hoogh-

Hoogh-duytsche ende Bohemsche naemen, de welcke oock by de Hongaren in het ghebruyck zijn.

ANgerlin / Bingslin/ Frochsenstuel / Gilsbart/ Geiszklaw / Gresseling/ Gressing/ Hirschling/Hoken-schwammen/Horgrylen/ Kepserling/ Kremling/ Krotten-schwam / Kueling / Pefferling / Paster-nitz / Reckeling / Sawtaschen / Scheberling/ Seiszbart / Sigenbart/ Teubelinge/Thanneling/ Waitzling/ &c. met menichte andere by ons nooyt ghehoorde naemen.

In de Arabische tale, *Hazar* ende *Fatlrer*. In het Grieckscl ἀμμονίται, *Ammonitæ*; oft ἀμανῖται, *Amanitæ*; βωλῖτες, *Bolites*; Μυκήτες. ἀιγειρῖαι, *Mycetes*, het welck te segghen is Populier Fungi. Μύκης, *Myces*. πεζῖται, *Pezitæ* oft *Pezicæ*. In het Latijn, *Fungus*, *Pradellus*, *Boletus*, ende meer andere. In het Italiaens, *Cardarelle*, *Citrini*, *Galietti*, *Mamme*, *Orcelli*, *Ordinali*, *Prataioli*, *Parigiole*, *Turini*, *Vescie di lupo*, &c. In het Francois *Schampinions*, *Conochielle*, &c. In het Spaens, *Hongos*, *Cylherquas* ende *Cogomelos*.

Niet teghenstaende dat ick in verscheyde plaetsen van Italien goede kennis hebbe, ende geene moeyte gespaert hebbe met de vrinden aldaer te overvallen, soo heb ick evenwel van daer als uyt andere plaetsen geen andere connen becomen, om dat wy te samen het verschil der vruchten niet conden sien. Evenwel worden al de soorten van Fungi, soo goede als quaede, by alle Natien met eenen ghemeynen naem ghenaemt: als van de Griecken μύκητας, van de Latijnen *Fungus*, van de Italianen *Fungi*, van de Spagniaerden *Hungos* ende *Cugumelos*: van de Franschen *Schampinions*, ende *Conochielle*: van de Hongaren met **Gomba**: van de Hooghduytschen, **Schwammen**; eñ wy Nederduytschen met den naem **Duyvelsch-broodt** en **Campernoelien**. Door desen naem kent jeder Natie waer van datmen spreken wilt. De andere eyghen naemen, waer mede haere verscheydentheydt in de gheslachten jeder in het besonder genaemt worden, zijn by jeder soort in verscheyde taelen aengeteeckent; behalven dat ick de Grieckscle naemen oft woorden in desen druck met haere eygen Grieckscle letteren niet gedruckt en hebbe; dat my heeft onnoodich gedocht, eensdeels om den Leser niet te vermoeyen, als mede om dat ick wel een sesde deel van dese materie by de Griecken gheleSen heb, het welck dit werck seer lanck soude maecken, ende aen veele personen onaengenaem. Van gelijcken soo hebick veleeygene naemen van de vremde uytlantse Auteuren achtergelaten, welcke naemen sy gegeven hebben naer de velden, dorpen en andere plaetsen, daer sy de Fungi ghevonden hebben, de welcke by ons niet bekent en zijn: oordeelende dat den Leser sulcks weynigh dienstigh soude sijn.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

HET II. CAPITTEL.

ETYMOLOGIA NOMINIS.

Oorſpronck ende verclaringhe van den naem Fungus, Campernoelie, Duyvelſch-broot, Ammanite, *eñ andere.*

ALſoo de ſcherp-ſinnighe alles naer-ſoecken ſoo tot voldoeninghe van hun eygen begeirte, als om hun gevoelen aen de toecomende naer te laten, ende met reden vaſt te ſtellen, waer om jeder ſijnen eyghen naem ghegheven is; ſoo ſoude volghens den eyghendom van de ſaeck, jeder ſijn beſondere uytlegginghe van noode hebben, naer advenant de taele is uyt de welcke den eyghen naem voorts-compt; want in de eene tale den naem meer beduydt als in de andere: het welck beſonderlijck in de Grieckſche tale te bemercken is, als in't naervolghende blijcken ſal.

PLINIVS DEN GROOTEN meynt dat het woordt *Fungus* compt *à funere. Funus* is een lijck; waer door hy heeft willen ſegghen, dat alle de gene die Fungi aten, een lijck waeren. Dit heeft hy ſonder eenich onderſcheyt ſoo wel van de goede als van de quade Fungi gheſeydt. *Plinius maior lib. 6. de Fungis.*

Dogh dat hy met THEOPHRASTVS over drijhondert jaer gheleeft hadde, hy ſoude ſijn ſegghen met deſe woorden ghevoeght hebben. *Fungus à funere dicitur, quòd ſuo veneno ad funus veſcentes ducat.* Dat is, dat de quade Fungi door haer fenijn, dieſe eten, naer het graf leydt: ergo de quaede. Ick ſegh, dat *Fungus* met *funus* gheen volcomen gemeynſaemheydt en heeft, maer dat *Fungus* met *fungor* meer te ſamen eyghen is: als *, fungor officio meo: Ick bediene mijn officie:* ſoo doen al de goede Fungi, gelijck al de goede kruyden ende vruchten der aerden voldoen aen haer officie, als wanneer ſy dienen tot eetbaer ſpijſe ende daghelijcken noodtruft, ghelijck de goede Fungi. *Theop. lib. 1. fol. 24.*

Het Latijns woordt *Fungus* compt van het Grieckx woordt *Fungos*, het welck te ſegghen is *Deorum cibus:* dat is, *ſpijſe der Goden*: ende aengheſien wy Chriſtenen maer eenen Godt belijden, ſoo verſtaen wy door de goden Afgoden en duyvels, *quia dij ſunt diaboli*, want Goden zijn duyvels: waer uyt ick ſegghe, van duyvelſch ſpijſe, *Duyvelſch broodt*. Even wel en ſtreeckt deſen naem niet tot miſachtingh der Fungi, maer tot grooten lof; want de oude Griecken en Heydenen hebben door dien naem de FUNGI SPYSE DER GODEN.

goede Fungi willen verheffen boven alle andere ſpijſen, ſegghende dat dit een goddelijcke ſpijſe was.

My dunckt dat men de Fungi in de plaets van *Duyvelſch broot*, den naem van *Daghelijcks broot* ſal gheven, ten opſicht van haer dagelijcks gebruyck, ende dat beſonderlijck in Bohemen, Hongarijen en Italien.

Den Philoſoph PORPHYRIVS, *non cibum, ſed filios deorum Fungos & Tubera vocabat, quia provenire videbantur ſine ſemine, &c. Porrò Deorum & cibus & alumni ideò videri poſſunt, quoniam & eos, quorum pater ignotus eſt, filios terræ dicimus.* Hy noempt de *Fungi* en *Aerd-buylen* geen ſpijſe, maer ſonen en kinderen der Goden, om dieſwil deſe ſonder eenich ſaet voorts comen: want ſoo wanneer eenighe kinderen, ſonder vader bekent te weſen, ter wereldt quaemen, wirden de ſelve altijt kinderen der aerden ghenoempt, als voorts-ghecomen zijnde ende niet ghegenereert, ghelijck de *Fungi* voorts-comen geenen vader kennende.

Ioan. Pier. lib. 58. cap. 9.

IOANNES PIERVS bewijſt, dat het woort *Fungus* een onverwachte ſaeck beteeckent, de welcke haeſt ende onverſins op-compt: als ten tijde van den *Paus Leo X.* gheſchiet is, dat als doen in dry daghen ſekere gheringhe ſlechte perſoonen waeren Orateurs, Rechts gheleerden ende andere gheworden, iae oock met ghewelt dreyghden aen hunne wederſtrevende, heyrkrachten te ghebruycken tot der doodt, &c. Deſe oft ſoodanighe zijn als doen *Fungi* ghenaempt. Noch dienden dit woordt *Fungus* tot een miſachtinghe, ſegghende aen imandt: Ick acht hem ſoo veel als een *Fungi*, dat is als een onſtantvaſte ſaeck, haeſt comende ende verdwijnende, het gene ſoo veel beteeckende als niet.

Eraſm. in Adagi. in ſtupid. Plaut. in Bachilibus.

ERASMVS ROTERDAMVS, oock PLAVTVS ſegghen, dat het *adjectivum Fungus*, ghebruyckt wordt voor het woordt *ſtupidus*, dat is bot te ſeggen, oft eenen perſoon die alles aenneempt en ghelooft dat hy hoort: want de wijle de Fungi een brooſe ſtof is, oock brooſe verſtandē beteeckent.

Ioan Bude. in Theophr. lib. 10.

IOANNES BUDEVS ſeydt dat *Fungus* beteeckent botmaeckende, ten opſicht van haer coude natuer: want alle coude ſpijſen het verſtandt verduyſteren, waer door de ſcherpſte gheeſten bedompelt, ofte als met eenen nevel bedeckt ende vergroft worden.

Noch bevinde ick, dat het woordt *fungoſus*, niet anders beduydt als een bedorven vrucht, zijnde vol vierighe gaetkens geſteken: waer uyt te beſluyten is, dat den naem *Fungus* eyghen aen de quade Fungi ſoude toecomen, maer niet aen de goede, ſoo dat aen de goede den naem van *Campernoelie* alleen toecompt: ende ſoo langh als ſy goet ende onbedorven ſijn, deſen naem moeten behouden.

DEN NAEM CAMPERNOELLIE

Het woordt *Campernoeli*, compt van het Latijns woordt *Campus*, een vlack

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

vlack velt, in het Italiaens *Campinioni*, in het Frans *Champignon*, soo dat Campernoelie is te segghen velt-ghewasch. Op soodanighe manier ghelijck de Wey Campernoelien in het Italiaens ende Latijn worden *Pradelli* ghenoempt, uyt het woordt *Pratum* een weyde, ghelijck van meer andere, als oock van de *Boleti* op hare plaetse te lesen is.

DEN NAEM AMMONITÆ.

Menichvuldighe schrijvers ghetuyghen, dat de Arabiers ende oude Griecken de eerste van de wereldt zijn, de welcke van de Fungi eerst gesproken ende gheschreven hebben: doch van geene soorten in het besonder, maer noemden alle de soorten van Fungi met eenen alghemeynen Grieckschen naem ἀμμονῖται, *Ammonitæ*, oock ἀμανῖται, *Amanitæ*: welcke letter o oft a by haer geene veranderingh ofte bescheydentheydt noch in de natuer nochte in wesen beteeckende. Daerom was ick seer begerich tot de uytleggingh van desen naem, waer van ick verscheyde hebbe ghevonden. Voor het eerste, soo hebben de Fungi den naem van *Ammonitæ* becomen naer een seker ghesslacht van volck in Arabien, het gene ons de H. Schrifture betuyght, die ghenoempt sijn *Ammonitæ*: welcken naem dit volck heeft becomen naer haer gheboort stadt, ende de stadt naer den sone van LOT, die genaempt was AMMON: welcke natie om haer overgroot quaet niet alleen van Godt verstooten, maer vermaledijt waeren, want sy en mochten in geene goddelijcke vergaderinghen nocht tempels comen, tot in de thiende generatie toe. Ende om dat de *Fungi* by de Arabiers en Griecken niet bekent en waren tot eenighe spijse oft ander ghebruyck, ende dat door foute van onderscoeck, niet anders al voor quaet en vergif (het welcke noch hedens daeghs ghebeurt, dat seer te beklaghen is, by foute van onderscoeck menichte goede ende gheneesbare kruyden als onnut met de voeten ghetrapt worden) daer om hebben sy aen de Fungi den naem van *Ammonitæ* toegheworpen, als aen een vermaledijdt ghewasch, onnut om in eenighe vergadering van andere spijsen haer te verghesellschappen; op de selve manier, als vele verscheyde wortelen en sappen, die eerst voor fenijn, ende naermaels tot medecijn ghebruyckt zijn.

Genes. cap. 10. vers 38.

Deutron. cap 23. ver. 3.

Veele eeuwen hier naer heeft HYPPOCRATES dese natuer van *Ammonitæ* begost te onderscoecken: onder welcke hy ons twee goede eetbare soorten aenwijst, de welcke hy beneffens *Galenus* ons met den selven naem van *Ammonitæ* noempt, ende bekent maeckt.

DALESCHAMPIUS: *Omnium fungorum ij minimum sunt noxij: secundi autem post hos, sunt Ammonitæ: reliquos verò tutius est ne attingere quidem, &c.* Hier seght desen Auteur, dat de *Ammonitæ* de tweede goede soort van Fungi zijn, maer niet de vermaledijde.

Dalescha. Tom 2 lib. 15. cap. 20.

Galenus seght, dat *Ammonitæ* van het Hebreeusch woordt *Aman* voorts compt: het welck te segghen is, *Nutrire*, dat is voeden: waer uyt hy seght, dat de *Ammanitæ* tot goet voedtsel dienen.

Nicand. in Alexipharmac.

NICANDER ende meer andere segghen, dat sy den naem naer den grooten berch *Amanus* becomen hebben, den welcken Syrien van Cilien scheydt, al waer dese *Ammanitæ* in groote menichten groyen, ende aldaer ghemeyn ghegeten worden.

Sy worden in het Grieckx *Micetas* ghenoempt, welck woordt het selve was als *Myces* oft *Bolites*: met welcke namen de Griecken eenighe jaeren daer naer de goede, by haer bekent gheworden zijnde, oock die selve met dien naem altijt ghenoempt ende de goede Fungi aengheweesen en beschreven hebben.

HET III. CAPITTEL.

Met hoedanighe maete dat van de ouderlinghen de Fungi afghemeten ende beschreven zijn.

TOt mijn groot ghevoelen heb ick veel arbeyt en tijt verquist, op dat ick den sin ende maniere van maete, van CLUSIUS, RUELLIUS, THEOPHRASTUS en andere, soude moghen verstaen: als wanneer ick bevonden hebbe, dat sy al te samen de *Fungi* in hunne grootte, ronde, lenghde, diepte, dichte, ende anderssins beschrijven met een maete van oncen, segghende, die oft dese Fungi (het sy goet oft quaet) is den stele hoogh dry oncen, den hoet is in de ronde oft diameter acht oncen, dick een once, &c.

By een jeder van desen tijt is bekent, dat een once een sestiende deel van een Brabants pondtghewicht is, ende by de Medecijnen een twelffte deel: want het medicinael pondt-ghewicht bestaet in twelf oncen: al noch soo is by de Doctoren ende Apothekers, een once siroop, ghedistileert water, ofte andere natte medecijnen, een ghedeelte van een pint oft pot-maete, welcke maeten haeren oorspronck hebben becomen van het ghewicht, by exempel eenen Antwerpsen pot water weeght 48. oft 49. oncen. Soo dat my docht in het lesen der voornoemde Auteuren, dat een once geen maete van lenghde oft breede conde bereyckē. Welck seer duyster schrijven my seer bekommerde, om tot de kennisse in't licht te comen, te meer, als ick bevonden hebbe, dat het woordt *uncialis*, *een once*, vele verscheyde uytlegghinghen van noode heeft. Want PLINIVS seght

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ſeght dat *uncialis* te ſegghen is jet het gene een once waerdich is. GVLIELMVS BVDEVS: *Literæ unciales* beteeckent eenighe brieven tot jmandts lof en eere gheſchreven eenen duym dick. *Frontinus de aquæductibus* ſeght: *Vncia* in de maete van Geometrie, dat is landt-meterije, beteeckent een twelfſte gedeelte van een voet-maete, met eenen anderen naem Duym ghenaempt: noch ſeght den ſelven, als men ſpreeckt van eenen vinger (waer door de dickte des vingers moet verſtaen worden) dat is een ſeſtiende paert oft deel van eenen voet.

Plin. lib. 33. cap. 3. Guli. Bude. in Pandectas folio verſo 108.

FABIVS DICTATOR gheeft ons van deſe dolinghe de claerſte voldoeninghe, ſegghende, *uncialis herba* beteeckent eenich kruyt dat een once, dat eenen duym hoogh oft lanck is: ſoo dat twelf oncen, de ſelve mate van twelf duym is, het welck by de oude Schrijvers eenen heelen voet beteeckent: met welcke maete van oncen, ende nu duymen, alle breede, lenghde ende hooghde af te meten is; ſoo zijn oock met de ſelve maete van duymen alle mijne Fungi ghemeten, bedeyldt en beſchreven, hoe wel dat onſe Antwerpſe voet-maete maer elf duymē is, van welcke maete, op de eerſte plaete van de goede Wey-campernoelien, eenen halven voet met ſijne duymen ſeer precies gheteeckent ſtaet, waer naer alle mijne ſoorten ghemeten en beſchreven zijn. Bemerckt, als ick ſchrijve, deſe Fungi was twee duym in het kruys, dat is wel ſes duym in de ronde: ende als ick ſegghe vier duym breet, dat is lini recht te verſtaen; want dat is recht de wijde van het deckſel van eenen tennen bier-pot, het welck wel twelf duym in den circkel ofte ronde weſen ſal.

Fab. dict. lib. 13 cap. 16. ANTWERPSCHE VOET-MAET.

Al noch hebben ſy de Fungi met een maete beſchreven die ſy in het Griecks ende nu Latijn *Dodrans* noemen, het gene verſcheyden uytlegginghen behoeft, doch ſal niet anders, als het gene ons noodich is, aenwijſen. BENEDICTVS TEXTOR ſeght, dat *Dodrans* in deſe maete niet anders moet verſtaen worden als de ſpanne eender handt, te weten van het uyterſten van den duym tot het punt van den kleynen vingher uytgheſpannen: hoe wel dat andere ſegghen, dat *Dodrans* beteeckent neghen oncen in ghewicht, ofte neghen oncen in eenighe mate van lenghde oft hooghde, het gene ſoo veel ſoude zijn als neghen duym.

Bene. Tex. fol. 14.

HET IV. CAPITTEL.

Hoedanich geſlacht oft ſoorte van ghewaſch dat de Fungi zijn.

ALle Cruyt-beſchrijvers hebben ſeer gheivert om jeder gheſlacht van kruydt oft ghewaſch by ſijn ſoort te voeghen, als vrucht-draghende

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ghende boomen te ſamen, onvruchtbare, als *Elſen*, *Eſſen*, en dierghelijcke, oock al de water planten, al de heeſterachtighe, dat geen boomen van natuer, zijn als Averoon, Wijnruyt, en andere, de welcke vele houtachtighe ſcheuten voortsbrenghen uyt eenen ende den ſelven wortel, ende heele rouwe boskens worden, het gene nochtans door ſnoeyen can belet worden; ſoo dat ſy alle ſoorten jder by den ſijnen voeghen.

Soo heb ick betracht een ſoodanich gheſlacht van ghewaſch, waer neffen dat ick de Fungi hadde connen by ſtellen, maer ick bevinde dat de ſelve geen deel by eenighe andere beſitten; maer dat het een gheſlacht en gewaſch op ſijn ſelven is; waerom ick my gevoeght hebbe by het gevoelen van ADRIANVS SPIGELIVS, ſegghende dat de Fungi noch boom-gewas, noch heeſter is, want het noch rancken, noch tacken heeft: ten is oock niet laſtich in het uytrucken, nochte ten doet oock gheen teghenweir ten opſicht van ſijne uytgheſpreyde diep-ghegronde wortels: het en is oock geen kruydt, aenghеſien het ſonder bladeren is, ende geen bloemen noch ſaet voorts-brenght: noch en heeft oock geen ſchaduwe door ſijne ſijde-ſcheuten, ende meer andere redenen, waerom wy dit een gheſlacht op ſijn ſelven noemen, ende voor een vyfde gheſlacht onder de Aerd-buylen ſullen ſtellen.

Adr. ſpig. lib. 1. cap. 14.

THEOPHRASTVS ſeght, dat de Fungi geen wortels en hebben, behalven dat ſommighe eenighe teere draeykens ofte peeskens hebben, op de ſelve maniere als den aiuyn-wortel, oft als de bollen der tulpanten: hoe wel dat ick met ſoodanighen wortel gheene gheſien hebbe, dan wel met eenighe taeye als houtachtighe peeskens: alſoo ick van ghevoelen ben, dat ſoodanighe met den aiuyn-wortel, haer ſouden laten verplanten, als alle ſoodanich ghewas ſulcken wortelen hebbende: het welck door my anders bevonden is, beſonderlijck in de Wey-campernoelien, want de ſelve ghemeynelijck den meeſten wortel hebben.

Het verplanten der Fungi.

IN het iaer 1671. heb ick in onſen hof van het Biſchdom eenige goede Wey-campernoelien bevonden, de welcke tot haeren vollen waſdom niet ghecomen waeren: deſe heb ick uyt ghetrocken, ende aen ſtondts op de ſelve plaets weder geplant, maer waeren des ander daeghs geheel ſwart en bedorven, ſonder eenighe voorder aen-neminghe van te groeyen. Waer uyt betoont wordt dat de Fungi niet verplant willen worden. De reden dunckt my te weſen, om dat ſy haeren eerſten tocht eñ naturelijcken drift ſeffens uyt wercken, eñ geenen tweeden groy verwachten: waer uyt

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

uyt volght, dat sy in haeren voortganck niet gheſtoort willen worden, maer geduerigh, ſoo lanck als sy op haeren center ende voorts comende oorſpronck ſtaen, moeten voorts-groeyen, tot dat haere oorſproncke-lijcke ſtoffe gheheel verſchoten is; ofte gheſtoort ſijnde, ſtutten haeren loop, ende trecken haeren groy te rugghe, ende alſoo in haer onvol-waſſentheyt, verdwijnen. Nu de reden dat sy bedorven waeren ende ſwart gheworden, is gheweeſt de natte aerde ende locht; want dat sy binnens huys gheleghen hadden op een drooghe plaets, in den tijt van vier da-ghen niet verdorven ſouden hebben.

HET V. CAPITTEL.

Den oorſpronck ofte de reden van het voortſcomen ende groeyen van alle ſoorten van Fungi, ſoo goede als quaede.

ADRIANUS TURNEBUS ghetuyght de Fungi ſeer vremdt uyt den buyck der aerden gheboren te worden, ghevende voor ghelijcke-niſſe, als eenich water valdt op heete vierighe aſſchen, de ſelve ſeker bobbelen met eenighen roock opwerpt: op de ſelve manier ſeght hy te gheſchieden met de Fungi: als de locht haren reghen over de drooghe aerde is ſtortende, als dan de aerde haere bobbelen (dat zijn Fungi) uyt-borſtelt ende voortsbrenght. *Adr. Tur. lib. 22. cap. 18.*

TRAGUS ſeght, dat al de *Tubera* ofte *Aerd-buylen* ende de Fungi, beſon-derlijck de welcke goet en eetbaer zijn, door den donder ende reghen-achtighe locht gheboren worden. Dit dunckt my een vremde oorſaeck, alſoo de oorſaeck van dit bobbelen niet anders weſen can, als den tegen-ſtrijt tuſſen twee on-eenige Elementen, te weten tuſſchen het water ende vier: hoe ſal TURNEBVS vaſt ſtellen, als den reghen op ſeer natte, door-weyckte vette aerde valt (welck water en aerde twee over-een comende Elementen ſijn) welck als dan de oorſaeck van den groey der Fungi we-ſen ſal, want hoe het ſayſoen natter is, hoe meerder Fungi voorts comen. Boven dien ſoo vindt men de meeſte Fungi op de voechtichſte plaetſen, ghelijck ick betoonen ſal de ſelve meeſt ghevonden te hebben in door-weyckte water-ſtraten, leeghe velden en weyen, als in belommerde voch-tighe boſſchen, &c. *Hyero. Tra. Lib. 3. cap. 1.*

Dit wordt ons veel claerder betoont by PETRVS IOAN. FABRI, als hy ſeydt, dat alle de Fungi en Boleti voortſcomen uyt de dompen die de aerde ontfanght uyt de hitte van den *Center*, (dat is het middel punt) welcke *Pet Ioan. Fabr. Tom. 1. lib. 5. cap. 1.*

welcke opclimmende dompen ontfanghen worden uyt de Elementen, die in de aerde bevonden worden ghemenghelt te weſen ſoo van de eene natuer,als van de andere, naer advenant de Elementen, die in de aerde meeſt zijn, haer gheſtelt vinden. Al iſt dat hier de vier Elementen ſamen wercken, nochtans maer eene materie voortsbrengen: behoudelijck ſoo wy dit volghens de Chimie ſullen verſtaen, ſoo comen uyt deſe vier Elementen twee ſaecken voorts, te weten,de dompen ende de hitte: welcke dompen het vrouken wort ghenoempt, ende de hitte het manneken, uyt welcke deſe twee, te weten, dompen en hitte te ſamen ghevoeght, de Fungi voortscomen.

Noch betuyght den ſelven, dat alle ſtoffe ofte materie, ſoo lanck als die noch onder de aerde is, ende uyt ſijn Element noch niet gheboren, gheen fenijn en is, nochte zijn can, maer uyt der natuere goet is. Want ſeght, dat de Boleti en Fungi, welck het ſubject ofte oorſpronck is, waer van die voortſcomen, onder de aerde zijnde,ende noch niet gheboren, al iſt dat onder deſe, boven de aerde zijnde, ſommighe fenijnich zijn, haren eerſten oorſpronck altijt even wel uyt der natuere goet geweeſt is: maer dat deſe quaet ende fenijnich zijn, is oft door een quaede locht, oft door den langhen tijt, ofte, ghelijck hy aen het vyfde Capittel ſeydt,door de ſchaduwe der quaede boomen daer de Campernoelien onder voortscomen, ofte ontrent fenijnighe plaetſen quaet worden. Ghelijck den goeden wyn door het vuyl vat daer hy in gheſtort wordt,in leck-wijn verandert en bederft.

Tegen dit leſte van Fabri,ſegh ick,dat de quaede Fungi van haer eerſte natuer eñ oorſpronck,oock in haer Element oft center beſloten zijnde, quaet en fenijnich zijn, ende de goede van alle beginſel goet zijn. Want het ſeker is,dat ieder Element,hoedanich het zy,ſijne fouten,bederveniſſe ofte qualen heeft, alſoo de ſterren ſelfs ſomwijl ongheſonden invloet hebben.

Het is ghewis, dat eer de aerde van ſelfs eenich kruydt baert, 't zy goet oft quaet, het ſelve evenwel uyt haer eyghen natuer is voortsbrenghende: welcke ſtoffe ofte bereydtſel in den buyck van de aerde by een ghevoeght ofte vergadert zijnde, van ſoodanighe natuere is als het uytwerpſel ſal te voorſchijn brenghen. Dit can ſeer claer betoont worden in de mineraelen, de welcke door gheen ſchaduwe der boomen haere natuer veranderen, want het gout is van ſijne eerſte natuer gout gheweeſt, het ſilver, ſilver, ende oock den Antimonium heeft van ſijnen eerſten oorſpronck ende nature vergif en doodelijck gheweeſt.

Het ſelve wordt in de kruyden ende wortels betoont, ghelijck in de

Cicuta

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Cicuta ofte *wilde Peterceli*, ende in den *Napellus*, *Aconitum* ofte *Moninckx-cappen*. Deſe twee doodelijcke kruyden, van ſelfs uyt de aerde voortſcomende, ſijn vã haer eerſte weſen, oft vergaederingh, ofte ſamen-gevoeghdē oorſpronck, noch onder de aerde zijnde, ſoo doodelijck als naer haer gheboorte ende waſdom: het welck oock claerlijck betoont wordt in de wortelen der ſelver kruyden, de gene eerſt een lichaem onder de aerde moeten weſen, al eer ſy haer kruyt en loof boven de aerde uytſchieten: welcke wortelen, al iſt dat ſy onder de aerde in haer Element beſloten blijven, evenwel vergif en fenijn zijn. Soo oock de Fungi zijn van haer eerſte vergaderingh oock voor haer opcomſte bequaem gheſtelt ofte om goede eetbare, ofte om quaede doodelijcke te zijn.

Iacobus Grevinus ſeght, dat de Fungi een ſaecht, licht, ſpongiachtich wit lichaem is, het ghene ghemeynelijck uyt het ſlijm der aerden groeyt, ofte wel in de plaetſen daer het ſelve waſt, dit ſlijm ſich ſelven verheft, door middel van een ſuer ſap, het meeſtendeel ontrent het opcomen van den dagh, om welcke reden dat Nicander het ſelve den hefdeegh van de aerde noempt: want den hefdeegh heeft oock een ſuerigheydt die het broodt doet oprijſen, op de ſelve manier gelijck een Campernoelie, die niet anders en is als het ſlijm, opgheblaſen door een kleyne ſuericheyt, die ſoo grooten ghemeynſchap heeft met den hefdeegh, dat in ghevalle den hefdeegh wordt gheweyckt in water, ende dat hy is uytgheſtort op de aerde, als dan op weynich tijt ſal doen groote menichten van Campernoelien voortſcomen, beſonderlijck ontrent de plaetſen daer den ſwarten populier boom aen den wortel afghecapt is. *Iac. Greuin. lib. 2. c. 19.*

Nu de reden dat de quaede Fungi onder de quaede boomen ende ontrent de holen der ſlanghen meeſt voortſcomen, is, om dat uyt den drup ende nedervallende bladeren der ſelver fenijnighe boomen, als door ſeker rottinghe ende ſchimmel, van ghelijcken door het vergif der ſlangen over d'aerde ſchitende, het Element van d'aerde dit quaet ontfanght, ende naer ſich treckt, het gene ſy naer haer ſwanghergaen oock baert en voortsbrenght. Boven dien is oock kennelijck ghenoech, hoe de quaede luchten door dampen, quaet vier ende dierghelijcken op der aerden vallen, de welcke eerſtmael door de Son uyt vuyle poelen, verrotte beeſten, ofte al waer groote leghers ende vele doode menſchen gheweeſt ſijn, opghetrocken ſijn, waer door de locht vol ongheſontheyt vervult ſijnde, het blijck van haer quaet maer al te langh over blijvende mede deelt en vertoont. Door dierghelijcke wort de aerde belaſt, het welck ſy weder door onkruyden, quaede Fungi en vruchten van ſoodanighe natuer uyt-werpt als het in ghetrocken zaet gheweeſt is, door het welck het

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Element oft wel oft qualijck gheſteldt gheworden is.

Inghevalle dat wy het alghemeyn ſegghen willen aennemen, te weten, dat de Campernoelien niet anders als *Excrementa terræ* zijn, dat is uytworpſels van de aerde, wie ſal ons dien volghens teghen ſtreven, dat alle de kruyden oock geene uytworpſels zijn, ſoo wel de goede als de quaede, want ſy alle ſeer naer op een ende ſelve manier uyt de aerde ſpruyten? Want zijn de goede kruyden nut en bequaem tot ſpijſe, de goede Campernoelien zijn van gelijcken: Zijn de quaede kruyden bequaem tot behulp ende ghenees-middelen, de quade fenijnighe Fungi beſitten oock ſoodanich nut en behulp, het gene in de beſchrijvinge der quaede breeder te leſen is. Immers het zy wat het zy, ick ſegghe dat de Campernoelien een veldt-ghewas ende aerd-vruchten zijn, ende ghetelt ofte gheacht moeten worden onder alle de ander aerd kruyden ende vruchten: ende de gene die dit willen loochenen, ſeggende om dat ſy geen zaet en geven, waer van haer ſelfs weſen weder voorts compt, die ghelieven te leſen hier naer aen het ſevenſte Capittel; boven dien noch in het tweede deel, de bemerckinghe van mijne 141. quade Fungi ofte *Phallus*: al waer van het zaet der Fungi ghenoeghſaem betoont wordt: ende oft het nu ſoo was, dat de Fungi geen zaet voortsbrachten, ſouden ſy dien volghens onder de aerd-ghewaſſen geen plaets moghen hebben? Soo ſullen menichvuldighe planten, als *ſpeer-kruyt* ofte *tonghen-bladt*, het oprecht *venus-hayr*, *ſteenruyt*, *wederdoot*, *adiantum*, met wel tien ſoorten van *varen*, *herts-tonghen*, *hepatica*, met al de ſoorten van *water moſch*, *aerd-moſch*, ende meer andere, de welcke geen zaet noch bloemen voorts en brenghen, maer alleenelijck van bladeren, wortels ofte taxkens in de aerde ghefteken, haer ſelven laten voorts teelen, oock geen plaets onder de kruyden en planten moghen beſitten, het welck hier door ghenoech anders betoont wordt.

Sonder eenich teghen ſegghen is oock aen te nemen uyt de voorgaende redenen, dat oock de Fungi en Campernoelien van den tweeden dagh van de ſcheppinghe der wereldt haer begin ghenomen hebben in de aerde te groeyen ende voorts te comen, als wanneer Godt heeft gheſeydt, *Laet de aerde voortsbrenghen groeyende kruydt ende zaedt voortsbrenghende* &c. Ende alſoo hier in het generael gheſproken is ſonder onderſcheydt, ſoo en vinden wy geen redenen, dat de Campernoelien hier uytgheſloten zijn, oft dat ſy hondert oft duyſent iaer daer naer eerſt zijn voorts-gekomen: want al iſt dat ons eenighe vremde (ende van ons in onſe quartieren noyt' gheſien) planten oft vruchten voor ooghen comen, daer uyt is niet te beſluyten dat de ſelve ghewaſſchen als nu eerſt, ende noyt voor deſen ter wereldt gheſien zijn. Want ghelijck de Schrifture oock ſeydt,

Geneſis. cap. 1. ver. 11.

Nil ſub ſole novum, *Datter onder de ſon niet nieuws en is*, waer uyt oock te beſluyten is, dat hier in deſe beſchrijvinghe niet nieuws te voorſchijn is ghebrocht, maer onder de eerſte tellinghen der eeuwen al gheweeſt is: waertoe ons het levend exempel van het vinden der letteren ende druck conſt een groote voldoeninghe gheeft. Want volghens het betuyghen van PEETER MESSIE, ſoo is den druck conſt in Europa eerſt ghevonden, ende begoſt in het iaer veerthien-hondert dry-en-vijftich, ende IOAN. NIEUWHOF in ſijne beſchrijvinghe van China (welcke landen door de Nederlanders eerſt beſocht zijn anno 1603.) betuyght, dat hy aldaer gheſien heeft, ende van de Chineſen hem getoont zijn ghedruckte boecken van over de twee duyſent iaer out; ende dat meer is, ſoo is aldaer den tijt van het begin der ſelver conſte niet bekent. Ende van ſoodanighe oude nieuwicheden, ofte nieuwe oudtheden zijnder menichten te betoonen, waer door het voorſchreven ghevoelen ſeer ſterck beveſticht is.

Peeter Meſſie lib. 3. cap. 2.

HET VI. CAPITTEL.

Vyt welcke oorſaeck dat de Fungi ſoo verſcheyden van fatſoen voortſcomen.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ICk heb ghetracht, aen den Leſer het verſchil ende weſen van de gedaente van alle de ſoorten van Fungi, hier naer beſchreven, op het alderbeſte voor ooghen te ſtellen, ende naer het leven te vertoonen: evenwel ſal menich menſch dickmael de eene ſoorte voor de andere aenſien, ten opſicht dat de ſelve ſoo verſcheyden van fatſoen te voorſchijn comen; alſoo een ſoort haer ſomwyl op tien verſcheyde fatſoenen vertoont, evenwel maer een, ende de ſelve ſoort is: het welck, ſoo ick ſulcks hadde moeten aen-wijſen, dit een oneyndelijck werck ende oock onnoodigh weſen ſoude.

De reden van deſe verſcheyde weſens ende fatſoens is niet anders, als ſulckx geſchiet, door het overtollich voedende ſap, ghekockt met verſcheyde graden van hitte en vochticheydt, waer dat de aerde mede begaeft is. Want de Fungi, die in ghedaente lanck-worpiger, dunder en teerder van ſtof ſijn, beſtaen uyt meerder warme ende lochtachtigher dunder vochtigheydt, het welck de Chimiſten met een latijns woordt, *Rarefactio* noemen, ende ſeer claer beſchrijven: ende de gene die dicker, grover en corter te ſamen ghedronghen ſijn, beſtaen uyt een meerder aerdachtigher ende grover ſtoffe, ghenaempt *Condenſatio*: ende naer advenant de

eene oft de andere humeur krachtigher oft minder is, ſoo is de eene Fungi oft kleynder ofte grooter, langher oft korter, dicker oft dunder, oock ſwarter oft witter, ſaechter oft herder: noch merckelijcker gheſchiet deſe veranderingh, naer dat de ſelve plaetſe veel oft weynich van de ſonne beſchenen worden: evenwel blijft ieder ſoort ſijn eyghen gheſlacht, het gene ick ghenoech in ieder ſoorte ſal betoonen, beſonderlijck in de byvoeginghe der ghemeyne Fungi aen de derde plaet. Oock ſoo hebben ſommighe Fungi twee verſcheyde weſen, die in haer beginſel heel teer van ſtof ſijn, ſeer locht en ſchuymachtich, de welcke daer naer tot een vaſter ſtoffe, als ſaecht witten broot, verandert: ieder vaſter of ſaechter, volghens hun natuer, ofte naer dat den center oft Element, daer ſy uyt voorts-comen, gheſtelt is, als voren noch gheſeydt is.

Het VII. Capittel.

Op welcke maniere datmen de Fungi can doen groeyen ende voortſcomen.

By gheval worden dickmael vremde ondervindinghen ontdeckt, van de vvelcke voormaels noyt ghedacht, veel min ghetracht vvas: als blijckt in het voorts-comen der Fungi, de vvelcke in Brabant van gheen ſaet gheſaeyt vvorden, nochtans in ſoo groote menichten te voorſchijn comen.

Cauſob. in Athenoum. lib. 12 cap. ultimo.

Soo is het ſegghen van vele perſoonen (hoe wel den Auteur is Causobonvs) dat door het water daer Fungi in gheſoden ſijn, vverm ſijnde, uyt gheſtort over een open plaetſe, oft hof, al vvaer van te voren noyt Fungi gheweeſt hadden, door het overgieten des waters goede Fungi te voorſchijn ghecomen ſijn, waer door ſy dit water met den naem van Fungi-ſaet noemden. Dit gheſeyde Fungi-ſaet heb ick op twee verſcheyde manieren gheſaeyt, te weten, cout, maer oock ſonder effect: maer warm ſijnde, hebbe eenighe daghen daer naer ſommighe quade, ghenaempt den vingher-hoet, bevonden: nochtans is my van gheloof-waerdighe perſoonen voor de waerheydt verhaelt, met goet effect bevonden te hebben, behoudelijck dat ſy het ſelve op meſt-hoopen gheſtort hadden, ende aldaer goede Fungi voortsghecomen waeren, ſonder nochtans dat de ſelve van hun waren ghegheten oft gheproeft gheweeſt. Dit ſoude oock ſtrijden teghen het al-ghemeyn ſegghen der Auteuren, datmen op gheene meſt-hoopen ſal Fungi plucken. Leeſt in het tweede deel van mijne 99.

quaede

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

quaede die ick de gezaeyde Fungi ghenoempt hebbe : al-waer het voorgaende segghen met mijne ondervindingh vast ghestelt wordt.

Mijn ghevoelen is, meer ghevolgh te verwachten van het overblijfsel ofte af-snijdtsel der goede Fungi, het welck in het schoon maecken verworpen wordt, te stampen ende het sap uyt persſen; welck sap gebruyckt als voren, meerder kracht moet hebben : ghelijck van de *Seeme-leire* Fungi verhaelt wordt, van de welcke de grootste, ter plaetsen aen de velden en kanten met den voet vertrapt worden, met hope van door dit sap andere te verwachten. Want DISCORIDES seght, dat sommighe leeren, darter seker soorte van Fungi zijn, hebbende swart en witte schorssen, de welcke my noch onbekent sijn, dese in stuckskens ghesneden, ende op de ghemeste bedden ghestroyt, met weynich aerde bedeckt, op alle tijden des jaers goede Fungi voorts-brenghen. *Dioscor. lib. 1. Cap. de populo.*

Noch is't ghevoelen van sommighe om Fungi te doen voortscomen, datmen eenich paerde-mest, ghemenghelt met een derde-deel aerde, ende eens soo veel van den huy-vetters ofte leir bereyders moer, het gene niet anders is als de gemaele schorsse der eycke-boomen, alles onder den anderen ghemenght, ende in dese mengelingh het water daer de Fungi in ghesoden zijn overghegoten, het geheel jaer door seer goede kleyne bollekens van de ghemeyne Fungi te voorschijn comen sullen. Waer van de eycke schorsse de meeste eere toegheschreven wordt.

IACOBUS GREVINUS seght, dat ontrent Parijs seker Aerd-campernoelien zijn, die op haer bollekens ofte hoofdekens bewasschen zijn met iet ghelijck zijnde aen eenich zaet : het selve met eenich reghenachtich weder ghesaeyt zijnde, brenght groote menichten van goede Fungi voorts. *Iacob. Grev. lib. 2. cap. 19.*

RUELLIUS, LOBEL, DODONEUS, L. NONNIUS, ende menichte andere, verhaelen, dat in't rijck van Napels sekere soorte van steenen is, door de welcke op alle tijden des jaers in vier daghen goede Fungi voortscomen : welcke steenen in de aerde gheleyt zijnde, worden met weynich aerde bedeckt, ende met lauw-water besproeyt, ghevende als dan goede eetbaere Fungi voor de tafel : welcke steenen weder uytghenomen, met groote sorghe in de wijn-kelders bewaert worden, want dese altijt haer natuer ende effect behouden ; sonder nochtans dat jemandt van alle dese Schrijvers het fatsoen ofte ghedaente van dese steenen ons beschrijft oft aenwijst. *Lud. Nonn. lib. 1. cap. 27.*

Den Eerweerdighen Heer NICOLAUS PEROTTUS, Bischop van Siponten in Italien, verhaelt in sijn boeck *Cornucopia* datter een beest is, by naer een ghestalt van eenen ghepleckten oft ghespickelden hert, de welcke *Nicol. Perott in Cornucopia.*

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

welcke *Lynx* ghenoemt wordt : deſen is van natuer ghewoon ſijn urine oft piſſe by een te vergaderen, den welcken tot een ſeker dickicheydt by malcanderen ſtoldt, ende als dan verandert in een herdt ſteenken, het gene als deſe beeſt dit beginт te voelen, het ſelve als met voordacht onder het ſant is deckende en borgende, alſoo ſy eenen ſekeren haet tot het menſchelijck gheſlacht is draeghende, op dat het uytworpſel niet en ſoude comen tot ons profijt : hoe wel dat deſen ſteen ſijn ſelven aenwyſt ende verklickt door de menichvuldighe Fungi, de welcke dicht by malcanderen als eenen geheelen tros ende plant groeyen; welcke Fungi de alderſmaeckelijckſte ſijn van al de andere. Ende ſoo het ghebeurt dat in het af plucken van deſe Fungi eenighe ſtuckxkens van de ſtelen aen den ſteen blijven, ſoo verandert het aenblijſſel in de ſelve natuer van den ſteen, waer door deſe ſteenen te grooter worden, ende door dien jaerelijcks meer Fungi voorts brenghen. De oude ſchrijvers hebben de natuer van deſen ſteen niet anders ghekent, als een ſeer goede medecijn voor de ſteen-ſieckte, pijne det nieren, ende af-drijven van graveel; welcken ſy noemden *Lyncurium* ende oock *Lynxinium*, maer gheen kennis hebbende van de natuere der Fungi voorts te brenghen, het welck den ghenoemden Biſſchop oock is betuyghende.

THEOPHRASTUS ſeght, dat den ghenoemden ſteen ſeer ghelijck is aen *ſuccinum*, dat is amber; ende voeght daer by het gene ſeer twijfelachtich is, dat deſen ſteen naer hem is treckende het ſtrooy en ſtael, ghelijck den amber van de natuer is doende. Wie ſoude ons beletten van ghevoelen te zijn, dat ſoodanighe Fungi, voortſghecomen van den *Lynx*', geen behulp middel uyt de natuer van dien ſteen ſouden ghetrocken hebben, goet en behulpſaem tot die droeve quael van ſteen-ſucht en graveel ?

Uyt het aenwijſen van deſen *Lynx*, ſoo en can ick niet vaſt ſtellen, dat deſen, ende den ſteen van *Napels*, de ſelve zijn, alſoo PEROTTUS is bewijſende, dat deſen iaerlijckx Fungi voortsbrenght, ende niet ghelijck die van Napels, daghelijcks. Nochtans ſeyt IOANNES BRUYERINUS, dat de ſteenen die hy noemt *Lyncurium* oft *Lynceus* het geheel iaer door Fungi voortsbrenghen, den welcken ſoo my dunckt nochtans den eenen noch den anderen te weſen.

IOANNES BAPTISTA PORTA ſeydt, dat de ſteenen die in ſeven daghen Fungi voortsbrenghen, ghehaelt worden, ende te vinden zijn in de ſeer hoogbe berghen, als *Veſuvius*, *Fagetus*, *Partenius* by de ſtadt *Arcadia* in het Eylandt *Creten*, oock in den bergh *Garganus*, nu ghenoemt *Mons ſancti Angeli*, den bergh van den heylighen Enghel, &c. ſonder ons eenich voorder licht aen te wijſen.

RUELLIUS

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

RUELLIUS verhaelt oock, dat den ſtam van dē ſwarten populier-boom, neffens de aerde afghecapt zijnde, ende over den ſelven tronck eenigh modder oft ſlijckerich water ghegoten, ſeker ſoorten van Fungi doet voortscomen, die hy *Egeritas* noemt. Noch voeght hy hier by, iſt dat eenich heuvelachtich landt dicht bewaſſen is met riet, lis, bieſen, oft tronckachtich is, ende al te ſamen wordt in brandt geſteken, ende op die aſſchen ofte aerde als dan grooten reghen valdt, aldaer groote menichte van Fungi voortscomen. Het is ſeker dat de Fungi meerder met de nieuwe maen, als met de oude maen te voorſchijn comen, beſonderlijck in de maendt April, ofte in September, hoe als dan de ſelve later haer begin nemen, hoe wy dien volghens laeter Fungi becomen.

HET VIII. CAPITTEL.

Dat de Fungi meer als eenen dagh groeyen en goet blijven.

HEt alghemeyn ende eenderley ghevoelen der menſchen is, dat de Campernoelien op eenen nacht geboren worden, ende oock volwaſſchen moeten zijn; ende ingheval ſy dien ſelven dagh niet ghepluckt en worden, den naervolghenden bedorven, onnut en doodelijck zijn. Soodanich ſegghen, is ſpreken ſonder kennis, en ſoo d'oude ſonghen, pijpen de ionghen, ter wijlen dat ick alles hebbe ghetracht te onderſoecken. Wat belanght de beſchrijvinge der Fungi, ſoo is deſe een van de eerſte aenteeckeninge ende achtneminghe die van my contrari bevonden is: want ick menichmael geſien hebbe ſomwijl thien, ſeſthien, ende meer by malcanderen, van het gheſlacht der ghemeyne Fungi, zijnde niet grooter als ghemeyne erweten, die nauws gheboren waeren, ſchuylende onder het gras ende boom-moſch, rechts boven d'aerde zijnde, de welcke den tweeden dagh vinghers lenghde, ende den derden dagh van de aldergrootſte waeren, de welcke ick ghepluckt hebbe ende ghegeten.

Onder de wey-campernoelien can dit beter betoont worden, alſoo deſe haer eerſt vertoonen als een rondt bolleken: de tweede vertooningh is het velleken tuſſchen den ſteel ende het hoofdeken los ghebroken: welck bolleken ſich als dan vertoont met een meerder plattichеydt ende wyder uyt-ghewaſſchen: ende in de derde veranderingh is de ſchotel heel plat, als wanneer het corael plues gheheel te voorſchijn comt. Ieder veranderingh verſoeckt ghemeynelijck eenen dagh, ten ſy in heete ſonne-ſchijn, ende ſtaende op voechtighen gront, ſoo gheſchiet deſe veranderingh in twee daghen, het gene van my ſoo bevonden is: ſoo dat het

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

waerachtich is, datter meer Fungi ghegheten worden van twee en dry dagen out, als vã eenen dagh. Dat ſeer wel blijckt, als men eene partije op de merct koopt, datter kleyn gefloté ronde bollekens oock onder de groote platte wijde hoofden ſijn, met noch andere die tuſſchen beyden ſijn. Leeſt mijne 97. goede van hondert pont ſwaer.

IOANNES BAUHINUS ende meer andere ſegghen, dat de Boleti in ſeven daghen voorts-comen ende vergaen: daerom dan en moet niemant ſcrupel maecken raeckende het groeyen der tijdt, maer wel letten op de goede en quaede ken-teeckenen, de welcke hier naer geleert worden.

HET IX. CAPITTEL.

Aen-wijſinghe der goede plaetſen alwaer men de goede Fungi ſoecken en plucken ſal.

TOt meerder gherufstheydt ende voldoeninghe, ſoo ſal een jeder met voordacht een ghewoonte maecken van de goede Campernoelien te ſoecken ontrent de naer beſchreven plaetſen. De eerſte dan ende beſte ſullen weſen de vlacke velden ende opene weyden, alſoo de quaede boomen aldaer gheen oorſaeck van eenich quaet veroorſaecken: nochtans ſalmen ſtoutelijck onder de Eycke boomen plucken, oock onder Buke-boomen, ende wel onder Abeel-boomen, met noch vele andere ſoorten van boomen, als wanneer dat aen den plucker de goede kenniſſe van de vruchten wel bekent is.

Tarent. in libro Gerponica.

TARENTIUS prijſt de gene die ontrent den ſwarten populier-ſtruyck waſſchen.

Plin. lib. 8. cap. 16.

PLINIUS ſeyt, de beſte te groeyen ontrent den wortel van den Eycken boom.

HERMOLAUS ſeght, geen beter, als de ghene die onder de Brem-beſie boſſchen, doornen, hinne-beſien, ende die onder de diſtelen voortscomen.

Men behoeft gheene vreeſe alleen ten opſicht van de plaets, maer ten opſicht van de vrucht: welcke regels den Leſer by jeder ſoort van de goede Fungi ſal leſen, waer om achter elcke ſoort in't beſonder haer groey-plaets beſchreven is.

Quaede ende verboden plaetſen.

VOor al is te bemercken mijne aen-wijſinghe der oude Schrijvers, te weten, dat ſoodanighe hunne aenteeckeninghen beſonder moeten

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ten gheacht worden naer de gheleghentheyt van de plaetſen daer ſy van ſchrijven oft ghewoont hebben.

Voor het eerſte, ſoo verbiede ick wel uyt-druckelijck, hier in Brabant gheene Fungi te plucken op verſche meſt-hoopen, nochte alwaer rot hout, lijnwaet, laken, oft eenighe vuylen vodden van ſoodanighe natuer begraven oft ghedolven leydt, nochte oock op verrotte, bemoſte ſtroodaken, ofte ontrent vervalle mueren, ruinen, hollen van ſlanghen, ofte andere fenijnighe ghedierten, oft in uyt-ghedrooghde ſtadts veſten, oft dierghelijcke grachten van ſpeel-huyſen oft caſteelen, oft eenighe poelen, ofte andere kleyne, belommerde, modderachtighe drooghe grachten: ende al noch beſonderlijck op eenighen verroeſten ijſerachtigen gront.

Tot blijck ende volcomen aen-wijſinghe (voor de ongheloovighe, die ſulcks verworpen) datter ſoodanighen gront ende plaetſen te vinden ſijn, dunckt my ghenoech te weſen den ſtil-ſtaenden ijſer-meulen binnen Loven in Brabant, ende den Roeſel-bergh daer ontrent. Boven dien ſoo hebbe ick in het jaer 1662. tot Braſchaet, ſijnde een Dorp twee mijlen van Antwerpen, bevonden ſekere bemden oft weyden van derthien oft veerthien bunderen groot, vol ſijnde van deſen ijſeren gront, uyt de welcke door mijn toedoen menichte karren en waghens van deſe ijſere ruſſen ghegraven ſijn, waer van ſommighe ſoo groot waeren als een kleyne tafel, die door haer gewicht niet te verheffen en waeren de welcke ick dede breken, met de welcke ick het geheel fondament vã een ſpeel-huys hebbe doen maecken. Deſe ruſſen ſijn niet dieper in de aerde als met een handt breedt aerde bedeckt, ende ſommighe niet dieper als dat men de ſelve ſiet doorſchijnen: ende van ſoodanighe natuer ſijn in Brabant op verſcheyde quartieren heele bemden, landen en velden; hoe wel dat ſulcken Fungi haer quaet ghenoechſaem aen-wijſen: want ick in de ſelve weyen op kleyne plaetskens, de welcke met geene van de voornoemde ijſere ruſſen beſmet waeren, ſeer goede wey-campernoelien heb bevonden; ende eenen pas daer neffens van het ſelve fatſoen en ghedaente ſeer doodelijcke en quaede; waer van de goede, verſchen geur hadden, ende ſeer wit bleven al waeren ſy open ghebroken, ende de quaede wierden op den ſelven ſtondt ſwart, ende waeren ſeer ſtinckende.

Plinius verbiet geene Fungi te plucken ontrent de Wagheſchot boomen, anders Haegh-eycken ghenoemt, oock Cypreſſen boomen en Pijn boomen, want deſe en zijn niet alleen ſchadichlijck, maer doodelijck ſeght hy, hoe wel dat Brabant van ſoodanighe boomen niet bewaſſchen is.

Fabius Calumna ſeght, dãtmen geene Fungi ſal plucken onder de

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Appel-boomen, Abeelen, Bercken, Buecken, Cypreſſen, Flier, Oker-
Plin. lib. 6. cap. 8. noten, Pijn-appelen en Maſt-boomen. Den ouden PLINIUS ſeght wederom met THEOPHRASTUS, geene Fungi te plucken oft te raepen in de ſchaer boſſchen, alwaer nochtans in Brabant veel goede te vinden zijn: alnoch ſegghen ſy, niet onder de Abeele-boomen, Elſen, Eſſen, Populier, en Willighe-boomen te plucken: alwaer ſy ten minſten ſchadelijck, oft met perijckel zijn; hoe wel dat ick in de beſondere aenwijſinghe van jeder ſoort ſal toonen, dat ſulcks alhier weynich aen te nemen is. Ende al iſt dat meeſtendeel al de oude Schrijvers van een ghevoelen zijn, dat onder de Eycke boomen ſeer goede voortſcomen, ſoo ſeght nochtans
Ioan. Bauhi. Tom. 3. lib. 40. BAUHINUS, datmen onder de Eycke boomen geen ſal plucken, ende nochtans meeſt al de goede die hy beſchrijft, ende aenwijſt, bekent hy onder de Eycke boomen ghepluckt te hebben.

Het is ſeer te verwonderen, dat BAUHINUS den Ipen boom niet aen en wijſt voor eenen van de ſchaedelijcke, ter wijlen dat hy een Hooghduyts was, ende in Duytſchlant geſchreven heeft, alwaer den ſelven boom ſoo hinderlijck is, ende beſonderlijck de ſchaduwe alleen doodelijck is.

NICANDER een Griecks Medecijn en Poeet *in Georgicis*, ende uyt hem
Grev. lib. 2. cap. 19. GREVINUS, ſeght, dat de Campernoelien altijt doodelijck zijn, die men bevint te waſſchen aen de Granaet boomen, Ipen boomen, onde Olijf boomen.

Bemerck reden.

HEt is kennelijck, datmen in Brabant ende in andere quartieren, op verſcheyde plaetſen ten platten lande aen canten en weghen, beneffens ende onder malcanderen plant veel ſoorten van boomen, als Abeelen, Buken, Eſſen, Elſen, Populieren, Willighen en andere: ſoo is nu de vraghe? Soo wanneer als ick tuſſchen eenen Eycken boom ende Populier, ofte Abeel boom, ofte tuſſchen eenen van de andere verbode boomen, ende eenen goeden boom ſal bevinden alle goede Fungi, ende geene quaede; (het ghene my dickmael gheſchiet is, ende noch daghelijcks) aen welcken van de twee boomen ſal ick de eere ende deught toeſchrijven: Ick heb onder heele leijen van Abeelen ſeer veel goede gepluckt, alwaer oock quaede te vinden waeren, ghelijck ick van de Moerbeſi Fungi ſal betuyghen, die ghemeynelijck onder de Buke boomen te vinden zijn: van ghelijcken de Abeele Fungi, die ick dickmael rou gheten hebbe (leeſt van de groote Paraſol) Waer uyt dat ick beſluyte, dat wy ons voeghen moghen naer onſen teghenwoordighen tijt, gheleghentheydt, kennis, ende ondervindinghe.

In

In het iaer 1671. den 29. Iulij, heb ick goede wey Campernoelien gepluckt ende gheten, die op den cant van den slijckachtighen modder in de diepte van een seer wel bekende straet stonden, ghenoemt de Moelli, buyten Mechelen, op de baen van Brussel.

In het selve iaer in onsen hof van het Bisschops Paleys binnen Antwerpen heb ick ghepluckt op eenen grooten hoop ghebrandt gruys van steenkolen ofte brouwers asschen, sonder dat de selve met aerde ghemenghelt was, een goedt deel wey Fungi, de welcke sijn HOOGHWAERDIGHEYT DEN BISSCHOP mede heeft ghegheten.

Tot dit propost comt seer wel te pas dat ons THEOPHRASTUS betuyght, segghende dat alle de fenijnighe cruyden, wortelen, en vruchten, naer advenant de plaets, ofte oock het climaet daer sy groeyen, meer oft minder fenijn sijn. Het ghene DODONEUS met het exempel van den Ipen boom vast stelt, den welcken in Duyts-lant soo vergiftich is, dat de gene die onder het loof haer begeven om te slapen (het gene veel te gheschieden placht van de reysende lieden, die vermoeyt sijnde, ende om de weynighe huysen ver gheleghen van malcanderen, bleven in den somer tijt, om hun schoon dicht loof, hier onder rusten, ende schuylende vernachten) gheenen dagh meer en saghen, maer met de doodt betaelden. Desen selven boom is in Enghelandt by groote menichten te vinden, al waer dat de vruchten, het welck lanckachtige roode besien sijn, seer ghemeyn van de kinderen ghegheten worden, ende in vele sausen ter tafel ghebrocht. *Theop. lib. 6. cap. 20.*

ALEXANDER BENEDICTUS seght, van ghelijcken, soo eenen *Tartar* in sijn lant maer een rou pers sou eten, ende soo wanneer hy op den selven stondt gheene remedie soude ghebruycken, voor seker een doot mensch soude sijn. Even-wel kenne ick verscheyde persoonen, de welcke thien oft twaelf persen eten, ende aen de selve geen hinder en deden: nochtans is over eenighe jaeren tot Brussel een jonghman gheweest, de welcke twintich persen had ghegeten, maer weynige uren daer naer doodt was: sommighe soude dit ongheval wel connen overcomen van minder ghetal, naer advenant de natuere des lichaems ghestelt is: ofte ten minsten een swaere sieckte. Aenmerckt het groot verschil van Tartaryen tusschen Brabant, thien persen teghen een. *Alexa. Ben. lib. 5. cap. 2.*

Om wederom te comen tot onse Fungi, soo ist seker dat wy in onse quartieren van Brabant meerder quaede soorten, als in Savoyen ende hoogher in Italien, ende oock in Bohemen hebben; want aldaer weynighe quaede bekent sijn. Want onse ghemeyne quaede die wy alhier verachten, sijn aldaer voor goedt in't ghebruyck. Soo dan al ist hier voor-

maels vele verboden plaetſen (naer het ſegghen van verſcheyde Auteuren) heb aengheweſen, ſoo ſtaet te bemercken, dat mijne eerſte aenteeckeninghe van meſt-hoopen, verrot-hout, ijſeren gront en dierghelijcken, beſonderlijck voor ons Brabant te achten en verboden is: want al is't dat men de alderbeſte Fungi beneffens de alder-doodelijck ſte ſal vinden, ſoo verſtaen ick nochtans, niet op deſe eerſte voornoemde plaetſe te plucken: al hadden ſy alle de beſte goede teeckenen van deught'ſullen even-wel al daer bevondë ſijnde, verworpē worden, niet tegenſtaende datter oock wel ſouden connen goet ſijn: ſoo iſt dat ick dit raede, op dat de meeſte perijckelen ſouden gheſchout weſen, alſoo de goede op andere plaetſen ſonder perijckel ghenoech te vinden ſijn: want op de alderbeſte plaetſen ſijn beneffens de alderbeſte Campernoelien, oock quaede ghenoech te vinden: tot welcken eynde den Leſer by jeder goede ende jeder quaede ſoort, in het beſonder den tijdt ende plaetſe ſal aengheteeckent vinden.

Het X. Capittel.

Datter plaetſen ſijn, op welcke noyt eenighe ſoorten van Fungi te ſien ſijn: ende andere al waer dat op alle tijden Fungi zijn.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

IN ſommighe moraſſen, nieuwe ſwaere inghedijckte Polder-landen, oft al waer dat dē gront ſuer oft ſout is. In het weſt-quartier vā Vlaenderen ſijn verſcheyde plaetſen, alwaer men van gheene ſoorten van Fungi, het ſy goede oft quaede, weet te ſpreken, noch by niemandt bekent ſijn: beſonderlijck in het quartier van Iperen ſijn geene Fungi bekent, nochte en weten niet wat dat Fungi, Campernoelien, oft Duyvelſch broot te ſegghen is.

Anto Gonſ. Tom. 2. lib. 6. cap. 3.

In teghen deel ſoo betuyght den Eerw. P. Antonius Gonsales in de beſchrijvinge van Ieruſalem, de welcke aldaer ende in de aen-grenſende quartieren eenighe jaeren ghewoont heeft, dat in Egypten, Syrien, Cypers ende elders, het gheheel jaer door goede Campernoelien groeyen ende voortſcomen, de welcke van den ſelven aldaer dickmael geten ſijn.

Wy moeten bekennen, dat in Italien, Bohemen, ende Hongarijen meer Fungi te becomen zijn, als in Hollandt, Zeelandt, Vrieſlandt ende daer ontrent; hoewel dat in Brabandt ſoo veel goede als in Duytſlandt te

te vinden zijn: hoe wel dat op onſe mercten van Antwerpen alle de ſelve haer weynich vertoonen, ſoo door ghebreck van kenniſſe onder de pluckers, ende vercoopers, als onder de coopers en eters. De ghemeyne ſoorten, de welcke tot Antwerpen ontrent de Borſe (aen de Borſe, ſegh ick, ten opſicht dat aldaer alle vremde natien ondet de Cooplieden, de ſelve meeſt bekent zijnde) aldaer te coop ſtaen, ſijn onſe gemeyne Fungi, ofte Campernoelien: hoe wel dat ſomwijl door mijn toedoen, door ſekere Boeren van Wijnegem, de gout-geile Fungi ten toon zijn geweeſt, beneffens de Pradelli: niet twijfelende oft onſe merct ſal in het toecomende door deſe beſchrijvinge van meer andere ſoorten verſien worden.

De Fungi, de welcke ter voornoemde merct in tonnekens opgeleydt zijnde, te coop comen met den pot ofte pinte, quaemen ghemeynelijck van de Walſche quartieren, als Namen, Engeen, oft van daer ontrent: welcke Fungi meeſtendeel de Abeele Fungi zijn, waer van in de beſchrijvinghe by de Abeele Fungi alles breeder te leſen is: ende beſonderlijck in het vierde Tractaet aen het derde Capittel, alwaer het in 't opleghen en ſouten der Abeele Fungi gheleert wordt.

Het XI. Capittel.

VVat verſchil datter is tuſſchen plues en mergh.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

PLues en mergh zijn twee verſcheyde overtollighe ſtoffen ofte materien, de welcke tot het ghebruyck weynich dienen connen, maer worden altijt verworpen, op ſoodanighe manier als het hayr van de ſtoelen der artiſiocken, ende dit is het onderſte, met het welcke altijt de Fungi onder in den hoet ofte ſchotel beſet ende bewaſſchen zijn.

Om nu te comen tot het onderſcheydt, ſoo ſal het woordeken *plues* verſtaen worden, een ſtoffe te weſen, ſeer ſaecht, met de welcke de Fungi onder becleet is, het ghene ſeer lini-recht met laeghen beſet is, op de manier van de ploeyen der vrouwe huycken, evenwel ſoodanich, datmen den witten grondt van het vleeſch der Fungi, tuſſchen jeder linie plues can ſien doorſchijnen, het welck de Wey-campernoelien van de natuer eyghen hebben, het gene van ſommighe het baerdeken genoemt wordt.

Door het woort ofte naeme mergh, moet verſtaen worden een herde vaſte ſtoffe, ſeer vaſt in de ſchotel aenclevende, eñ hoe het ſelve dunder is, hoe het dies te vaſter houdt: het welck de Boleti meeſt eyghen hebben, doch in onſe ghemeyne Campernoelien zijn oock de cleyne met dit dun cort mergh beſet, de welcke oock onder die ſoort de beſte zijn,

want

want in sommighe groote is dit mergh seer dick en lanck, dat het selve seer lichtelijck met heele cladden uytvalt.

Noch zijnder Fungi, de welcke noch plues, noch mergh en hebben, de welcke evenwel seer goet zijn om te eten. Oock soo is het vonck-hout, licht-hout, en meer andere soorten van boom-swammen, de gene, als voorseyt is, noch plues, noch mergh oyt ghehadt, noch beseten hebben, de welcke noyt tot spijse bequaem zijn.

De Seeme-leire Fungi hebben een seker vast plues in, seer taey, ende niet brooseh van stof, want sy met het selve oock gheten worden; ende de Wey-campernoelien is het plues seer brooseh, sprock en brockelachtich, het welck in veel meer andere soorten, dien van gheslacht ghelijckende, oock van de selve natuer en wesen is, hoe wel aen de eene soorte root van coleur, andere sneeu-wit, andere purper, oft geil, groen, ende meer andere coleuren.

Het XII. Capittel.

VVelcke persoonen de eerste Campernoelien hebben ghegeten.

Ioan. Ruell. in Dioseo. lib. 4. cap. 71.

Het schijnt dat Ioan. Ruellius ons wilt aenwijsen, dat de inwoonders van Toscana, woonende ten platten lande, tusschen het gheberghte in Italien, ver gheleghen van steden en rivieren, soo dat dese inwoonders op visch-daghen gheenen ofte weynighen visch connen becomen, de eerste zijn gheweest, die door schaersheyt ende noodt hun hebben ghevoeght tot hunne inlandtsche vruchten ende ghewasschen; want de Fungi aldaer in groote overvloedicheyt zijn groeyende: ende dese Natie is oock de eerste van het ghebruyck der Caracolli, oock ghenaemt Wijngaert-slecken, de welcke nu by ons ghenoech in ghebruyck zijn, en gheten worden.

Noch hebben sy aldaer seker *Aerd-buylen* die sy *Papas*, Tarrauffoli noemen, ende andere, de welcke sy oock eten, waer van in haere beschrijvinghe breeder te lesen is. Met reden mach een jeder sich verwonderen, hoe jemandt soodanighe sorghelijcke vruchten heeft derren eten, ende tot soo ghemeyne spijse bereyden. Gheen ander reden heb ick connen achterhaelen, als dat my dunckt, dat de weyende ende kruydt-etende beesten, als Schaepen, Geyten, en Bocken, de welcke seer kiem en vies zijn, ende geene hinderlijcke kruyden, noch vruchten eten sullen (haer van de natuere eyghen zijnde) maer wel het gene haer goet en behulpsaem is: dese haere eerste voor-proevers ende aenwijsers gheweest zijn.

Dit

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Dit comt wèl te pas op het ghemeyn ſegghen, het welck ons voor eenen vaſten reghel, ofte om beter te ſegghen, tot een raedt-ghevende aenwijſinghe voorgheſteldt wordt; te weten, datmen ſoodanighe Campernoelien ſal plucken, daer de ſchaepen aen ghebeten hebben, want ſoodanighe ſeker goet, iae de alderbeſte zijn; niet teghenſtaende dat dit ſeker ende waerachtich is, ſoo mach een ieder wel verſekert zijn, dat wy die op onſe tafels niet en krijghen, alſoo de ſchaepen, aen deſe bijtende, geene laeten ſtaen, maer geheel op-eten; want ick gheſien hebbe, dat ſy alle de Fungi die ſy proefden, tot den gront op aten, ende die ſy roken, voor by gingen: ſoo dat de Fungi, de welcke ghequeſt ofte gebeten ſijn, is door het af-eten der ſlecken, zeughen, pieren, ende ander ghewormte.

Even-wel ſoo en can ick niet aennemen dat de Italianen de eerſte proevers gheweeſt ſijn, maer dat die eere aen de Griecken toecomt, want ſy Fungi gheten hebben ten tijden van HIPPOCRATES, den welcken heeft gheleeft vier-hondert en drij-en-twintich jaer voor de geboorte CHRISTI, het gene ons Plutarchus betuyght: ende GALENUS heeft gheleeft hondert en eenen ſeventich jaer naer de gheboorte *Chriſti*: het gene verſchilt vijf-hondert en dry jaer: welcke kenniſſe door GALENUS in Italien eerſt ghecomen is; het gene IACOBUS GORDONIUS in ſijne Chronijck aenwijſt.

DE FUNGI SYN GHEGETEN OVER TWEE DUYSENT IAER. *Plut. fol.* 474.

Even-wel ſoo iſt ſeker te'ghelooven, ende meeſt waerſchijnelijck, dat de Griecken oock de kenniſſe ende de aenwijſinghe der goede Campernoelien door het eten der Schapen en Geyten eerſt becomen hebben, alſoo ick aen den Leſer tot noch toe gheen meerder aen-wijſingh ofte voldoeninghe can naerlaten.

Even wel ſijn wy plichtich te belijden, dat wy in Brabant de kennis van het gebruyck der Fungi becomen ſijn van de Italianen, de welcke al hier om de Coopmanſchap haer begheven hebben, ende de Fungi ſelver buyten deſe ſtadt Antwerpen ginghen plucken, waer van de buyte-lieden deſe leſſe ghekreghen ende neerſtigh achtervolght hebben, ende onſe Nederlanders oock de ſelve hebben leeren koken en eten, welcken tijt onder hun begoſt heeft ontrent het jaer 1620. weynich min oft meer (ſoo my van oude perſoonen voor de waerheyt gheſeydt is) hoe wel dat in 't jaer 1640. oft daer ontrent de ſelve in merckelijck ghetal ſijn aenghenomen, ende ſeer ghemeyn gheworden, het ghene even-wel gheen ſchaduwe by deſen teghenwoordighen tijdt en heeft: alſoo menichte buyte-lieden ſoo wel de kinders als de ouders, by deſe Campernoelivanck hun ſeer wel behouden connen: niet tegenſtaende dat de ſpeciers winckels binnen Bruſſel oock de ghedrooghde Fungi vercoopen, beſonder-

ſonderlijck de Morillen ende de Galietti, de welcke met heele caſkens uyt Borgondien en Italien comen, ſoo dat het nu een coopmanſchap is. Het is te bedencken oft het ſelve ten eynde niet en ſal verpacht worden, oft ten minſten van den eyghenaer des landts, als ſijn eyghen vruchten aenſtaen, op de manier van ander wilt: doch het is even-wel nu ſoo gemeyn dat de boeren ende ſlechte buyte-lieden de ſelve ſoo ghemeyn eten als ander moes potagie, ſonder vrees oft achterdocht.

HET TWEEDE TRACTAET

Beſchrijvinghe der goede eetbaere Campernoelien.

HEt ſal in vele gemoederen vremt en ongeloofbaer duncken, in ſoo grooten getal der verſcheyde Fungi het verſchil aē te wijſen: te meer om dat ſomwijl ſoo kleynen verſchil van de eene tuſſchen de andere is. Dit niet tegenſtaende (als den naukeurigen alles wel ſal onderſoecken) ſoo ben ick verſekert, dat mijn onderſcheyt door behoorelijck verſchil ſal bevonden worden aengeteeckent te weſen: iae dat meer is, ſoo is oock een ende de ſelve ſoorte dickmael ſoo verſcheyde vruchten van fatſoen voortsbrenghende, dat men uyt een ſoort vier verſcheyden ſouden meynen aen te wijſen, waer door de oude ſchrijvers niet weynich en zijn vertwijfelt gheweeſt, het welck ick met groote aendacht hebbe onderſocht, dat den Leſer in twee ſoo gelijcke vruchten, als twee raepen (naer den uytwendighen ſchijn) ſal betoont worden; waer van de eene altijt goet en eetbaer is, ende de andere van de natuer altijt quaedt, en doodelijck is. Doch als wy bemercken dat onder de appelen ſoo veel verſcheyde ſoorten zijn, ſoo van ſmaeck en fatſoen, de welcke jeder met haeren eyghen naem beſcheyden worden, oock de peiren van ghelijcken, ſoo ſal het eene beneffens het ander connen plaets hebben.

Gaſp. Bau. in pina. fol. 1.

Noch ſal meer doen verwonderen, als men ſien can, dat BAUHINUS eenendertich ſoorten van gras aenwijſt, de welcke met haer verſchil en onderſcheyt ſeer claer te bewijſen ſijn: ende te meer, als ieder van deſe ſoorten met haer veranderingh beſcheyden worden, ſult bevinden datter over de twee-hondert ſoorten van gras te vinden ſijn, het welck aen de kruydt-kenders niet vremt noch wonderlijck is.

MAT-

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

MATTYS LOBEL en REMBERTUS DODONEUS hebben in't cort tien oft twaelf ſoorten ſoo goede als quaede *Fungi* aengheweſen; maer CAROLUS CLUSIUS wijſt ontrent hondert en twintich in het generael. Deſen comt den hooghſten lof van al de voorgaende ſchrijvers alleen toe; want al is't dat IOAN. BAUHINUS vijftich jaer naer CLUSIUS ſijne dry boecken beſchreven heeft, ſoo nochtans is in ſijne wercken niet verhalens waerdigh meerder oft anders als de ſelve woorden van CLUSIUS: ende de figuren hebben in het minſte geene ghelijckenis naer t'leven; hoe wel dat in den druck van CLUSIUS de figuren veel beter ſijn, nochtans weynighe goet ſijn, het welck by foute van den ſnijder ſijn moet, alſoo ick in't jaer 1672. bevonden hebbe in ſekeren coſtelijcken boeck, door CLUSIUS in ſijn leven ghemaeckt, in de welcke alle ſijne ſoorten naer't leven gheſchildert waeren, de gene in ſijnen druck by figuren te cort quamen: welcken boeck toebehoorde aen den ſeer ervaren HEERE DOCTOR SYEN Profeſſor der kruyden in de Univerſiteyt van Leyden, den welcken ick becomen heb door Meeſter ADRIANUS DAVID, Apoteker ende Drogiſt, oock een vermaerdt Herbariſt binnen Antwerpen: welcken boeck my ſeer verlicht heeft, ſoo in de ſchriften te leſen, ende daer beneffens de figuren ſiende: uyt de welcke ick ſes oft ſeven vremde uytlandtſche Fungi ſal vertoonen. Soo-danighe middel heb ick van ghelijcken achtervolght: ſoo dat deſe al mijne plaeten in mijne teghenwoordigheydt tot mijnen huyſe naer het leven ſijn gheſneden, van de welcke in de twintich platen (door mijn af weſen teghen de natuere ghemiſt ſijnde) gheheel hebbe doen veranderen, om te beter de onbecleede waerheyt in deſen boeck te doen verſchijnen: door welcke prompte achtervolginghe een jeder te vaſter ſich mach vertrouwen. Want ick gheloove, geene planten in eenighe boecken der werelt meerder het leven connen ghelijck ſijn als alle de figuren der Fungi in deſen vertoont, met al de Aerdt buylen, doodelijcke kruyden, &c. Soo als wanneer een jeder op mijne aen-wijſinghe ende leerende ken-teecken met voordacht ſal letten, ende de Figuren mede aenſiende, ſal ſtoutelijck door velden en boſſchen met volle geruſtheyt moghen tot het gebruyck plucken, ende het quaet, als onnut, naer laten en verſtooten.

Carol. Cluſ. Tom. 2. Tractat. de Fungis.

Om als nu te comen tot de kenniſſe ende aenwijſinghe der goede inlandtſche Fungi, ſoo ſullen wy beginnen met het beſchrijven der *Weycampernoelien*, onder de welcke vele verſcheyde ſoorten zijn, ende alhier ſes ſal aenteeckenen.

Digitized by Huntington Institute for Botanical Documentation

Het I. Capittel.

Beschrijvinghe der Wey-fungi.

I. A. Den naem.

Ghelijck menighvuldige Cruyden den naem becomen hebben naer de plaetse daer de selve bevonden zijn; van ghelijcken hebben oock vele *Fungi* door de plaetsen van haer opcomst, haeren naem beerft. Ghelijck dese in het Nederduyts ghenoemt zijn *Wey-fungi*, oft *Wey-campernoelien*, in't Latijn *Fungus pratensis*, in't Italiaens *Pradelli*, in't Frans *Schampinions*, om dat dese ghemeynelijck op de vlacke velden, ende in weyden te vinden zijn.

Nomber 1. Gedaente

Het wesen van de *Wey-campernoelie* met A gheteeckent, is een vrucht van ghedaente met een plat hoyken oft schotelken, niet veel verheven, met een bruyn velleken overtoghen: het selve hoyken is van onder recht plat ende scherp van canten, niet ingeslaeghen, onder met schoon corael-roodt plues beset, seer dun van stoffe, en lieffelijck om aensien, het welck heel lini-recht met strepen oft laghen neffens malcanderen staet, niet seer lanck van stof. Den stele is gemeynelijck niet lanck noch dick: volwasschen zijnde is even als eenen cleynen vinger van gedaente: onder aen den punt van den wortel zijn eenighe cleyne teere witte draeykens, seer malsch van natuer, met de welcke sy niet diep in de aerde en staen, hoe wel eer sy volwasschen zijn, hebben sy de voorseyde peskens niet, ligghende onder de aerde begraven als ronde ballekens, de aerde opheffende, als den aspergis doet: het vleesch van de schotel is van binnen heel wit en taemelijck vast van stoffe, maer brenght niet veel in de schotel: den stele is soo vast niet als den hoet, maer seer broos, sprock en breeckachtigh.

Onder dese zijnder menichte te vinden van de grootte van eenen schellinck, oock minder en meerder: de aldermeeste die ick eens onder menichte ghesien hebbe, was een van vier duym in haer cruys, dat is ontrent de ronde van den mondt van eenen tinnen bierpot; maer dit is seer seldtsaem. Ioan. Bauhinus seydt, in Italien van dese heel groote ghesien te hebben, maer ick ben versekert dat hy faelt, want hy de eene soorte voor de andere ghenoemt heeft, het welck in dese naervolghende sal betoont worden, ende seer verscheyde van malcanderen zijn.

2. B. Gedaente

Dese tweede soorte, is een seer ghelijcke mede suster van de voorgaende in wesen, stoffe, ende stele, nochtans met recht een verscheyde soorte: de schotel is noyt plat, maer hoogh verheven, ende altijt sneeuw wit

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

No. 1.

A

B

C

D

E

F

G

1

2

3

4

5

Digitized by the Institute for Botanical Documentation

Pet. van Sickeleers. ad. viuum delini. et Sculpsit

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ris van velle, somtijts met een weyn
het plues is noyr coraet roodt, mae
groot ende lanck is, ende meer flodd
ckder van elckanderen, soo datmen
ongri ontschen doorsiet. Ick meynde
ross door haere oudtheydt voortsqu
et is dit van haer eerste uytcomen al
dichtel zijn ghemeynelijck als een
t dat sy ghemeynelijck van de selv
ntans comen dese somwijl seer gro
dde moghen segghen, maer niet w
n doet valt wat leegh om, om diefw
e zijde den randt doet in hellen, o
ssende beleghdt blijven; niet tegh
rboom, maer scherp: het plues
ender als tegh den stele, het welc
ssende, naer advenant sy groot
er van tsteldt, zijn seer wit en tamel
Julij den 25. Julij in het iaer 167
omschappen van het block-huys by
sneeuw-wit, soo groot als eenen g
ghen haere grootte, niet lanck ofte
Dese twee voorgaende soorten sijn va
en genoemt ende ook Boleti, ende
Lugdunensis, Casper Durant, Lo
des Fungi, ofte ghemeyne eetbaer Fungi
sterven.

Dese twee vruchten met O geteech
gaende soorten, te weten op den tweede
haer naelte open gaen: in dese ghedaen
Boleti ofte Bul-achtighe, genoemt ten opsich
als dan soo herdt van stofals een beenk

Onse derde soorte van de Pradelli heb
het Bisschops Paleys van Antwerpen i
schen ende tegen de palmen van de g
wit als sneeuw, sonder eenighe bruy
vleesch: in haer eerste uyt-comen, als d
waten een rondt, effen, sneeuw wit bolle
lijck dick, met seker holle puttekens

wit van velle, ſomtijts met een weynich bruynicheydt beſet, maer ſelden: haer plues is noyt corael roodt, maer als purper; het welck wel eens ſoo groot ende lanck is, ende meer ſlodrich van ſtoffe, ſtaende dunder oft ydelder van elckanderen, ſoo datmen meer van den witten gront van de Fungi tuſſchen doorſiet. Ick meynde dat deſe bruyn-rooyigheydt van plues door haere oudtheydt voortſquam, maer heb vaſtelijck bevonden, dat ſy dit van haer eerſte uytcomen altijt eygen hebben. De randen van de ſchotel zijn ghemeynelijck als een zaeghe met tandekens uytgeſnipt. Al iſt dat ſy ghemeynelijck van de ſelve grootte zijn als de voorgaende; nochtans comen deſe ſomwijl ſeer groot; het welck BAUHINUS van deſe hadde moghen ſegghen, maer niet van de eerſte. Het randeken van den hoet valt wat leegh om, om dieſwil het plues langher ende ſwaerder zijnde den randt doet in hellen, op dat het plues onder den ſelven hoet ſoude beſchudt blijven; niet teghenſtaende zijn de randen niet omgheſoomt, maer ſcherp: het plues is aen den buytenſten randt veel breeder als teghen den ſtele, het welck ſich allenghskens vervolghens vermindert, naer advenant ſy groot van ſtuck zijn, vervolghens dicker van vleeſch, zijn ſeer wit en tamelijck vaſt van ſtof.

Ick heb den 25. Iulij in het iaer 1671. van deſe een gheſien op de conterſcherpen van het block-huys by de ſtadt Mechelen, ſeer ſchoon geef ſneeuw-wit, ſoo groot als eenen ghemeynen mans hoet, nochtans, volghens haere grootte, niet lanck oft hoogh van ſtele.

Digitized by Harvard University for Botanical Documentation

Deſe twee voorgaende ſoorten ſijn van TRAGUS in het Grieckx *Ammonitæ* ghenoemt ende oock *Boleti*, ende van MATTHIOLUS, LACUNA, LOVICERUS, CASPER DURANT, LOBEL en DODONEUS niet anders als *Fungi*, ofte ghemeyne eetbaer Fungi ghenoemt: ende daer voor beſchreven.

Deſe twee vruchten met O geteeckent, ſijn de figuren van de voorgaende ſoorten, te weten op den tweeden dagh van haer gheboorte, op haer naeſte open gaen: in deſe ghedaente ſijn ſy van vele ouderlinghen *Boleti* oft *Boi-achtighe*, genoemt ten opſicht van hare rondicheyt: ſy ſijn als dan ſoo herdt van ſtof als een beenken: en wit al ſneeuw.

Onſe derde ſoorte van de *Pradelli* heb ick bevonden in onſen hof van het Biſſchops Paleys van Antwerpen in het jaer 1671. den 5. Iulij tuſſchen ende reghen de palmen van de ghemeſte bloem-beddekens ſoo wit als ſneeuw, ſonder eenighe bruynicheyt, merckelijck dick van vleeſch: in haer eerſte uyt-comen, als de Figuer met C vertoont, te weten een rondt, effen, ſneeuw wit bolleken, heel ſaecht, den ſtele merckelijck dick, met ſeker holle puttekens, ſonder eenighen wortel oft peeſ- 3. C D Gedaente

kens aenhebbende: welcke dickigheyt vergroeyt in dunte en lenghde, ghelijck den ſtele van de letter D hier vertoont. Dit bolleken is ſeer dicht by den ſtele met een wit dun velleken vaſt beſloten, het welck door den voortgangh in het groeyen ſich los breeckt, ende aen den ſtele vaſt blijft, als hier aen D te ſien is, naer welck los-breken, oft open groeyen, het plues ſich vertoont, heel bleeck root van coleur, heel cort en dicht beſet: den hoet open ende volwaſſen ſijnde, blijft den rant rontom gheſoomt ende inghellaghen, ſeer hoeckich uyt en ingaende; het welck my ſeer dede twijfelen oft het een en de ſelve was: maer alſoo deſe ſoorte eenighe achter-volghende daghen ter ſelver plaetſe in ſeker getal haer vertoonden (de welcke wy daghelijcks hebben ghegeten) dies heb ick alles te beter connen onderſoecken ende aenteeckenen: om welcke reden hier twee figuren ſijn gheſtelt, om de eene van boven in haer eerſte op-comen, ende de andere omghekeert volwaſſchen ſijnde, te connen aenſchouwen.

Soo wanneer deſe eerſte uyt-comen, heffen de aerde om hoogh ghelijck den Aſpergis oft Roomſche-boonen, Erweten en andere, als dan ſijn ſy als ronde bollekens, ghelijck hier boven in de plaete twee aengheweſen ſijn ſonder letteren, die oock ſeer ghelijck ſijn aen de aldercleynſte der ghemeene Fungi. Oock ſoo ſy boven de aerde ſijn, hebben dickmael de ghedaente van de boonkens hol wortel, oft als een forme van de cleyne plat-ronde caeskens. Deſe comen ſelden een alleen, maer ghemeynelijck dry vier oft meer te ſamen; nochtans jeder op ſijn ſelven, al iſt dat ſy dicht teghens malcanderen ſtaende ende te ſamen dringhende uyt gheenen eenen ſtruyck oft wortel voorts en comen.

Van deſe heb ick voren verhaelt beproeft te hebben om te verplaetſen oft verplanten, het welck te leſen is in het verplanten der Fungi, die verſch ſijn van geur en goet van reuck. Eer ick de ſelve hebbe ghegeten, hebbe die open ghebroken, ende van binnen ſeer wit en tamelijck vaſt van vleeſch bevonden, oock naer dat ſy dry uren ghebroken ſijnde, in de locht gheleghen, geene ſwarticheyt noch eenighe veranderingh becomen hadden, heb de ſelve voor goet ghekent ende ghegeten: hoe wel dat ick haer plues niet uyt-ghenomen hadde het welck in het koken ende oock in het braden ſeer uyt den blauwen was gheworden, waer door ſy niet te onaenghenamer waeren in den ſmaeck, maer wat vremt in het aenſien ſchenen.

4. E. Gedaente

De vierde van deſe *Wey-fungi* heeft een hooghe verheven ſchotel, met een wit vel overtoghen, ſomtijts wat bruyn: het welck ſy becomen oft door den ouderdom, oft door de vlacke locht: want deſe veel op de

canten

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

canten onder cleyne lommeringh bevonden worden : haer plues is op de ſelve manier als van de derde, maer heel wit van coleur : den ſtele is eenen ghemeynen vingher dick, maer ſoo hoogh niet, wanter een ſoort onder de quaede is in alles ghelijck, behalven dat den ſtele van de quaede heel hoogh en dun, en van binnen hol is, ghelijck van de vijfde onder de quaede te leſen is. Het vleeſch van deſe goede is ſeer wit en vaſt, doch niet dick : den ſtele heeft ſomtijts eenighe peeskens onder de aerde, oock ſomwijl geene. Deſe ſoude wel mogen den *Cleynen Beggijnen hoet* ghenaemt worden, om haere diepte : want den hoet is ſomwijl ſoo groot als eenen cleynen coeck van een oort, maer noyt grooter, altijdt veel cleynder. Somwijl ſijn deſe als een bedelaers houte ſchotel ſeer ghelijck aen eenen halven bal.

Een merckelijcke mede ſoorte vande voorgaende wordt hier beweſen met de letter F. de eene recht ſtaende ghelijck ſy inde aerde ſtaen, ende de ander Figure omghekeert. Deſe ſijn ſomwijl ſeer groot, byſonderlijck in Borgondien; maer hier te lande heb ick geen grooter becomen als de ronde van de ghemeyne palme eender handt, ghemeynelijck vlack van hoet, dickmaels boven ingheſlaghen, met een hollicheyt, als des menſchen navel : heel wit van velleken, de canten van den hoet een weynich ingheſlaghen, ende ghemeynelijck met eenighe ſnippens ghe-ſneden : haer plues is niet ſeer lanck, noch dick, maer ſeer ydel en wijdt van malcanderen, ſoo dat men de witte Fungi ſeer ſiet door ſchijnen : welck plues een weynigh ros is, noch wit noch grau, maer een weynich uyt den geilen: ende is van binnen ſeer wit en vaſt van vleeſch, den ſtele een weynich dicker als van de voorgaende: heeft oock haer velleken van den hoet (los-gebroken ſijnde) behouden : den ſtele is heel vaſt en wit van binnen. Deſe dunckt my de eerſte van het achtſte geſlacht van Clusius te ſijn; hoe-wel hy ſeydt, dat de ſijne eenen peperachtighen ſmaeck heeft, het welck ick in deſe niet heb connen proeven, doch de ſelve is in de 8. plaet onder de goede met B. aengheweſen, dat volghens het ſeghen van Clusius aldaer te leſen is. Even wel noemt hy die *Champignon, Potiron.* ſoo dat hy bekent deſe *Velt-campernoelien* te ſijn.

5. F. Gedaente

Sint Ioris Fungi, Fungi divi Georgij.

6. G. Naem.

MY dunckt dat het noodelijck was deſe *Fungi* onder het gheſlacht der Wey-campernoelien te ſtellen, om dat alle haer geheel weſen en natuer aen deſe ghelijck is.

Tot haerder claerder onderrichtingh hebbe hier den Leſer twee figu-

ren

ren naer 't leven vertoont, met de letter G. de eene volghens haer manier van het groeyen, en de ander omghekeert. Dese is in het gheheel cleyn van stuck: de aldermeeste van dese is de schotel in haer geheel niet grooter als eenen Rijcks-daelder; hoe wel dat sy noyt rondt is, maer op de rechte ghelijckenisse van eens menschen oor, van onder een weynich hol, maer niet diep: haer canten oft randeken tamelijck ingheslaghen, ghelijck de figuere aenwijst: haer plues is seer weynich ende cort, met seer aerdighe ghelijcke aderkens bescheyden, het welck een weynich uyt den bleeck-geilen, oft somwijl grauw van coleur is: de schotel is boven een weynich bultachtich, ghelijck een saecht oor-kusken, met een seer wit velleken overtrocken: den stele is cort, maer tamelijck dick: heeft oock geene veselinghen aen den wortel.

Van dese worden geene mede soorten ghevonden, maer blijft een geslacht op sy selven. Den tijt van haer opcomst gheeft ons de reden van haeren naem, om dat sy ontrent 23. April teghen den Feestdagh van S. GEORGIUS haer vertoont. Ontrent den voorseyden feestdagh zijn dese in Duytschlant seer vele te vinden, als wanneer sy voor groote leckernije ghesocht worden: waer toe de vrienden aldaer malcanderen ter tafel roepen, als tot een nieuw aenghenaeme vrucht, ende groote banckетten aenrechten. Let wel op mijne sevenste quaede teghen dese goede.

Op den derden Mey in het iaer 1667. heb ick dese onder het dorp van Aertselaer bevonden, met alle haere voorschreven eyghendommen. Dese wordt van CLUSIUS en van IOAN. BAUHINUS voor haere derde soort ghetelt, ende voor een van de beste eetbaere goede soorten aenghewesen.

Den tijdt en plaetse van haer voortscomen.

HEt is seker, dat al de *Pradelli* voor een vroeghe soorte ghehouden worden: nochtans segghe ick, dat sy altijt tweemael in het iaer te vinden zijn, als in de maent Meert, en in September, dat is, in den *Herst*, ende in de *Lenten*; hoe wel dat sy somwijl vroegher oft laeter comen, naer de gesteltenis van't saysoen, 't zy voechtich weder, oft heete sonne schijn, als ick geseyt hebbe van dese derde soorte bevonden te hebben in Iulio.

Plaetsen. De *S. Ioris Fungi*, is alleen een vroeghe van desen gheslachte, noyt te voorschijn comende als op den gheseyden tijdt, ende niet langh te becomen, maer haest ghedaen: ghemeynelijck worden alle dese *Pradelli* in de weyden ghevonden, oft in sandtachtighe nieuwe ghemeste landen, oock op de canten van de vlacke velden, alwaer geene rouwagie oft eenich

nich hout waſcht. Noch worden ſy ghevonden op voechtighe meſt-hoopen, waer door ſy niet te beter en zijn : men vindtſe oock wel buyten de voornoemde eyghen plaetſen , maer ſeer ſelden. De koyen , ſchaepen en bocken ſullen deſe niet voorby gaen , maer is voor haer een lecker beetken : ſy iaeghen dit wildt ſoo op , dat ickſe heb malcanderen bynaer ſien over rugh loopen, om die het eerſt te vanghen.

Alle deſe *Wey-fungi* zijn van de natuer de alderbeſte, ende de lichtſte om verteiren , om dat ſy niet grof noch dick , maer teer, dun en droogh van ſtoffe zijn : het welck te beſpeuren is , dat de ſelve in het koken ſoo ſeer verminderen ende ſmilten : van ghelijcken ſoo en connen deſe het ſouten niet langh verdraghen; waerom de boeren van *Italien* ende *Borgonien* deſe ghemeynelijck aen bieſen oft draeykens ryghen, de ſelve in eene drooghe plaetſe hanghende buyten de ſonne , met groote reeſſelen te merct brenghen ten tijde van het heel jaer, ende meeſt in den winter , de welcke als dan ghelijck dunne vellekens ſeer vercrompen ſijn , hebbende haer vorigh weſen gheel verloren; ghelijck ick van deſe oock becomen hebbe , ende alles beproeft, ende ſoo bevonden. VIRGILIUS *betuyght , dat deſe onder al de gheſlachten der Fungi de alderbeſte ſijn, om dat ſy door de vlacke ſonne ſchijn ende open locht van alle fouten gheſuyvert ende ontlaſt ſijnde, noyt door eenighe ſchaduwe oft lommer der boomen belet worden.* In deſe is geen ander vreeſe oft perijckel als in andere ghemeyne potagien. waer om ick haer de eerſte plaets in deſen boeck heb ghegheven.

Natuer.

Marcus Virgi. in Dioſco. lib. 4. cap. 18.

Haer ondeught oft quaet beſtaet in haren ouderdom : nochtans groeyen deſe ſomtijdts twee oft dry daghen, dat ſy even goet ſijn. Het quaet teecken is als haer plues ſwaert is : als dan is oock het vleeſch binnen ſwaert , oft vol ſteken , ende heel duf en ſtinckende ende ſlijmerick: waer door ſy niet alleen ſorghelijck ſijn , maer oock doodelijck , ghelijck LOBEL ſeydt.

Quaede teeckenen.

Dat de VVey-fungi oock ten halven van haeren groey ghepluckt ſijnde , grooter worden oock buyten de aerde ligghende.

ICk heb bevonden dat ghemynelijck deſe Wey-fungi , in die ghedaente gepluckt zijnde (gelijck de vrucht met de letter C aenwijſt) dat tien oft twaelf vruchten , in een corfken , ofte oock op de tafel , oft teghen de aerde ligghende, daeghs daer naer grooter waeren uytghewaſſen , ſoodanich, dat men alle haer root corael plues ſeer ſchoon ſien coſt : even eens ghelijck een halve volwaſſen rooſe ofte ghenoffel, de welcke in het water gheſtelt ſijnde allenghſkens volcomen open gaet.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Nochtans de twee kleynſte vruchtkens, de welcke in de plaet ſtaen ſonder letters, ende de twee andere met de letter O, deſe ſouden eerder in haer ſelve weſen bedorven hebben, als dat ſy tot eenich ander veranderingh ſouden comen, even eens als de rooſe-knoppen ofte ander bloemen, de welcke in haere blaederkens noch geen volcomen natuer en beſitten; nochte tot ſoodanighe kracht van waſdom niet ghecomen ſijn.

Dit geſchiet oock in de quaede doodelijcke Fungi, als te leſen is in het tweede deel aen het negenſte Cappittel van de quaede *Cattoen Fungi*: doch het is een groot ken-teecken van quaet, als eenighe Fungikens in haer jonckxſte ende eerſte weſen ghepluckt ſijnde, haer ſelven (buyten de aerde ligghende) vergrooten ende uytwaſſchen, het welck de quaede Fungi eyghen hebben: maer de goede Fungi (ghelijck ick voor betoont hebben) blijven en vergaen in haer eerſte ghekipte grootte, ſonder vergrooten ofte uytwaſſchen: waer uyt te beſluyten is, dat de goede van vaſter ende te ſamen ghefloten ſtoffe, als mede van een droogher ende wermer natuer ſijn; ende de quaede ſijn in teghen-deel ſeer nat, waterachtich, cout, ende gheheel los en ontſloten van natuer. De ghemeyne goede eycke Fungi ſijn deſe veranderingh ſeer weynich onderworpen, om dieſwil dat ſy een ghelijvigher, grover ende dicker lichaem ſijn, het welck vervolghens in alle de ſoorten van de goede gheſchiet, naer dat ſy dick oft dun van ſtof ſijn, dies meerder ofte minder deſe uytwaſſinghe aennemen, het ſelve ghebeurt oock in de quaede: doch in de quaede gheſchiet dit altijt, ende in goede ſoorten ſomwijl, ende als dan nochtans noyt met ſoo grooten ghewelt, nochte in ſoo corten tijdt, nochte in ſoo vremde onghemeyne veranderingh, als in de quaede, de welcke van haer eerſte weſen ſomwijl gheen ghelijckenis naer en laten.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

HET

HET II. CAPITTEL.

BESHRYVINGHE DER BOLETI,

VViens ghedaente met seven figuren te samen staende in de naervolghende plaete boven de gemeyne Campernoelien aenghewesen worden.

Merckelijcke verschillen ende dolinghen in het aenwijsen der Boleti, *der oude schrijvers.*

GHelijck den algemeynen schrijver C. PLINIUS van alle saecken bynaer gheschreven heeft, oock veel en groote misslaghen heeft, het welck aen de scherpsinnighe, van de welcke sijne wercken ghelesen zijn, genoech bekent is, in dese sijne aenteeckeninghe der *Boleti*; sal genoechsaem blijcken hoe onseker en wanckelbaer dat sijnen grondt-steen is, op den welcken hy is bouwende. PLINIUS seght, dat de groote *geile Eyer-sungi* de rechte *Boleti* zijn, sonder eenighe andere aenwijsinghe oft kenteeckenen te hebben, als uyt het ghemeyn seggben van den Poët HORATIUS en IUVENALIS, de welcke niet anders als alleen den naem van *Boleti* in hunne versen ghebruycken, sonder dat sy eenich verschil van fatsoen oft ghesslacht zijn noemende, oft leerende, als sy segghen:

Vilibus ancipites Fungi ponentur amicis,
Boletus Domino: sed qualem Claudius edit
Ante illum uxoris, post quem nil amplius edit.

't Ghemeente wirdt ghedist van slecht on-seker soort:
Boleti, als de best, stelt men voor s'Keysers ooghen:
Hoe wel dat CLAVDIVS door dese is vermoort,
Door t'gift van sijne vrou, waer me s'hem heeft bedroghen.

HET Hier is u de ghetuyghenis vertoont, met de welcke PLINIVS syn aenwijsinghe vast stelt, oock soo en hebben dese Poëten geene *Fungi* oft Cruijden int besonder ghenoemt, als alleen tot welstandt en meerder verclaeringe van hun seggben de eyghen naemen en noodtsaeckelijcke woorden ghebruyckende. Noch meer ist om verwonderen dat DIOSCORIDES en BAUHINUS hier van geen ander onderscoeck ghedaen heb-

Digitized by Huntington for Botanical Documentation

ben, aengheſien ſy den ſelven toon ſinghen als voren. Noch ick en heb by naer geene oude Schrijvers gheleſen, oft ſy beveſtighen al hun seggen met de voorſeyde verſen van de Poeten. Leeſt PLINIUS op verſcheyde plaetſen, ende ghy ſult bevinden hoe hy ſich ſelven teghen ſtreeft, als hy ſeydt dat de *Fungi ſwilli, ende ander Campernoelien*, die men Boleti noemt, *die voor lecker ſpijſen in het leſt van de maeltijden op de tafels ghebrocht wierden.* Ende corts daer naer ſeght hy, *Dat de ſelve Fungi aen bieſen ghereghen zijnde, opghehanghen ende ghedrooght wierden.* Ende corts te voren aen het ſelve Cap. ſeydt hy, *de ſelve ſeer bequaem te weſen om als vergif te ghebruycken*: want voeght daer by, *Daer zijn nu onlanghs heele huyſgheſinnen ende maeltijden met deſe Fungi vergheven ende omghebrocht.* Wat ſekerheydt can iemandt bevatten uyt dit vremdt ende teghenſtrijdende ſchrijven, welcke als nu *Boleti* zijn, *Fungi*, oft *Swilli*, *Campernoelien*, oft welcke ſoort hy nu meynt? Hoe can het ſamen ſtaen, deſe voor de alderbeſte aen te wijſen, en ſaemen voor doodelijck te ſchelden.

Pli. lib. 16. Cap. 8.

Pli. lib. 22. cap. 22.

REMB. DODONEUS ſeyt, dat de mede ſoorten van de *Campernoelien*, de welcke onderwaerts bleeck-roodt zijn, worden in de oude tijden *Boleti* ghenoemt, als ſommighe meynen; de welcke in ſeven daghen comen, ende vergaen. Hier ſtrijden wederom de roode teghen de geile.

Dodo. lib. 5. cap. 24.

HYPPOCRATES, GALENUS, AVICENNA, ende meer andere, de welcke ſommige voor PLINIUS, doch meeſt naer hem geleeft eñ geſchreven hebben, getuygen ons geene beſondere ſoort, welck de *Boleti* zijn, dan dat de Boleti onder al de *Fungi* de alderbeſteende ſonder eenich perijckel zijn.

BAUHINUS ſeght, *Eermen de Boleti ſal koken, moeten eerſt van haer plues, het welck blauw, oft lootachtich van coleur is, gheſuyvert worden.* Nochtans en zijnder geen *Fungi* die blauw oft lootachtich plues in hebben, als de Weycampernoelien. Noch ſeydt den ſelven, dat de Bolenſes, welcke natie den naem hebben naer de hooft ſtadt van Hongarijen, *De witte melckachtighe ghepeperde Fungi* voor de *Boleti* houden. ADAM LOVICERUS houdt deſe oock voor de *ronde Boleti*; nochtans en maeckt hy gheen mentie, dat ſy melckachtich zijn: die hy in't latijn *Boleti orbiculares* noemt.

Ioan. Bauh. lib. 40. cap. 4.

Ioan. Bauh. lib. 40. cap. 6.

Het blijckt by CLUSIUS, hoedanich onderſoeck ende neerſticheyt dat den ſelven gedaen heeft, om de rechte *Boleti* aen de werelt ten toon te ſtellen, betuygende met ſijn exempel, hoe hy in het iaer 1584. in Hongarijen tot ſekeren grooten Heere ende liefhebber der Fungi, HEER BALTASAR BATTHYAN gekomẽ ſijnde van den ſelven de *Eyer-fungi* aen CLUSIUS voor de rechte *Boleti* voorgedieſt waren: doch CLUSIUS verwondert ſijnde, ſiende het geil ſoffraenachtich ſap, meende deſe Fungi met ſoffraen ghekockt te weſen, waer door den Heere ſoetelijck begonſt te lacchen, verwondert

Cluſius de Fungis fol. cclxxiij.

ſijnde,

sijnde, dat aen hem de *Boleti* noch onbekent waeren : wel wetende nochtans, wat moeyte dat CLUSIUS tot de kenniſſe der ſelve was daghelijcks doende. Met dit exempel ſteldt CLUSIUS vaſt, dat deſe *Fungi* voor de ſeker ende rechte *Boleti* vande ouderlinghen sijn ghehouden gheweeſt.

Voor het eerſt ſoo sijn de *Boleti* by de Griecken en de Romeynen meer als duyſent jaer bekent; en van haer ghenoemt gheweeſt eer die van Hongarijen deſen naem ghehoort hebben, oock wordt ons by gheene Griecken nochte Romeynen betoont, dat deſe *eyer-Fungi* van haer voor de *Boleti* gheacht sijn, dit connen de *Boleti* van Hongarijen sijn, op welcker wijſe jeder natie een ſoort van *Fungi* can *Boleti* noemen, ghelijck ick voormaels noch betoont hebbe, hoe veel verſcheyde ſoorten voor de Boleti ghenoemt worden.

IOAN. BAUHINUS verhaelt uyt het ſegghen van DIOSCORIDES, datter een teerder ſoort is, de welcke onder root plues hebben, ende deſe de beſte sijn, die hy *Boleti* noemt, daer nochtans gheen ander ſoort met root plues sijn als de *Pradelli*, dat *sijn de wey Campernolien.* *Dioſco. cap. de Fungis.*

DIPHILUS prijſt de *Fungi* die in het eylant *Cæo* by Sicilien waſſchen, de welcke de hovelinghen *Moſyllos* noemen.

In deſen grooten dool-hof en worden ons noch gheene rechte *Boleti* betoont, noch en vinde de ſelve hier niet aenghewesen. Het is ſeker, dat al dit groot verſchil ende onſekerheydt ontſtaen is door de goede natuer ende ghemeyn ghebruyck der *Wey-fungi*, ende in ander plaetſen de *Geile eyer-fungi*, ende by een ander natie een ander ſeer goede ſoort: want een jeder den naem der *Boleti* ghehoort hebbende, ende dat de ſelve de beſte van de werelt geacht sijn, ſoo heeft jeder natie sijne beſte ſoort met den naem van Boleti vereert.

Het is ſeker ende onfeylbaer, dat de oprechte *Boleti* ſeer ſchaers en ſeldſaem te becomen waren (gelijck sy noch sijn) want MARTIALIS betuyght.

Argentum atque aurum facile eſt, lanamq́ togamq́
Mittere: Boletos mittere difficile eſt. *Martialis lib. 13. Epigr. 48.*

Dat het moghelijcker ende lichter was eenen vriendt goudt en ſilver ende ander heerelijcke gheſchencken t'huys te ſeynden, als oprechte *Boleti*, om dat de ſelve ſoo ſelden ghevonden wierden: hier by ſegghen ſommighe andere ſchrijvers, als wanneer jemandt een cleyne portie *Boleti* becomen hadden, deſe ſelver behielen, ende weynich iemant vereerden. Het welck wel over een comt met mijn voorgaende, dat de *Boleti* niet anders als voor Keyſers en Coninghen ter tafel quamen, ende even-wel niet anders als de bovenſte hoofdekens aten, maer geene ſteelkens, het welck de portie noch kleynder maeckte. Ghelijck SUETONICS

Sueton. de morte Claudij, cap. 44. *verhaelt dat* AGRIPPINA *den Keyser* CLAUDIUS *haeren man met een portie Boleti heeft vergheven, op dat haeren sone* NERO *in het rijck soude succederen.* Bemerckt, met *Boleti*, om dat dit voor het leckerste, seld-saemste, costelijckste ende alderbeste bekent ende gheacht was, sonder eenich achterdocht oft vreese: maer TACITUS seght, *dat dese goede ende aenghenaeme Boleti met een soort van vergif ghemenght waren, het welck* CLAUDIUS *allenghskens quelende dede sterven sonder merckelijck ghewaer te worden, waer door het bedrogh van* AGRIPPINA *bedeckt bleef.*

Corn. Tacitus Annal. 12.

Van dese twijfelinghen ende onseker kennisse in het aenwijsen der *Boleti*, soude ick seer lichtelijck vele bladeren connen vullen, jae een heel tractaet in het bysonder daer van moeten schrijven, waer door mijn werck veel te lanck sou loopen, ende den Leser vermoeyen; den welcken ick met de voor-verhaelde aen-teeckeninghen sal voldaen achten: hoe wel, soo wanneer ick eenighe van al de ghenoemde soorten der Fungi voor de oude *Boleti* soude moeten bekennen, soo souden de Weycampernoelien de rechte Boleti van de ouderlinghen sijn, besonderlijck uyt het segghen van den ouden TRAGUS, het welck te lesen is van sijne eerste, sesde ende achtste soort: soo dat volgens de getuygenisse de Pradelli, de oprechte Boleti van TRAGUS sijn: oock seght GREVINUS dat hy meynt dat de *Potirons* en *Mousßirons* by de Griecken en Latijnen ghenoemt sijn *Boleti*.

Iacob. Grevin. lib. 2. cap. 19.

Om nu te comen tot het aen-wijsen der *Boleti*, ende den voorgaenden dool-hof te passeren, soo sullen wy hier met de naeste ende sekerste redenen alle om wegen voor by-gaen, stellende tot sekerheyt, de voor verhaelde reden te wesen, dat de groote schaersheyt der *Boleti* haer deught doen onderscheen heeft, de wijle dat Keysers en Coninghen alles begeeren, ende oock toecomt, het gene weynigh te becomen is; ende dien volghens oock te dierder is. Waer uyt ick betoone, dat dese mijne naervolghende aenwijsende *Fungi*, ten opsicht van haer schaersheydt, de rechte *Boleti* zijn iae dese zijn soo onghemeen, dat ick in geene plaetsen, die ick oyt besocht hebbe, al te samen gherekent, van mijn heel leven in den tijdt van 20. jaer, hondert goede gesien hebbe. Nochtans heeft CLUSIUS, LOBEL, DODONEUS dese selve figuren seer goet naer het leven onder hare ghemeyne Fungi in print, die ick gheloove den eenen uyt den anderen heeft naer ghesien sonder voorder te bemercken, alsoo niemandt van dese eenighe heeft beschreven.

Ten anderen, soo hebben dese mijne *Boleti* soo weynighe stoffe aen om te eten, dat de hondert bollekens te saemen ghekoockt, geen portiken soude verstrecken, om op een tafel te setten. Voorder soo noemt

ADAMUS

ADAMUS LOVICERUS de rechte *Boleti, orbiculares* in't latijn: het ghene te segghen is, rondt, bolachtich, oft bollekens, welcken naem gheen van al de voorgaende *Boleti* can toecomen: want sy soodanich wesen niet en hebben, het welck de mijne van haer eerste beginsel tot haeren volwasschen ouderdom hebben en behouden. BRUYERINUS seght, dat het mergh van de *Boleti* uyt den bleeck geilen is, het welck hy seer wel seydt, want den tweeden dagh van haer oudtheydt wordt het selve uyt den geilen, het welck hoe sy ouder worden, dies te geilder is, maer in het eerste ist wit oft wat grauw: soo dat het waerschijnelijck is, dat vele schrijvers ghemist hebben in de *Boleti* te noemen de geile Fungi om het geil merck. Noch seght hy, dat de Narbonenses ende haere nae-bueren de *Boleti Ammanitas* ende oock *Romanitas* noemden, al oft sy wilden segghen dat de Boleti vruchten van Roomen waren.

Ioan. Bruyerin. lib. 9. cap. 21.

THEOPHRASTUS betuyght, dat in Arabien by de Roode Zee al waer de *Fungi* veel voorts comen, door het overloopen der zee wateren, ende daer naer vande sonne beschenen sijnde, alle dese *Fungi* in steen veranderen, nochtans behouden hare forme ende voorich wesen, de welcke als van my ghesien sijnde, bevinde de selve een soort van mijne *Boleti* te wesen. Ende alsoo ick betoont hebbe, dat de *Boleti* ten eersten om haer schaersheyt, ende ten anderen om haer seker goet, van jeder natie voor de beste sijn beschreven, de selve redenen is my beneffens al de andere schrijvers geoorloft aen-te-nemen: waer uyt ick dese goede aldercleynste *Fungi* voor de rechte *Boleti*, oft ten minsten voor mijne *Boleti* sal noemen, beneffens de *Wey-fungi, Cleyne geile* ende *Groote roye en Geile Eyer-fungi de Witte melckachtige ghepeperde* &c. hier onder sal de mijne mede haer rol spelen. Want de andere vier soorten die om haer groote menichte over al te vinden sijn, connen door de reden van schaersheydt geen *Boleti* ghenoemt worden.

Theophr. lib 4. cap. 8.

FUNGI IN STEEN VERANDERT.

7. A. Name. Oorsaecke van den naem Boleti. Aenwysen der Boleti.

Al de oude schrijvers ghebruycken den Grieckschen naem *Βωλίτις Bolites*, ende in t'latijn *Boleti*. De oorsaeck van desen naem wort verscheyden uyt-gheleydt: ick segghe dat sy desen naem naer de stadt *Boline* in *Achaia* becomen hebben, alsoo dese soorte door die natie aen ander eerst is bekent ghemaeckt: ende in onse Neder-duijtsche tale canmen dese de *Gebolde* oft *Bollekens Fungi* noemen, in t'Latijn *Orbiculares*, om dat haer hoofdeken de rechte helft van een rondt bolleken is, ende meestendeel meer als de helft van een ronde haer omblooghen. Nochtans wil ick de *Boleti* niet berooven van haeren heerlijcken ouden naem, de *Keyserlijcke Fungi*: al ist dat ick desen naem noch meer sal ghebruycken, want al de soorten bekent oft genoemt *Boleti*, behooren den selven naem van *Keyserlijcke* niet te

Digitized by Huntington Institute for Botanical Documentation

te verlieſen, ten opſicht van haer deught waer door ſy deſen naem beerſt hebben: deſe heb ick door het verſchil van den ſtele de eene den *Dick-ſtele*, ende ander den *Dun-ſtele*, ghenoemt.

Gedaente

Inden eerſten ſoo worden hier in het bovenſte van deſe naer volghende plaet ſeven byſonder figuren vertoont, van de welcke de twee buytenſte met A ghereeckent, voor de rechte *Boleti* ben aenwijſende. Deſe twee verſchillen van malcanderen alleenelijck in den ſtele, en dat den eenen altijdt dicker is als den anderen: weleken dicken oock ſoo wit niet en is als den dunnen. Welcke dickte niet en beſtaet door het groeyen, maer jeder heeft dit eyghen (oft dick oft dun) van haer eerſte opcomen: nochtans is het bolleken ghemeynelijck even groot: het welck met een root caſtani-bruyn velle overtoghen is, ſomwijl wat blinckende ende glat: de ſchotel, ofte bolleken, is het ſelve fatſoen van een houte bedelaers ſchotel, dogh noyt grooter in haer ronde als eenen tennen-lepel, maer ghemeynelijck half ſoo groot oft minder: ſijn onder met heel dun, wit en met vaſt mergh beſet, het welck door den ouderdom grooter, ende geil, oft bleeck groen-geil wordt, als wanner ſy oock hare groote vaſticheydt ende herdigheyt ſeer verlieſen, ſijn heel dun van ſtoffe, ſomwijl het vleeſch niet dicker als den tinne-lepel, maer ghemeynelijck wat dicker, ſoo datter niet veel aen-te eten is, al ſoo ſy ſeer ſmilten in het koken. Den ſtele is buyten grau van coleur, maer van binnen heel vaſt en wit, van binnen oock een weynich melckachtich: noyt hebben ſy de minſte wortelkens oft peeskens, nochtans ſtaen diep in de aerde, de quaede ſeer *Boleti* gelijckende. Deſe goede verſchillen daer in, dat den ſtele der quaede binnen hol en ſwart is &c. welcke breeder aenwijſingh in het tractaet der quaede *Boleti* te leſen is. Deſe quaede ſijn in grooten overvloet over al te vinden: ſoo dat ick gheloove dat deſe goede *Boleti* om haren langen dunnen ſtele van een jeder worden voor quaedt aenghefien ende voor by ghegaen.

TEECKENEN VAN QUAEDE BOLETI.

8. B.

Om nu te comen tot de ander mede ſoorten, de welcke beneffens mijne *Boleti* hier gheſtelt zijn, ſoo dient te bemercken, dat ſy van eene ende de ſelve natuer zijn met de eerſte; nochtans van geheel ander fatſoen en weſen als hier in deſe met B gheſeydt wordt. Deſe is in haer eerſte opcomen ſeer ghelijck aen de A, hoe wel dat ſy op den ſelven dagh haer geheel anders vertoont; te weten, den ſtele maer half ſoo langh; ende van dickte, als den *dun-ſtele*: ſy is de eenighe de welcke van deſe ſoorten wortel heeft, te weten, ſes oft ſeven teere draeykens, tamelijck lanck: den ſtele is heel vol, vaſt en wit van binnen, maer buyten wat grauw, ſomwijl half bruyn: de ſchotel oft den hoet is ſomwijl ſoo groot

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

groot als een cleyn houte ſchotelken, maer meeſtendeel de grootte van eenen ducaton, boven met een bruyn velleken: het welck wat glat is, maer onderwaerts ghelijck aen de Boleti. Sy hebben van binnen in het openbreken een melckachticheydt, oft witte voechticheydt, ende zijn van binnen noyt ghefteken met de minſte tichelinghskens. Ick gheloove vaſtelijck, dat deſe de *Boleti* van Hongarijen zijn van BAUHINUS, die hy noemt de *Witte melckachtighe ghepeperde*, hoe wel dat my met ADAM LONICERUS haere peperachticheyt onbekent is, alſoo ick daer niet op ghelet hebbe, nochtans dickmael ghehadt, maer niet rouw gheproeft, ſy zijn meer te becomen als mijne eerſte *Boleti*. Leeſt mijne 52. goede.

De derde, die door de letter C wordt aengheweſen, is van my weynich gheſien, twee oft dry, ſonder meer, hebbende een cleyn bolleken, de forme van eender kriecke, ſonder eenich mergh te beſitten, heeft een dun, teer, onder ſcherp ſteelken, van de ſelve natuere en coleur als de voorgaende. 9. C Gedaenté

De vierde is van coleur, van ſtoffe ende in alles aen de andere gelijck, behalven dat den ſtele dicker is, ende onder en boven even dick: van ghelijcken ſoo is haer bolleken onder rondt, en vaſt tegen den ſtele toegheboghen, het welck haer noyt opent, maer altijt toe blijft; het welck ſeer ghelijck is aen de kleynſte van de ghemeyne Fungi, hoe wel dat door ſijnen dunnen en corten ſtele hier onder de *Boleti* gheplaetſt is. 10. D Gedaenté

Mijne vijfde en leſte onder de *Boleti* wordt hier vertoont met twee gedaenten. De eerſte met E is haer eerſten weſen, als wanneer ſy als een rondt bolleken is, bynaer gelijck aen de voorgaende met D, maer wel vijfmael grooter, ende vervolghens veel dicker van ſtele, ende gheheel wit, ſoo den ſtele als hoofdeken, ſeer ghelijck aen mijne derde ſoort van de *Wey-fungi*, 11. E F Gedaenté

Haere tweede veranderinghe wordt door de figuere met F getoont. Deſe is als dan volwaſſchen, ende heeft dan eene aenſienelijcke rondigheydt, ſomwijlen ſoo groot als eenen cleynen bal, heel wit, als ſneeuw. Den ſelven is ſeer rondt onder omgheſlaeghen, ghelijck deſe omgekeerde figuere aenwijſt: ſy heeft eenich dun grauw mergh, waer door ſy onder de *Boleti* plaets becomen heeft. Deſe heeft geene veſelinghen aen den wortel, maer is ſomtijts als met eenighe litten beſcheyden, ende ſomwijl als een bot ſtompken, als hier vertoont wordt.

Op welcken tijdt deſe te voorſchijn comen. Tijdt.

CORNARIUS ſeght, dat de *Boleti* in Mey voortſcomen. Sulcks can ick niet beſtraffen, want ander climaten hebben ander effecten: nochtans *Ian. Corn. lib. 1. cap.* 77.

tans heb ick al mijne voorgaende *Boleti* niet anders als in September en October bevonden, als blijckt van deſe voorſeyde met F die ick in het iaer 1667. op den 9. October in onſen hof van het *Biſchdom* heb bevonden, naer de welcke deſe is gheteeckent. Deſe heb ick rouw, ende gheſtooft, en oock gebraden gegeten. Noch heb ick dickmael de merct beſocht, om deſe te ſien vercoopen, maer ſelden ghevonden: ſomwijl een oft twee onder al de menichte die ick daer ſagh: doch het was oock in den herft; waerom ick deſe onder de laete ſoorten heb gheſtelt.

Ioan. Bauh. Tract. de Thermis Tom. 2. fol. 229. Plaetſe. *Arn. de Vill. No. lib. 2. cap. 6.*

BAUHINUS ſeght, dat hy den 15. October ghepluckt heeft de *Groote melckachtighe Fungi* ontrent den bergh Horn by een wonderbaere fonteynedie van de Bolenſen in het Hongerſch **Milchling** genoemt wierden.

VILLA NOVA: *Boleti & naſcuntur in pratis & in terra non corupta, ubi etiam animalia venenoſa non converſentur.* De *Boleti*, ſeght hy, *groeyen in geenen bedorven grondt oft aerde, nochte ontrent eenighe hollen daer venijnighe dieren vereenighen, maer in goede weyden.* Naer mijn ghevoelen, ſoo ſtelt hy de *Pradelli* voor de *Boleti*. BAUHINUS aen de voorſeyde aenwijſinghe, ſeydt deſe veel te groeyen in Italien by de fonteynen, ende in de leeghte van de gheberchten. In onſe Brabantſche plaetſen heb ick de *Boleti* noyt in eenighe weyen bevonden, maer wel in ſandtachtighe velden, de welcke iaerlijcks gheploeght ende ghemeſt worden.

Noch ſeght BAUHINUS, dat de *Boleti* (welcke hy nu voor *Boleti* meynt, alſoo hy verſcheyde ſoorten aenwijſt, wete ick niet) in het hertoeghdom van Wittenberch, en in Bohemen, in groote menichten verkocht worden, met ſoodanich verſchil, ende uytgheſondert, als witte koolen voor roode koolen: alſoo ſy oock veel dierder en in meerder achtingh zijn als andere *Fungi*. Het is ghewis, dat de *Boleti* eerder by de Griecken zijn bekent gheweeſt, als de ghemeyne *Fungi* in Hongaryen. SCHALIGERIUS ſeght, *dat ſy op den tijdt van eenen nacht voorts comen ende volwaſſchen ſijn.* Tot noch toe is my dit onbekent: nochtans is het waerſchijnelijck anders, want icker ghevonden hebbe van dry oft vier daghen: het welck ick coſt giſſen uyt het geil plues, de ghene ick geloove op eenen dagh ſoo groot niet gheworden waeren, om haer onghemeene grootte die ſy hadden; evenwel waeren ſeer wit en goedt, die die ick wel ſoude dorven eten hebben.

Nature. *Ioan. Schal. exerci. 140.*

De ſchole der gheſontheydt ſinght deſe verſen.

Lauta decent nitidæ BOLETI *ferculæ cœnæ,*
Sed niſi percoctis virus ineſſe puta:
Cui pituita placet, vel inani frigida ſucco
Pectora, Fungorum millia multa voret.

BOLETI

BOLETI wel ghekockt, voor leckerny gheacht,
Behooren d'eerſte plaets by al de tafel ſpijſen:
Maer heel oft half rou, ſiet dat ghy niet verſmacht;
Den menſch die fluymrich is, aen die iſt niet te prijſen.

Schola Salernitana notitione. 88.

PAULUS ÆGINETA ſeght, *Cæterum à reliquis Fungis abſtinendum eſt. Multi enim ex ipſis lethales ſunt: ſed ex ipſis Boleti, ſi crudiores edantur, ſæpè periculi cauſa exiſtunt.* Van de gemeyne *Fungi* moet-men hem mijden, veel minder rou eten, want vele van die ſijn doodelijck, ende ſoo men van de *Boleti* ſelver ſou rou eten, connen dickmael noch perijckel veroorſaecken. Mijne eygen ondervindinge ſal dit ſeggen geen gehoor doen hebben, alſoo ick menichmael van de ghemeyne *Fungi* rou onghekockt, jae oock ſonder waſſchen oft ſchoon-maken, niet als wat met de handt het ſandt af gevaeght, gegeten hebbe met wat ſout tot den boteram, op de manier van een ramelats oft radys, van de welcke ick noyt ben ontſtelt, noch oock gheen apparentie ofte vreeſe oyt in my gheweeſt is. Waer uyt ick beſluyte, ſoo wanneer de *Boleti*, die ſy eenpaerlijck bekennen ſonder perijckel te weſen, ſouden rou ghegeten quaet ſijn, ſoo ſouden de ghemeyne *Fungi* de welcke ſy ſegghen perijckel te hebben rou te eten, moeten veel quaeder ſijn: welcke ondervindingh hier anders doet ghelooven, als het ghene een jeder can oordeelen: maer van alle de ſchrijvers ſijnder weynighe die *Fungi* ghegeten hebben; ergo al haer ſchrijven is ſonder eyghen ondervindinghe.

Paul. Ægi. lib. 1. cap. 77.

Den voorſeyden ÆGINETA aen de ſelve paſſagie, met meer van de principaelſte medecijnen ſegghen, dat de *Boleti* de alderbeſte ſijn van al de gheſlachten der *Fungi*, ſoo wanneer ſy niet bedorven ſijn door haere oudtheyt. My dunckt, dat ſy beter wat meerder onderſoeckinghe hadden moeten doen, om den grouwel ende vreeſe der ghemeente te verminderen, ende de ſelve voorder licht te gheven, om uyt haere duyſternis te gheraecken: want meeſt alle eetbaer goede ſpijſen door haere outheydt van tijdt bederven, en door die bederveniſſe den menſch een peſtilentiale quaele ende doodt can becomen. want.

De alderbeſte ſpijs, t'ſy vleeſch, oft vis, jae broodt,
Wanneer t'bedorven is, can ſtrecken tot ons doodt.

HET III. CAPITTEL.

Beschrijvinghe der ghemeyne Caupernoelien.

OP de selve plaete onder de *Boleti* worden vertoont seven verscheyde fatsoenen, ende op de naervolghende plaete noch vyf van den selven aert en natuere, alles naer 't leven gheteeckent : ende onder de eerste plaet met seven, wordt een sonder figuer beschreven.

12. A Naem. Nomber 2.

Hoedanigh van dese ghemeyne *Fungi* in de oude tijden ghesproken ende gheschreven is, heb ick voormael vertoont soo van den naem *Fungus*, *Campernoelie*, *Duyvelsch-broot*, als anders. Aenghesien sy met den algemeynen naem *Campernoelie* bekent sijn sal haer den selven laeten behouden, nochtans sal ick sommighe van dese, naer haere veranderingh ende wesen, eenen tweeden naem toevoeghen. In het Frans heeten dese *Champingnons du bois* : in't Latijn, *Fungus silvestris* : in't Duyts, *Bosch Campernoelien*; maer niet *Pradelli*, ghelijck IOAN. BAUHINUS dese oock noemt.

Gedaente

Dese eerste met de letter A is seer groot van stuck, de schotel als een halve stuyvers witte broot, oock somwijl eens soo groot, maer selden. Sy zijn van tweederley fatsoen, sommighe met een hooghe ronde, ende ander met een platte schotel, de welcke onder met veel groot dick mergh beset is, grauw van coleur, maer als het oudt wort, als Papegaeyen-groen, oft uyt den geilen; ende als sy te oudt sijn, verandert in eenen mosch-achtighen schimmel ; het welck sy meest becomen, alswanneer sy te langh in den kelder gheleghen hebben; het gene de boeren doen om te bewaeren, die sy op malcanderen legghen, en met natte doecken decken, als het vuyl weder haer belet de selve te merct te brengen: doch al ist dat het mergh sulcks is, als wanneer sy van binnen wit sijn sonder gaetkens, sijn sy even goet. Bemerckt dat het mergh dickmael meerder is als het vleesch van de *Fungi:* dese schotel is met een bruyn velleken overtrocken, het welck wat slibberich is : den stele is lanck en dun, sonder eenige wortelkens, maer met eenighe cnobbels, waer mede sy seer vast staet, als in cley gheplant : is oock met een weynich mosch becleet. Het coleur van den stele is somwijl bruyn, oft grauw, hebbende eenighe rechte strepen, ende oock wel eenighe pleckxkens : de schotel is noyt in gheslaghen, maer scherp van randen : ende is dick-mael ghe-

queft

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

selt oft gheberen, ghelijck als
sels gheberen sijn, als de figure hi
soorten te sien is, het gene van
ckeurt wordt, doch is ghemis
ringhen van de slecken, oft duysem
merom sy niet te erger sijn, want de
Den eerweerdighen Heer Passc
ijck, binnen sijn Parochie van M
ijn, eene Fungi ghepluckt te hebbe
schalen den stele onder niet ghebo
uchte vrucht neghentien oncen swa
ynden Heere met sijne consoorte
en tafel hadden. Hoe wel dat mijn gh
ese dat het mijne Slanghe Fungi sal gh
uderwentwintichste van mijne quae
derenghe van dese, als van de ander
Bauhinus seght, dat de Fungi di
een, de aldergrootste, ende goedt o
eene vrucht alleen verscheyde noe
het een heel ander soort en fatsoen v
welcken, als dese tegenwoordighe ge
sken is van de Kats fungi. Maer hier i
Matthiolus seyt, Fungus qui quanto ex
langer. Hoe dat de Fungi grooter,
dan meerder quaedt bybrenghen.

Den slecken

Om welcke reden dese ick soo gh
oleur, ende slibberachtichey dt
per, ende de schotel is van coleur, en
noye luchten, die buyten aen de weg
sijn. Hier is te bemercken, hoe dese
lijck is: hebbende dese vrucht een
Beginsen hoet, de groote van eene
derwaer, ende sommighe veel groo
ingeslagen, maer als een scherp me
ende inwendich heel wit en vast, over
ymerich velleken, al oft sy met een s

queſt oft ghebeten, ghelijck als de kriecken vande weſpen oft voghels ghebeten ſijn, als de figure hier vertoont, het welck in meer andere ſoorten te ſien is, het gene van vele menſchen voor ſchaeps beten ghekeurt wordt, doch is ghemiſt, alſoo ick gheſien heb, dat ſy dit krijghen van de ſlecken, oft duyſent voeten, by ons ghenoemt ſeughen, waerom ſy niet te erger ſijn, want deſe ſoort heel wit en vaſt van vleeſch is.

Den eerweerdighen Heer PASSCHASIUS VAN GESSEL heeft my gheſeydt, binnen ſijn Parochie van Meir in de maendt October in het iaer 1670. eene *Fungi* ghepluckt te hebben, deſe voorſeyde in alles ghelijck, behalven den ſtele onder niet ghebolt oft gecnobbelt, maer effen rondt; welcke vrucht neghentien oncen ſwaer woegh: van de welcke den ghenoemden Heere met ſijne conſoorten twee dagen ieder een goede portie ter tafel hadden. Hoe wel dat mijn ghevoelen is, dat het deſe niet en was, maer dat het mijne *Slanghe Fungi* ſal gheweeſt hebben, van de welcke aen de ſevenentwintichſte van mijne quaede breeder te leſen is, ſoo tot voldoeninghe van deſe, als van de andere fenijnighe.

BRUYERINUS ſeght, dat de *Fungi* die aen de caſtani-boomen voortſcomen, de aldergrootſte, ende goedt om te eten zijn, ende dat men met eene vrucht alleen verſcheyde noen-maelen can houden, hoe wel dat het een heel ander ſoort en fatſoen van Fungi zijn die aen die boomen waſſchen, als deſe tegenwoordighe geſlachten: van de welcke breeder te leſen is van de *Kaes fungi*. Maer hier is te bemercken, dat den Medecijn VIDIVIDY ſeyt, *Fungus qui quanto craſſior eſt, & glutinoſior, tanto maius malum efficit.* Hoe dat de *Fungi* grooter, dicker en lijmerigher zijn, dat ſy dies te meerder quaedt bybrenghen.

Ioan. Bruyer. lib. 9. cap. 20.

Vidi vidi. Tom. 3. lib. 4. cap. 10.

Den ſlecken ſtamper.

OM welcke reden deſe ick ſoo ghenoemt hebbe, is om haer fatſoen, coleur, ende ſlibberachticheydt: want den ſtele is als eenen ſtamper, ende de ſchotel is van coleur, ende gheladt, even eens als de groote rooye ſlecken, die buyten aen de weghen ligghen, oft in de bier-kelders zijn. Hier is te bemercken, hoe deſe figuer het leven ten hooghſten ghelijck is: hebbende deſe vrucht een cleyn ſchotel, de forme van den Beggijnen hoet, de grootte van eenen koeck van een oort, ſommighe cleynder, ende ſommighe veel grootter: de randen van de ſchotel noyt omgeſlaeghen, maer als een ſcherp mes: de ſelve is heel dun van vleeſch, ende inwendich heel wit en vaſt, overtrocken met een root bruyn ſeer lijmerich velleken, al oft ſy met een ſlacken-vel becleet waer, ſeer gelijck

I 3. B Naem. Gedaente.

Digitized by Huntington Institute for Botanical Documentation

aen de kelder ofs bier-flacken : van onder heeft sy weynich mergh, twee-mael soo dick als een eyer-schael, het welck seer vast en leverachtich van stof is : ten welcken opsicht by naer onder de *Boleti* was gestelt : haeren stele is seer ghelijck rondt, onder heel dick, maer allenghskens boven-waerts sich verliesende, seer ghelijck aen eenen boterstamper. Geen van dese heb ick oyt met eenighe wortelkens bevonden, maer met schoon groen teere mosch beset, het welck sy van haere ghebort plaetse behouden, alsoo sy meestendeel in de bemoste aerde sijn groyende, onder de boomen. Den stele is van coleur als de eerste met A, ende heel vast: sy can haer wel dry daghen ghepluckt sijnde goet behouden, sonder schoon te maecken ; hoe wel niet af-snydens van noode heeft.

Wy becomen onder dese veele die voos en plat sijn, ghelijck de cruym van een witten-broot, besonder den stele alleen, den welcken seer ghelijck is aen eenen voosen radijs. De selve platticheyt veroorsaeckt even wel in dese geen quaet oft fenijn, want sijn soo wit als krijt, hoe wel in het eten seer plat sijn, slabberich ende onaenghenaem, waerom ick dese ghemeynelijck heb verworpen, nochtans heb die door noodt van schaersheyt tot vermeerderingh van de portie dick-maels ghegeten.

14. C Gedaente

Van het selven coleur, gladt en slijmerich als de voorgaende, is dese derde, maer is heel cort van stele, boven heel dun, en onder dick, sonder wortel, hebbende een seer aerdigh clauken daer sy seer vast mede in de aerde staet. De schotel is als een open-gaende bloemeken, de randen seer ghelijck omgheslaghen, ghelijck dese om-ghekeerde figure aenwijst : het hoeyken is boven wat hoogh verheven : het mergh is ghelijck als van de voor-gaende, maer een weynich dieker, ende seer ghelijck ghestrept neffens malcanderen. Dese is seer goet om te eten, want ick dese dickwils rou ghegeten hebbe.

De *Polsche muts*, in Latijn *Vitta Polonienſis*. in 't Frans *Bonnet à la Polonoise*.

5. D Naem: Gedaente

Tot noch toe heb ick dese van niemandt beschreven ghevonden; de welcke nochtans om haer onghemeyn wesen niet conde voor by ghegaen sijn.

Als ick dese met goede voor-dacht wel besien ende door-socht hebbe, is van my bevonden, dat sy geenen hoet, schotel, nochte bolleken hadde, maer het recht fatsoen van die syde mutskens die de Polacken ende de Armenianen draghen, met eenighe dunne hayre vellekens gevoedert oft beset op het top, oft een weynich om oft in-gheslaeghen. Sy zijn in het gheheel noyt groot van stuck, ghemeynelijck als de figuere hier vertoont, oft somtijdts een weynich meerder: de muts is dun van stoffe, gheheel diep hol, somtijdts is het randeken een weynich ingheslaeghen,

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ghen, maer ſelden: haer mergh is heel dun, vaſt en grauw, haer boven-ſte coleur is niet bruyn, maer wit, oft wat grauw: zijn van binnen ſeer wit en vaſt van vleeſch: den ſtele is cort en dun, heeft geenen wortel, maer is onder als een om-ghevouwen lidt, uyt het welck ghemynelijck een cleyn vruchtken voorts comt, alſoo ſy veel twee te ſamen voorts comen.

CLUSIUS en IOAN. BAUHINUS hebben veel van deſe beſchreven, de welcke ſy in dryen beſcheyden, de welcke CLUSIUS voor ſijn 8. en IOAN. BAUHINUS voor ſijne 13. en CASP. BAUHINUS voor ſijne 10. ſorte ſteldt. De eerſte noemt IOAN. BAUHINUS in Latijn *Candicans*, dat is, *de Wit-achtighe*: de tweede, *Albus alter cum flaueſcentibus maculis*, *De ander witte met uyt den bleeck geile vlecken*: de derde, *ex Fuſcorubens*, *doncker root-achtich*. Noch gheeft hy deſe dry te ſamen eenen al ghemeynen naem in t'Latijn, *Fungus amarus*, in t'Hongers Heſerew gomba / in t' Hoogh-duyts Pfifferlingh / dat is, de *Heete*, oft *bitter peperachtighe Fungi*: in't Frans *Champignon*, en oock *Potiron*. Ende ick heb deſe om de naer beſchreven reden in t' Latijn *Os leporis*, en in t'Frans *Bouche de lievre*, dat is den *Haſen mondt* ghenoemt. Deſe had haer plaets by de *Wey-fungi* verdient, ten waer om haer vaſt mergh als hier in de omghekeerde figuer te ſien is. 16. E. Naeme.

Al iſt dat ick deſe in drijen beſchrijven ſal, ſoo nochtans beginne eerſt met de gene die ick gheſien en ghegeten heb. In Brabant ſijn deſe ghenoch-ſaem te vinden, te weten niet veel grooter als eenen Rijcks-daelder in de ronde; maer den hoet heb ick noyt rondt gheſien, maer altijt met een ſlippe ofte platticheydt aen de eene oft aen de andere ſijde, als eenen haſe-mont: noch de ſchotel is niet ſcherp-rondt, maer uyt en in-gaende, ſeer ghelijck aen ſeker witte poſteleyne lob-ſchotelen. De ſchotel is boven niet verheven, maer plat: de randen ſijn wat om gheſoompt, waer teghen dat het dun, grau, vaſt lini-recht mergh leydt, ſeer fraey om ſien: boven is ſy met een wit vel bewaſſen, niet ſeer effen, maer wat onghelijck uyt en ingaende: ſy heeft eenen corten en dunnen ſtele, onder wat dicker als boven, ſonder wortel: ſy heeft niet veel ſpijs om te eten, al iſt dat ſy ſeer goet, wit en vaſt is. IOAN. BAUHINUS ſeght, dat ſy melckachtich ende oock peperachtich ſijn. Ick heb in de ſelve eenighe vochticheydt bevonden, nochtans ſoodanich niet dat ick het ſelve voor melckachtich can betuyghen: op den heeten ſmaeck heb ick geene reflectie ghenomen, om dit te betuyghen. 1. Gedaente.

De tweede, die ſy betuyghen een ander mede ſoort te weſen, die BAUHINUS de *witte met bleeck geile vlecken* noemt, is van my wel gheſien geweeſt; maer ick conde deſe noyt voor een tweede ſoort aenteeckenen. 2.

Wel

Wel is waer, datse wel twee-mael soo groot van stuck is als Clusius seght, datse wel vier oncen, dat sijn vier duymen breet is, te weten de schotel; ende dat den stele oock veel dicker is, ende het mergh scheynt meer plues-achtich te sijn. Dit alle heb ick voor by ghegaen, gheloovende dat dit alle door den langhen tijt verandert was; waerom ick dese by naer onder de twijfelachtighe ghestelt hadde. Ofte dit de derde van *Tragus* is, die hy seght melckachtich te wesen, can gheschieden, doch ick meyne dat hy de eerste van dese dry sal meynen, die hy seght, heet, peperachtich, vol melck te sijn.

3. De derde die van de Hongaren **Dozos kefercu gomba**; en Hooghduytschen **Rode Pfifferling** noemen, is de tweede noch in grootte te boven gaende, ende veel ronder als de andere, met eenen langeren stele: onder en boven is sy bruyn, als doncker root achtich: dese groeyt veel onder den Buken-boom, maer de ander niet: waer om dat die van Hongarijen dese **Bikalpa** noemen, soo veel te seggen als de *Buke fungi*. Dese en heb ick by mijn wesen noyt ghesien.

Tijdt. Clusius seght, dat dese ghemeynelijck ontrent Sinxen, dat is het eynde van Mey, oft in het beginsel van Iunij voort-komen. De eerste ende de tweede van dese heb ick twee mael in't jaer ghesien, in de Lenten, en in den Herft: ende naer dat den reghen vroegh valt, dies te vroegher comen.

In onse plaetsen van Brabant sijn dese eerste, van my den *Hasenmont* ghenoemt, meest te vinden in de weyen op sandtachtighen voeghtighen grondt, op vlacke velden selden, en op de canten van grachten: maer de tweede heb ick meest onder de opgaende Eycke-boomen in de leyen sien wasschen.

17 FG

Plaetsen. Clusius beschrijft dese twee naervolghende, van de welcke hy dese noemt in't Latijn *Fungus ruber*, in het Hongersch, **Derews barganya**: het ghene te segghen is, de *Rooye Fungi*: maer Clusius twijfelt, oft niet de selve en is, die sy **Sarga berganya** noemen, het welck te segghen is de *Bleecke*, alsoo haer onderste deel maer uyt den bruynen roodt en is. Dese heb ick de *Rooy gheploydе*, in't Latijn *Ruber rugatus* ghenoemt. Doch alsoo ick dese dickwils ghesien hebbe, is van my geen beter connen gheteeckent worden, als dese, want onder al de figueren van Clusius zijn geen soo goede, noch oock beter: waerom ick sijne figueren heb achtervolght. Het is de tweede van de 16. van Clusius.

Van de natuere heeft dese den hoet seer onfatsoenelijck gheploeyt, als ghebult, met putten inghetrocken, even als een gheknobbelde, onghelijcke, ghemerselde raep, bruyn-roodt, dat is uyt den bruynen van coleur

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

coleur, den hoet van onder wat hol, maer niet diep, den randt wat omgheslaghen, als in de omghekeerde figuere met G te sien is, haer mergh is niet seer dick, vast, en bleeck-ros van coleur, den stele heeft de selve verve vande schotel: desen is onder dick, ende boven dun, maer niet seer hoogh oft lanck: de slacken eten dese seer graegh, alsoo sy altijt ghebeten zijn, ghelijck de figuere aenwijst. Dese is in't gheheel soo groot als een ghemeyne raepe, ende van binnen seer wit, vast, en goedt: sy groeyen twee daghen en twee nachten, eer sy tot dese groote comen. 18.

Om dat dese tot noch toe van niemant bekent, noch beschreven is, soo heb ick de selve door haer fatsoen met eenen naem bescheyden: wiens wesen my haer heeft doen noemen in het Duytsch, het **Son-beschudtsel**/oft **witte Parasol**: in't Latijn, *Vmbella*: in't Fransch, *Parasol, qui fait ombre*: in't Italiaensch, *Parosole*, *ombrella*: in't Spaensch, *Sombroeo*: van de Indiaenen ende Chinesen, *Tirasol*, *Quintasol*: om dieswil dat sy eenen hooghen dunnen stele heeft, met eenen grooten hooghen hoet: want de Parasol is een schudtsel, waer mede de menschen in de heete landen op den wegh sich voor den sonne-schijn beschermen, het welck op de maniere is van eenen krijgh-schildt, wanneer het uytghespreyt is, het welck sich laet in trecken als toe ghevouwen, seer bequaem om mede te reysen &c. Van dese dunckt my dat Dodoneus iet gheseydt heeft, die hy de *Groote witte* noemt, doch met weynigh aenwijsen. H Naem.

Mijne *Witte Parasol* met de letter H naer het leven ghestelt, is van my seer verscheyden van fatsoen bevonden, hoe wel dat ick de aensienelijckste heb doen vertoonen. Sommighe van dese sijn heel ront van schotel, sommighe ovael oft lanck-worpigh, sommighe oneffen van randen ende cantich, hoe wel dat den randt vande schotel niet scherp maer rondt bot is: de schotel is boven rondt hoogh verheven, van onder dien volghens diep en hol, soo dat de grootste van dese wel vijf lepels water can behouden, hebben tamelijck veel mergh in, het welck dicht is, ende even wel mals van stoffe, dat seer haest uyt gaet: ende is seer wit. Den steele is wel vyf duym lanck, ende de schotel wel vier duym wijdt: sy is gheheel wit van buyten en binnen, ende vast van vleesch, heeft veel spijs om te eten: den stele is ontrent onder eenen goeden duym oft twee dick, maer boven dunder, heeft onder eenighe teere draeykens, waer mede sy heel vast in de aerde staet. Leest aen het xiv. Capittel van dit eerste deel aen de 88. goede soort, al waer de figure niet by en is. Op dat den Leser het verschil ten besten can bekent worden, ende geen quaede voor goede en plucke. Gedaente

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Tijt en plaets.

In September. 1668. twee mijlen buyten Antwerpen, ontrent het vermaert hof van Canteeroy (van het welck *Strada* schijft in de Nederlandtsche oorlogen) heb ick de voorgaende bevonden in een langhe straete, onder de Abeele boomen, in drooghe grachten, en op de hooghe canten, in groot ghetal; de welcke ons al te samen uyt de caroſſe waeren lockende, om dese jacht met alle vlijt te becomen: ende onse neusdoecken met de selve wel voorsien sijnde, twee uren daer naer thuys comende, hebben de selve alle perdts en blau bevonden, door de welcke onse neus-doecken gheheel besmet en bedorven sijn ghebleven. Waer door de selve van my als doen sijn af-ghekeurt: maer onsen ouden kock, zijnde een seer ervaren kender, gaf my ongelijck, segghende dat sy seer goet van natuer waeren, met conditie, soo de selve versch ghepluckt in cout water hadden gheleydt gheweest; het welck noch van ander goede kenders oock betuyght wierdt, dat wy daer naer oock soo bevonden hebben. Nochtans al schrijft Doeoneus en Bauhinus dese goet te wesen, het welck ick mede betuyghe, sal even wel dese voor by gaen als ick andere can vinden: want het dunckt my seer ghefondeert in reden, dat dese blauwigheydt een foute in de natuere is: welck teecken in al de soorten noyt voor goet can betuyght wesen. In't jaer 1670. in October, heb ick de selve tot Minderhout by Hoogh-straten onder de Eycke-boomen ghepluckt, al waer de Eycke-boomen haer geen meerder deught als de Abeelen ghegeven hadden.

Bemerckinghe.

Moch is bemerckens waerdigh, dat dese *Parasol* met haere mede-soorten (dat is de gene haest blauw worden) seer herdt van natuer sijn, want als dese, rouw sijnde, in eenen eemer cout oft werm water gheleydt worden, ende daer beneffens eene van de onse ghemeyne goede Eycke campernoelien, soo sal de ghemeyne Eycke-campernoelie merckelijcken tijt eerder sacht, platter ende verrot sijn, als de blauw Abeele-fungi, aen ghesien die veel herder en swaerder van stof sijn, waer uyt men can aen-nemenen dat dien volghens de selve oock veel herder en lastigher om verteiren sijn.

Dry Abeele-fungi sonder figuren.

19.

Gedaente

IN het lest van September, in't jaer 1672. in een dorp ghenaemt Herenthout, heb ick ghepluckt een *Abeele-fungi*, in alle ghelijck aen mijne *Parasol*, behoudelijck dat den stele wel eens soo dick was, ende aen het onderste vanden selven was sy met een boordeken oft soomken beset:

den

den ſelven ſtele was boven teghen den hoet wel de helft dunder als onder: den hoet was heel root oft ſchou zoet bruyn, maer niet wit, als de *Paraſol:* onder den ſelven hoet was ſchoon wit lanck plues, het welck ghelijck de *Pradelli* met een wit teer velleken bedeckt was: het ſelve velleken door my afghepeldt ſijnde, heeft het gheſeyde plues ſich gheheel ſchoon wit ende lini-recht neffens malcanderen vertoont. Sy was ſeer goet en verſch van geur, ende ſoet van ſmaeck: al noch was deſe van teere ſtoffe ende natuere; want als ick de ſelve rouw hebbe in den mondt ghehouden, liet haer gheheel als tot water verſmilten, waer door ick oordeelde dat ſy niet alleen goet om te eten, maer oock licht om te verteiren was: van binnen was ſy heel wit en vaſt. Tot naerder onderſoeck heb ick de ſelve in verſcheyde ſtucken gheſneden, de welcke haere wittigheydt in vieren-twintich uren niet en heeft verloren, behoudelijck dat ſy eenighe roſſigheydt behaelde; op de ſelve maniere als eenen doorgheſneden appel door den tijdt van een ure can be-erven: welck weder ſeer dun af gheſneden ſijnde, binnen even wit was, waerom ſulcks geene bederffeniſſe can genoemt worden: want dit alleen gheſchiet door de locht die de openingh comt beſchijnen.

20. Gedaente

Op den ſelven tijdt achter het caſteel van Grobbendonck, onder het dorp Auwen, onder de Abeele boomen, in de bemden neffens de riviere de Neet, heb ick groote menichte van de ſelve Fungi gepluckt, de welcke weynich corter en vaſt mergh in hadden: noch waerender met ſeer langher, maer ſaechter mergh in, de welcke veel ſaechter van vleeſch waeren. In het iaer 1673. in Iunij hebbe de ſelve onder de Abeelen ontrent Antwerpen ghevonden, den hoet ſeven duym breedt, heel caſtani bruyn, vol bruyn dick mergh, heel los en ſaecht, langher uytgewaſſchen als den hoet bevatten coſt, het ghene met heele clonten van ſelfs uytviel: het vleeſch is eenen goeden duym dick ende heel wit, het welck ſijn wit coleur niet veranderde, al was ſy eenen halven dagh doorgheſneden: den ſtele was meer als ſeven duym lanck, boven wat dicker als onder: deſe woegh ontrent twintich oncen groot ghewicht: ſy zijn van natuere ſaecht ende lijmerich, oock ſoo ſaecht als verſchen deegh: want ſy behouden de putten van het drucken der vingheren, ghelijck weeck verſch broodt, waerom ſy niet te beter zijn.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

De bruyne groote vlacke Abeele Fungi.

21. Gedaente

NOch hebbe ter selver ure en tijdt eene bevonden met een half bolleken, dat is de helft van eenen bol, is een hol half rondt schotelken: dit was twee duym breedt, het selve wesen als de omghekeerde met de letter C, behalven dat den stele meer als eens soo lanck was, ende bynaer over al even dick, behalven eenen bult hebbende op eenen duym naer by de aerde: welck onderste sich seer verdunt, met welcke dunte sy in de aerde staet. Dese vier-en-twintigh uren openghesneden zijnde, is in het leste een weynich blauw gheworden.

Dese *Parasol* met de selve met F en G gheteeckent, dat is de *Rooy gheploeyde*, zijn te saemen de rechte Abeele Fungi, hoe wel dat sy onder de Abeelen soo root niet en zijn, maer grauw oft bruyn grauw, soo wel de schotel als den stele. Van ghelijcken soo hebben sy een seker slappigheydt, als pladt zijnde, ende niet soo herdt als onder de Eycke boomen, waer door sommighe schrijvers dese voor een ander soort willen bescheyden, het welck niet bestaen en can.

Het is ghewisch, dat dese twee soorten de eenighe zijn, de welcke van de Walsche plaetsen, als van Namen, Engeen, en elders, ghesouten in tonnekens te merct comen, de welcke sy aldaer, soo sy die plucken, in eenen tob met kalck-water worpen, om dese blauwicheydt te voorcomen. Dese en connen haer soo langh in de pekel niet bewaeren, als onse herde Campernoelien, de welcke hier nu volghen in de derde plaete, om dat sy seer plat, slibberich, en saecht zijn, het welck in het aenwijsen van te souten te lesen is.

Vervolgh van de ghemeyne Eycke-fungi.

NOMBER 3.

AList dat dese oock met de letter A B &c. gheteeckent staen, soo nochtans sullen het ghetal van de andere vervolgens vermeerderen, om dieswil dat sy van een natuere en coleur zijn, ende op den selven tijdt voortscomen.

22. A Naem.

Onse ghemeyne *Groote bruyn rooye Fungi*, van CLUSIUS in 't Hooghduytsch **Grauwerbultz** / in't Griecks ἀμανίτα *Amanita* ghenoemt, is soo ghemeyn, en van een ieder bekent, dat de selve bynaer gheene beschrijvinghe vereyscht; want door desen ouden Grieckschen naem

No 3

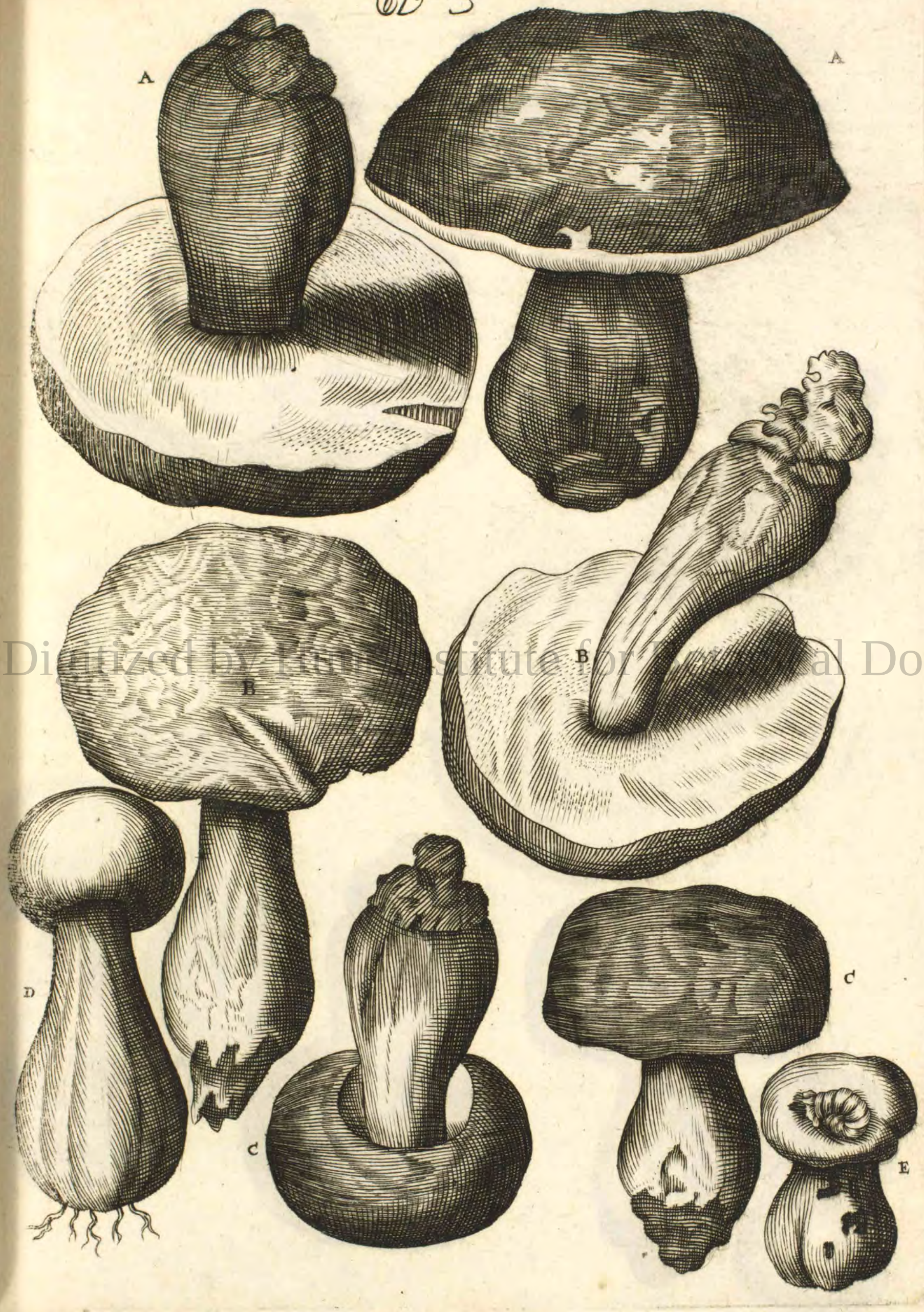

Digitized by Kunstinstituut voor Kunsthistorisch Documentatie

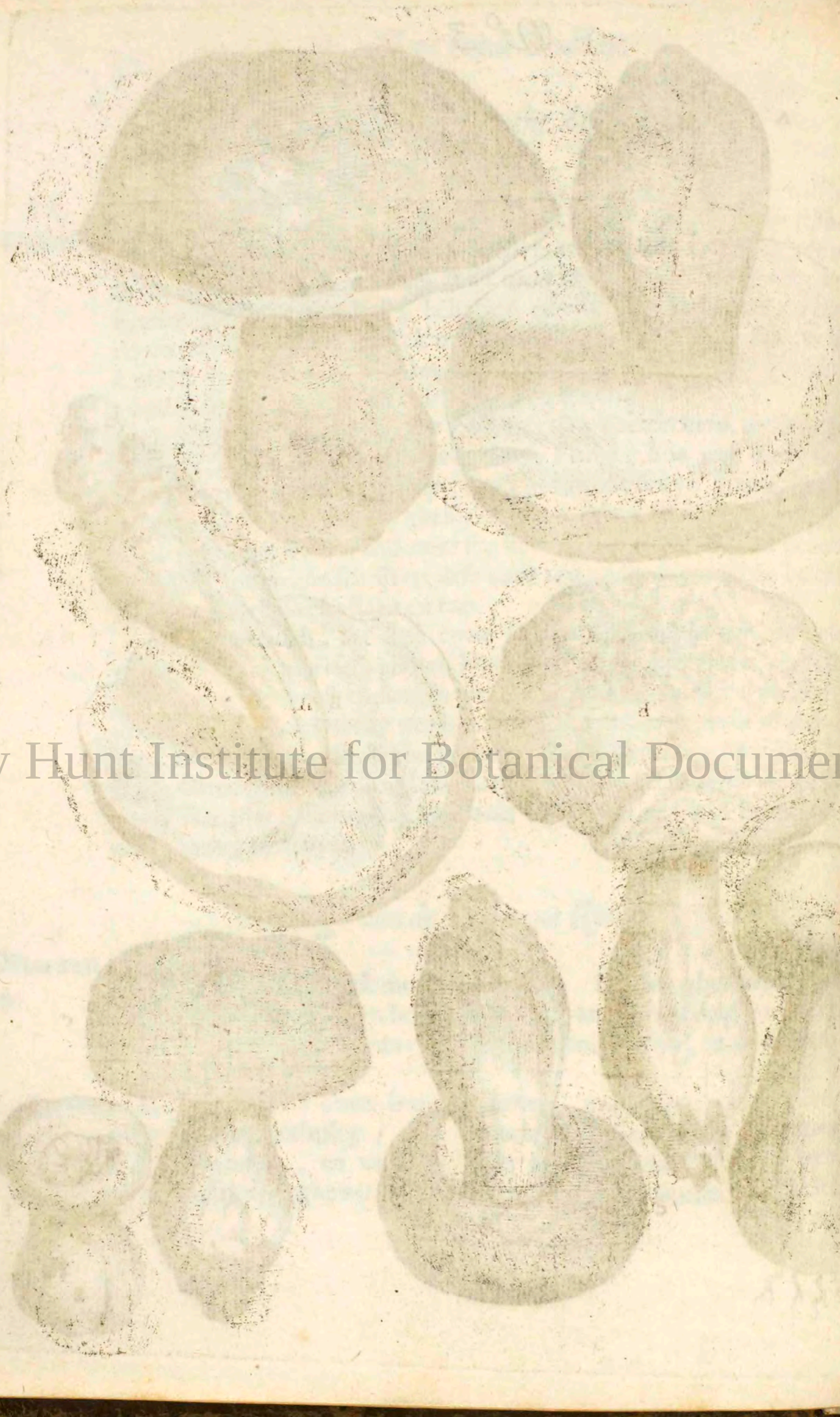

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

naem haer deught ende luyſter ghenoech ten toon comt, hoe ſy onder de alderbeſte by de Ouderlinghen is gheacht gheweeſt, meer als over de twee duyſent iaer. Het is eenichſins waerſchijnelijck, dat CLUSIUS deſe met A, ende die met C voor de ſelve ſoort can aenwijſen, alſoo ſy weynich ſchijnen te verſchillen, niet als dat de eene grooter is als de andere, waer door hy de eene de ionghe aencomende, ende de ander de groote volwaſſchen noemt, want hy deſe onder ſijne 16. goede de derde ſtelt: hoe wel dat ick ieder met ſijne verſcheydentheydt ſal aenwijſen. Sy ſoude moghen het *Bruyn witte broodt* ghenoemt zijn.

Voor het eerſte, ſoo is deſe met A den hoet ghemeynelijck dry duym, oock minder en meerder in de wyde, maer niet in de ronde, want het wel negen duym in de ronde ſijn ſoude. Deſen hoet is ſeer dick van vleeſch, bewaſſen, oft met een bruyn root glat velleken overdeckt, dat ſomwijl ſeer ſlibberich is: welck velleken ſoo dun is, dat door de minſte quetſinghe het ſelve af ghevreven ſijnde haeſtelijck het wit vleeſch ſich laet ſien. Deſe is met ſeker malſch plues ghevult; het welck dickmael buyten den randt van de Fungi uyt waſcht: welck plues grauw van coleur ſijnde, ſich met groote cladden lichtelijck laet ontlaſten; het welck van binnen geil van coleur is. Als deſe ſeer out ſijn, wordt het ſelve gheheel van buyten groen geil. Om welcke reden dat hier twee figuren met A gheſtelt ſijn, om van onder en van boven te connen aenmercken. Den ſtele is vier duym lanck, onder gheheel dick, maer boven wat dunder, hy is van buyten oock caſtani-bruyn van coleur: deſe hebben geenen wortel: ſomwijl comen deſe ſoo groot als een menſchen hooft. Gedaente

Van deſe met B heeft CLUSIUS ſeer duyſter gheſchreven, beſonderlijck in het aenwijſen: ick meyne dat dit de eerſte van ſijn 16. ſijn moet, volghens dat ick deſe in't leven gheſien heb. 23. B

Deſe heb ick ghenoemt, *Fungus albus caule ex cæruleo viridi mixſto*: de *Witte fungi* met *uytten groenen, blauwen ghemenghden ſtele*: oock in't Latijn, *Sagitta capitata*, in't Hooghduytſch **Bultz**/ in't Frans, *Materaz*: het welck al te ſamen is te ſegghen eenen *Schiet-pijl*, oft bout, ghelijck daer de Schutters met den kruys oft voet-boogh den voghel mede ſchieten: oock van CLUSIUS ghenaemt in het Hongerſch **Feyer bargampa**/ het welck te ſegghen is, de *Witte fungi*. Naem

Niet ſonder reden is deſe den *Schiet-pijl* ghenoemt, alſoo den ſtele ghemeynelijck vier oft vijf duym hoogh is, ende boven teghen het hooft eenen vingher dick, ende onder wel viermael ſoo dick, ghelijck aen de Gedaente

omgekeerde figure met B te sien is. Desen stele is buyten seer vremt beschildert, als groen, blau en bruyn, besmoddert: den hoet oft schotel is meer vlacker, dat is, soo hoogh rondt verheven niet als de voorgaende: is oock niet bruyn root, maer wit, met seker bultkens en putten; hoe wel datse mede op sommighe plaetsen wat bruyn sijn. Haer mergh is heel vast te samen als een massa, ghelijck het ghestoldt eyer-wit aen een ghehecht, het welck seer onghemackelijck uyt gaet: sy sijn seer goet, deughtsaem, wit en vast van vleesch.

Quaede Fungi dese ghelijck.

HEt verschil van de quaede desen ghelijckende, bestaet in merckelijcke veranderinghe, te weten dat de quaede geen wit mergh, maer geil mergh hebben, oock den stele bruyn grau is, altijt voos, saecht en spongiachtich, met meer ander onderscheydt, het welck in het Tractaet van de quaede te lesen is in het 2. Cappittel die de 18. quaede is.

Van ghelijcken heeft de voorgaende met A, die ick het *Bruyn witte broot* ghenoemt hebbe, haer quaede medegheselle, hoe wel dat op de selve plaet by de andere quaede te onderkennen is.

24. C Naer mijn ghevoelen soo is dit de tweede derde van de sesthiende van CLUSIUS; want ick voor gheseydt hebbe van de mijne hier met A de selve van CLUSIUS, in tween te bedeylen. Dese seght hy de selve te wesen, maer dat het verschil alleen bestaet door haer eerste opcomst ende on-vol-wassentheyt, het welck by my gheen gheloof can hebben, om dat ick al te wel op dese ghelet hebbe: want het is seker, dat dese noyt soo groot en worden als de gheseyde met A noch, al ist dat dese door haer outheydt bedorven sijn, soo en hebben dese noyt ghelijckenis van het mergh by de voorgaende: nochtans is het seker, datter onder al de soorten der *Fungi* geen naerder maechschap aen malcanderen zijn, als dese met C en die met A. Den stele is naer advenant haere grootte van wesen en coleur al het selve: den hoet oft schotel volgens het bruyn root coleur, ende lijmerigheydt, zijn ghelijck, doch desen en heeft geenen hoet, maer meer een widt bolleken, met weynich vast en grau mergh beset. IOAN. BAUHINUS seght, dat dit de *Boleti* van PLINIUS zijn. Dese telt BAUHINUS sijne 29. dese comen dickmaels twee te gader neffens malcanderen.

Ioan. Bauh. Tom. 3. lib. XL. Cap. XXIX.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Byvoeginghe.

MY dunckt dat CLUSIUS oft BAUHINUS, deſe met A en C in de derde plaet aengheweſen, de ſelve uyt MATTIOLUS beſchreven hebben: want ſy krac-keelen om den rechten naem, alſoo ſy beyde twijfelen, oft dit de *Verckens fungi* zijn van MATTIOLUS, oft de *Laete fungi* van den Herft, van PORTAVILLA; de welcke van de Griecken *Ammanitæ*, van de Latijnen *Suilli*, en van de Neapolitanen *Silli*, oock *Amoniti* ghenoemt zijn, en by APITIUS de *Ferneſche Fungi*, naer ſeker eycken boom, die *Fernus* ghenoemt is, de welcke in Etruria wel bekent is. CORNARIUS in PAULUM heeft deſe voor de *Boleti* ghekent en ghenoemt. IOAN. BAUHINUS noemt deſe twee, tot onderſcheydt van malcanderen, de eene *Fungus poroſus magnus*, ende de ander *Poroſus parvus*: dat is, de eene de *groote*, ende de andere de *Kleyne ghegaette Fungi*, de 29. van IOAN. BAUHUSIUS. Het is ſeker, als ick in het jaer 1669. den 3. October, ontrent de Abdije un Everbode deſe in groot ghetal ghevonden hebbe, de ſelve het onderſte mergh vol poros, dat is, oft uytgegeten, oft vol ghelijck ſweet-gaetkens was.

Noch ſeyt BAUHINUS, dat deſe cleyne ghemeynelijck met een tweede cleyne te voorſchijn comt uyt eenen wortel, want als de moeder ghepluckt wordt, volght de cleyne mede: ghelijck ick voor in het eerſte van deſen boeck noch gheſeydt heb, dat de Fungi haer niet laeten verplanten, ſoo can men deſe cleyne, van de moeder ghetrocken zijnde, niet verplaetſen tot grooter waſdom: ende dat in deſe meeſt te bemercken is, dat de cleyne in haer cleyn weſen met de groote te ghelijck vergaen en bederven: welcke reden is, ſoo de moeder ſterft, het kindt ſijn voetſel derft.

Ick heb deſe noch ghevonden in drooghe water ſtraeten onder het eycken loof, namentlijck als het in den Herft droogh weder was. Tot Geneven en Biſatien heeft BAUHINUS deſe in de bemden veel gheſien, meeſt twee te gader. Leeſt neerſtich de quaede verckens Fungi, teghen deſe goede, de welcke de 34. quaede is.

Ghebruyck.

DEſe worden veel gheſouten en ghedrooght tot den winter, ghelijck in het ſluyten van deſe teghenwoordighe ſoorten te leſen is. In Hongarijen worden deſe overvloedigh op den rooſter ghebraden, worden oock op den rooſter herdt gedrooght: ende dan tot een fijn poeder gheſtooten, FUNGIMEIL,

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

gheſtooten, ende gheſift als meel: met het welcke ſy een ſauſſe maecken als een papken, maer niet te dick, daer by doende eeck oft aſijn, oli, boter, gember, peper en gyroffis-naghelen: met deſe ſaus worden de ghebraede Fungi opghediſt, waer van ſy ſeker ſoppen maecken.

Het ghemeyn volck, als boeren en dierghelijcke, nemen wat aſijn, boter, peper en ſout, daer van ſy een ſaus maecken, ende van het voorſeyde *Fungi-meil* en water koken ſy eenen broot-bry, die ſy met deſe ſaus eten, het welck aldaer een ghemeyne lepel potagie is.

Broot-bry van Fungi.

Noch ſieden ſy de ſelve Fungi wel gedrooght, in het voorſeyde meil ghewentelt, en ſoo in oli oft boter ghebacken met wat peterceli, peper en ſout, &c.

25. D

Naem. My heeft dickmael doen twijfelen, oft deſe niet het jongh van de voorgaende was; maer het is ghewis, dat het een ſoort op haer ſelven is, die ick de *Grauwe kleyn ghebolde Fungi* noemen ſal, in't Latijn *Fungus ſphericus parvus cineraceus*. In groot ghetal ſijn deſe te vinden onder de daghelijckſche ghemeyne *Fungi*, ſoo dat in een corfken ſomwijl de helft van dit ghe-ſlacht is; want den ſtele is ſomwijl corter en dicker, ſoo dat ſy alle niet ſoo ſchoon oft wel ghemaeckt ſijn als deſe figuer haer vertoont; want de ſchilders houden voor vaſten reghel, in alles het ſchoonſte leven te verkieſen, op dat alles dies te aenghenaemer ſou vertoonen.

Gedaente Ghemeynelijck ſijn deſe van ſoodanighe groote als de figure naer 't leven hier vertoont: nochtans ſomwijl wel twee en drymael ſoo groot, maer noyt oft ſelden kleynder als de letter D hier aenwijſt. De reden van ſoo grooten ghedaente bevinde den lommer der boomen te ſijn: want ick in de vlacke locht oft onder dunne en weynige ſchaduwe deſe altijt teerder en cleynder heb bevonden.

Het bolleken is gheheel rondt als een kriecke, rondtſom vaſt inghetrocken, ende den ſtele ſoo bevattende, dat ſoo men het dun en weynich mergh, dat ſy in heeft, wilde uytdoen, het gheheel bolleken te niet ſoude gaen: het ſelve is ghemeynelijck aſchgrauw, blinckende van velleken; ſomwijl oock bruyn, maer weynich: den ſtele is boven ſeffens dun, maer onder heel dick, met eenighe dunne draeykens voor wortel: den ſtele heeft het ſelve coleur, maer is niet blinckende, noch glat, maer doof grau: ſy ſijn heel goet om aladobi te leggen, om haer groote herdigheyt: deſe heb ick menichmael rou ghegeten.

26 E

Naem. Tot onderſcheyt van de voorgaende heb ick deſe de *Cleyne ſlack* gheheeten, in't Latijn *Parvus limax*.

Noch meer docht my deſe met de voorgaende een en de ſelve te zijn, niet anders peyſende, als dat den tijt die te ſaemen dede ghelijcken, oft veranderen

veranderen: maer van ieder ſoort gheſien hebbende, menichte groote en cleyne, ſoo van haer eerſte opcomen, als volwaſſchen van twee en dry daghen, jae oock in haer bederveniſſe door oudtheydt, ſoo is haer verſchil in alles volcomentlijck ghevolght: want deſe ſelden grooter als een goedt vingher-lidt is, gheliick de letter E naer't leven aenwijſt. Sy is ſomtijts als een clompken onder en boven even dick: welck ſchotelken allenghskens ſich verdunnende, over den ſtele ſcherp verlieſt. Sy zijn van het ſelve coleur als de voorgaende, maer hebben geenen wortel: haer vleeſch is binnen ſelden heel wit, maer wat grauw. Ghemeynelijck zijn deſe van de cleyne ſlacken ghebeten, van de welcke ſy oock een ſeer ghelijckende coleur beſitten, ende ſijn een fatſoen als een inghecrompe ſlacke. Deſe ſijn een paragoen om te ſouten ende voor aladobie te ghebruycken. Gedaente

Van deſe heb ick vele in haer cleyn weſen bedorven ſijnde bevonden, ſwart en gheſteken, ſtinckende en rot, het welck my in twijfel ſtelde, oft van deſe oock gheen quaede ſoorte te vinden was, maer hebbe gheene connen vinden noch bekennen, alſoo deſe quaede ondeughende te kennen gaven, voormael goet gheweeſt te zijn.

27. Gedaente

Noch iſſer een *Groote ſlecke Fungi*, de welcke het ſelve weſen en coleur in alles heeft, maer is wel vier-mael, en ſomwijl wel ſeven-mael grooter als de cleyne.

28. Gedaente

Wy becomen onder deſe ghemeyne Fungi een ſoort, de welcke altijt twee en dry te ſaemen in malcanderen waſſchen, op de ſelve manier en fatſoen, als de twee voorgaende, behalven dat het hoofdeken wat grooter is, de ſtelen corter, ende noyt eenighe bruynicheydt hebben, maer grauw oft ſeer wit zijn. Van ghelijcken zijn de cleyne bruyne *Abeele-fungi*, die dickmael vyf oft ſes te ſaemen groyen.

Dat ick al deſe verſcheydentheydt van ghedaente den Leſer by figuere niet ten toon en ſtelle, is, om dieſwil dit Werck niet te coſtelijck ſoude worden: want ſulcks doende, ſouden noch meer als dertigh plaeten van noode weſen; welcke verſcheyde fatſoenen ick nochtans aen den leſer can voor ooghen ſtellen, aenghеſien ick van ieder ſoorte het verſchil in mijnen originelen boeck naer het leven heb gheſchildert.

Deſe twee ſoorten van *Slecke Fungi*, als ſy te out zijn, hebben van binnen witte levende wormkens, even als de caes maeykens zijn, het welck een ieder can beproeven, deſe eenighe daghen bewaerende, ghelijck ick ondervonden heb. Quaet teecken.

De alghemeyne aenwijſinghe, op wat tijt de voorbeſchreven derthien Tijdt.

ſoorten der gheméyné *Fungi* meeſt te vinden zijn, is twéelmael in hét jaer, in de Lenten, en in den Herſt: nochtans de vier eerſte met de ſevenſte zijn laete *Fungi*, ende en comen noyt, oft ſeer ſelden, in het voor-jaer te voorſchijn, als alleenlijck in September en October.

Plaetſe. Onſe ghemeyne Fungi ſijn ghemeynelijck te vinden in de boſſchen, ſoo onder tronck-eycken, als in de leyen van opgaende eycke-boomen; doch ſijn oock in de vlacke velden ende weyen te vinden, ende in de drooghe grachten, onder de eycke kanten: want het ſchijnt dat het eycken-loofſekeren goeden invloet aen de ghemeyne Fungi mededeylt.

Het ghebruyck der ghemeyne Eycke-fungi.

NAer het ſegghen van DODONEUS, ſoo worden deſe *Campernoelien* nergens meer ghegeten als in Ooſtenrijck, Bohemen, Hongarijen, en in al die omligghende plaetſen, al waer de kinders de ſelve rou als knollen oft rapen uyt der handt ſnoepen. De vroeghe die in April comen, worden aldaer aen draeykens ghereghen ende ghedrooght tot proviſie des winters. Hoe-wel dat mijn ghevoelen is, dat de laete *Fungi* veel beter ſijn als de vroeghe, om dieſwille dat de aerde door de wermte der ſonneſchijn van vele coude, voetighe, quaede dompen ontlaſt ende gheſuyvert is, waerom ick ſegghe:

Pluckt Campernoelien hoogh en droogh, en laet op't jaer,
't Is ſonder ſorge goede ſpijs, vreeſt gheen ghevaer.

De reden dat ſy de vroeghe drooghen, is om dat de laete te ſpaede comende, door den aencomenden voechtighen tijdt haer niet wel tot volcomen verdrooghinghe ſouden voeghen. Ten anderen ſoo worden deſe door het drooghen van haere overvloedighe voechtigheyt ontlaſt, waer door ſy te beter worden, ghelijck deſe oock de bequaemſte ſijn om te ſouten, eens deels om dat ſy dick van vleeſch ſijn, waer door ſy haer te langher connen bewaeren, ende van de pekel ſoo licht niet worden opgegeten: ten anderen om dat het ſout oock alle coude, grove vochtigheyt verteirt ende verbetert.

Quaede teeckenen. Als wanneer eenighe van deſe gheſteken ſijn met eenighe geile, rooye, ſwarte oft grauwe ſpelle gaetkens, oft als ſy ſtinckende oft duf van geur ſijn, oft als ſy van buyten, ende veel erger van binnen ſwert oft blau ſijn, oft dat ſy in het open-breken blau, geil, oft groen worden, ſijn als dan gheheel ondeughende: oft als den hoet oft ſtele plat, ſacht, oft voos is.

Het

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

HET IV.

Beschrijving

CLusius wijst ons dese voor
welcke hy by figure in sijne
de selve menichmael gheseen
sonder in het leven becomen,
den gheschilderden boeck van
sels noch gheseproken hebbe)
gyst dese mer weynighe woor
bij Latijn wordt dese van Clu
ingesetsch Pinul gomba: in 't
Nederduytsch Paesen oor: ende
ij, heb ick dese Fungus crocus
gheseyt.

Hier volkomen ronde en groo
sy is opmeerder als eenen goe
sterwaert beslijden op den stiele
wat is de puntekens, maer is
ghe na onder op het buytenste
meenen grout-wit; den stiele is
Het meur besmoddert. Sy slijm va
se ongheschickt uyt en in, den r
er ick gheene reden om dese een o
se tot voldoeninghe vanden bege
Noch beschrijft ons Clusius ee
se groeter te wesen als de voo
groote stare is niet minder uyt
schijnt niet bultachtich, maer m
buyten dese van beslijden aen
gheknorden te wesen; te mee
voorgaen Fungi can bespeurt w
se Lijfs-pijnen te heeren. Ick en
schrijft daer volght, hoe wel dat
se in sijnen appendix by sonder
kennisse aen malcanderen hebben.
Ofte gheemeyne geile Fungi va

Het IV. Capittel.

Beschrijvinghe der geile Fungi.

Clusius wijst ons dese voor de eerste van sijne veertiende soort, de welcke hy by figure in sijne wercken niet en heeft: ende al ist dat ick de selve menichmael ghesien hebbe, soo en conde ick even wel geen schoonder in het leven becomen, als dese figure met A, de welcke ick uyt den gheschilderden boeck van Clusius (van den welcken ick voormaels noch ghesproken hebbe) heb naer ghevolght. Ioan. Bauhinus bewijst dese met weynighe woorden onder sijne sevenentwintichste. Nomb. 4. 29. A.

In't Latijn wordt dese van Clusius ghenoemt, *Fungus leporinus*: in het Hongersch, **Nivl gomba**: in 't Hooghduytsch, **Hasen oxlein**: in't Nederduytsch **Hasen oor**: ende tot onderscheydt van de naervolghende, heb ick dese *Fungus croceus parvus*, dat is, *de cleyne Saffraen fungi* ghenaemt. Naem.

Haer volcomen ronde en grootte wordt hier by figuer vertoont; want sy is noyt meerder als eenen goeden duym breedt: sy staet ghemeynelijck wat van besijden op den stele: is boven wit, met weynich asch-vervich in de puttekens, maer is veel met saffraen beschildert: het plues van onder op het buytenste van de ribbekens is seer bruijn geil, maer in den gront wit: den stele is cort en tamelijck dick, en met het selve coleur besmoddert: sy sijn van binnen seer wit en vast: sy wasschen seer ongheschickt uyt en in, den randt wat in gheslaghen: even wel vinde ick geene reden om dese een oor te noemen. Hier van sijn twee figuren tot voldoeninghe vanden begeirighen. Gedaente 3 c.

Noch beschrijft ons Clusius een tweede soort, de welcke verschilt in veel grooter te wesen als de voorgaende, ten minsten tweemael soo groot: de selve is niet minder uyt en ingaende als de eerste: van boven den hoet niet bultachtich, maer meer inwendich inghetrocken: de welcke als men dese van besijden aensiet, soude het voor een geil bloeme gheacht worden te wesen; te meer, als iemandt dese in de handt hadde, voor geene Fungi can bespeurt worden. Dese soude behooren de groote *Saffraen-fungi* te heeten. Ick en can niet anders speuren, oft het is de selve die hier volght, hoe wel dat Clusius nochtans die uyt Lobel achter in sijnen appendix bysonder by figure aenwijst; ende geen ghelijckeniſſe aen malcanderen hebben. Een ander. 31. B.

Onse ghemeyne geile Fungi van Brabant sijn (soo my dunckt) in alle plaetsen

plaetſen te vinden : als door haere verſcheyde naemen te ſien is. Van vele oude Schrijvers is deſe in't Latijn genaemt, *Fungus luteus*, dat is, de *geile Fungi* genaemt : van TRAGUS, *Fungus leporinus*, de *Haeſe-fungi* : van andere, *Auricula Iudæ*, *Iudas oor* : van LOBEL, *Groote ghecrolde Bos-campernoelie* : van IOAN. BAUHINUS, *Fungus luteus*, ſive *pallidus*, de *Geile Fungi* : van den ſelven in het Franſch, *Chanterelle* : in Borgondien, *Mußirons*, van my, *Auricula leporis lutea*, de *Geil haſen oor* ; maer haer ſou beter den naem van *Seeme-leir* toecomen, om de naer beſchreven reden, ofte de *Gout geile*. Deſe is de vierde ſoorte van TRAGUS, de 14. van CLUSIUS, de 20. van GASPER BAUHINUS, ende 27. van IOAN. BAUHINUS : van MATTIOLUS de 7. ende de eerſte van PLINIUS, &c. dit ſijn de rechte *Guallieti*, van vele alſoo bekent.

Ick bevinde, dat de oude Schrijvers met deſe *Fungi* ſeer vremt gehobbelt hebben, in het voorſeyden noemen en veranderlijck ſtellen : ghelijck LONICERUS ſtelt deſe neffens ſijne *Vinger-fungi*, by de welcke ſy gheene ghelijckenis can becomen.

Gedaente Het weſen van de *Seeme-leire Fungi* is aen ieders oogh aenghenaem : is gheheel Gout geil van coleur : heeft gheene ghelijckenis met eenighe ander ſoorten ; want ten is hoet, noch ſchotel, noch bolleken ; want den ſtele is aen de ſijde van het bovenſte, ſoo dat hy noyt in de midden ſtaet : waer om ick deſe nergens beter can by doen kennen, als by het fatſoen van eenen ſpaenen waeyer, daer de maerten het vier mede waeyen en doen gloyen als ſy viſch braden, behalven dat deſe Fungi niet ſoo plat oft recht open-gheſpannen is, maer half toe ghetrocken : by naer ghelijck eenich leir dat door het vier toe ghetrocken is : oft even ghelijck des menſchen navel : ſy gheven een weynich toe, ghelijck eenigh leir dat ſich laet uyt-recken. In deſe can ick noch mergh, noch plues aenwijſen : het vertoont ſich onderwaerts op de manier van gheſtreept plues, maer blijft in het vleeſch vaſt, ſonder ſich van een te ſcheyden, gelijck al de ander ſoorten doen : het welck even vaſt als't vleeſch is, ende van het ſelve geil coleur : de ſchotel oft bovenſte is ſeer effen, waer van de randen ſeer aerdigh ghefronſt oft omgecrolt in-gheſlaghen ſijn. Als de ſchotel oft de vrucht ſoo groot ſijn als een cleyn palme van eender handt (het welck de grootſte ſijn) als dan is den ſtele eenen ghemeynen duym lanck, en half ſoo dick. In het breken oft ſnijden ſijn binnen heel vaſt en wit : de ſtoffe is vvat taeyachtich : haeren reuck is ten uyterſten verſch, renſch en lieffelijck. Den ghemeynen ſlach ſijn vvat grooter als eenen halven Rijcksdaelder, gelijck hier de print vertoont ; vvaerom hier van een en de ſelve vrucht tvveederley aenſien is ten toon gheſtelt, de eene vlack boven op-ſiende, ende de ander van beſijden onder.

Noch

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Noch heb ick bevonden, dat sy eenen pickenden oft peperachtighen smaeck hebben, het gene ick proefde in de selve rou te eten; maer de eene is heeter als de andere: van dese heb icker eens soo groot ghehadt en ghegeten, die goet waeren: de aldergrootste vvorden van de lief-hebbers ter plaetsen vvoonende, onder de voet verplet, op dat van het sap (als van zaet) weder ander souden voorts comen, het gene my van de selve verhaelt is; hoe-wel dat het effect my niet en is ghebleken. Als dese te out sijn, soo vercrimpen sy als een verdrooght velleken.

Tijdt.

Wy becomen de *Geile Fungi* twee mael in't iaer, eens ten tijde van het uytcomen van't eycken loof, ende eens, als't selve rijst. Als den soeten reighen vroegher valt, vertoonen oock haer alsdan vroegher, want sy connen teghen gheenen heeten sonneschijn, waer door sy heel wit worden, ende haer goudt coleur verliesende, heel verdrooghen. Veel reighen is haer oock niet aenghenaem, worden alsdan plat en seer waterachtigh, waer door sy rotten.

Daerom is't beste saysoen in Augusto, soo ick bevonden hebbe in't jaer 1671. als doen het seer voechtich was, als wanneer ick in groote menichten heb die aen verscheyde vrienden toe ghesonden, met grooten danck.

Plaetsen.

Mosch-achtighen gront brenght dese voorts in alle plaetsen, want sy over-vloedigh in de boskens, prieelen en leyen van Eycke-boomen te vinden sijn: waer om (als ick gheseydt hebbe) Lobel dese de *Ghecroncke lde Bosch-campernoelien* heeft ghenoemt. Het schynt dat sy bysonder door sekeren in-vloet van het Eycken-hout voorts comen, want ghelijck het somwijl gheschiet, dat ten tijde als het eerst uyt schietende eycke-loof van de rispen gheheel af-ghegeten wordt, ghelijck in het jaer 1671. als dan worden dese niet ghevonden, maer comen dies te meerder in den naer somer. Dese heb ick veel ghesien in de dreven van 't Casteel van Hoogh straeten, oock tot Mera, daer ontrent: al noch anderhalve mijle van Antwerpen ontrent Wijnegom, ende elders, aldaer rondtom.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Bemerckinghe.

Al ist dat den al-ghemeenen regel ons verbiedt, op gheene mesthoopen te plucken, alsoo de selve niet sonder perijckel sijn, soo is my nochtans voor de waerheydt verhaelt van groote persoonen van staet en crediet, dat sy van dese *Goude-fungi* op den mesthoop binnen haeren huyse dick-mael ghepluckt, ghekockt en ghegeten hebben, met gheen ander verminderingh als oft sy op de voornoemde goede plaetsen ghepluckt waren, ende aen vrienden van meerder qualiteyt oock een schotel presént ghedaen. Dit soude in dese besonder grootelijckx te achten sijn:

Goede Fungi op den mesthoop ghewasschen.

waer om haer den naem vande *Goude-fungi* toe-behooren ſoude.

Het is ſeker, dat deſe noyt eenighe ſpellegaten, oft maeyen, oft wormgaetkens hebben; waer door my dunckt deſe noyt bederven; ende te meer, als haeren groey gheeyndicht is, verdroghen, oft ten ſy door te veel regen verrotten, ghelijck alle andere goede aerdt-vruchten, als koolen, ſavoyen en andere: ende niet tegen-ſtaende ſoodanighe rottinghe oft bederveniſſe, be-erven nochtans gheene vergiftigheyt, noch doodelijcke fout, ghelijck andere; hoe wel dat deſe rottinghe can ſieckte en ongheſontheyt veroorſaecken, op de ſelve maniere als andere bedorven ſpijſen de maghe onſtellende, gheen goede kokinghe, noch goet bloet oft voeytſel maecken, verweckende alſoo verſcheyde quaelen. Soo dat als deſe vaſt, goet en herdt ſijnde, noydt met eenighe vreeſe, achter-docht, oft perijckel connen belaſter tworden. In het jaer 1670. in de maent October. binnen Mera ten huyſe van den Eerweerdighen Heer VAN DEN BOGAERT, Paſtor aldaer, door de goede kenniſſe van den Eerweerdighen Heer PASSCHASIUS VAN GESSEL, Vicarius ter voornoemde plaetſe, ſijnde een expert kender deſer Fungi (ſiende mijne genegentheyt) heeft my ſijne kenniſſe van deſe in alles mede ghedeelt, ende te ſaemen een goede ſchotel ghegeten: ende my verhaelt, hoe deſe ſoort over dertich jaer in ſijn ouders huyſe met heele caskens uyt Italien ghedrooght quaemen, als mede tot den ſeer Edelen Heer DE DECKER, ſijnen oom, de welcke deſe *Medulla terræ*, dat is, *Het mergh vande aerde* noemde. De welcke als hy deſe buyten over wegh gaende bevondt, het ſant wat af-vaeghde, ende ſoo rouw op at, bekennende in deſe in het minſten geen ghevaer te weſen. Noch noemde hy deſe het *Hemelſch manna*: ende alſoo hy veele jaeren in Italien ghewoont hadde, alle ſoorten wel kennende, ſachmen hem ſelden ander ſoorten als deſe eten. Naer mijne giſſinge, ende goede kenniſſe van den genoemden Heere, is den ſelven een man in de tachentich iaer geweeſt eer hy geſtorven is; nochtans het abondant eten der *Fungi* wordt hem geen oorſaecke des doodts gheweten: waer uyt ick ſegghe, dat de eyghen ondervindinghe my deſe voor de beſte doet ſtellen, om dat ſy altijt ſonder vrees en perijckel moghen ghegeten vvorden.

Gebruyck en ſchoon maken.

Van deſe *Fungi* valt weynich verloren in het ſchoon maecken, alſoo den ſtele onder, daer ſy mede in de aerde gheſtaen heeft, een weynich afghecort wordt: ten waer dat den ſtele hol was, alsdan wordt hy afghecort tot daer hy vol en vaſt is: ende als de canten van de ſchotel wat te dun oft ſlodrich zijn, oft door den reighen wat doorwijckt zijn, (het gene lichtelijck becomen) can men het ſelve wat af-ronden, maer is niet noo-

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

noodich. Als sy te groot zijn,can men die doorsnijden, naer ieders believen ; maer de cleynste blijven heel.

Sy zijn veel smaeckelijcker en beter,rou ghestooft sonder opbroeden, oft sieden ; oock beter versch, als ghedrooght : sy en moeten van het plues niet berooft worden. Sy worden aen eenen draet ghereghen , ende ontrent de schouw ghehanghen, oft in een drooghe camer op de tafel ghespreydt uyt der sonnen schijn , alwaer sy beter drooghen als aen de schouw. In het drooghen worden seer cleyn , ende krimpen in een; want ick dese met heel reesselkens van Brussel heb becomen , de welcke van Borgondien quamen , waer van de grootste gheen ghemeyn Roomsche boon groot was.

Naet dat ick ondersocht hebbe , comen dese tot Brussel niet versch te merct ; nochtans in Soignien bosch ghenoech te vinden zijn ; want Bauhinus seydt , dat sy veel onder de Buecke boomen wasschen. Ick heb in mijn kleyn Tractaet , in't iaer 1668. oock gheseydt , dat sy maer eens op onse merct van Antwerpen alsdoen ghesien waeren ; maer hebben sedert al meer-mael monster ghepasseert : zijn tot Brussel seer in ghebruyck , te weten de ghedrooghde.

Dese drooghe zijn altijt in twee oft dry uren bequaem tot den dis ; worden in lauw reghen-water , oft in soete-melck ghewijckt (melck is beter als vvater) tot dat sy mals vvorden ; vvant comen noyt tot de grootte van haer eerste vvesen : zijn oock beter in kiecken sop, en hamele sop ghevvijckt ; doch moeten vveder in versch sop ghestooft vvorden , volghens den stiel ende const : maer behooren wel schoon ghewasschen te worden , want de ribbekens , die sy in de plaets van plues hebben , sijn vol aerde en sant.

Tragus stelt dese voor sijn vierde goede , die hy noemt in't Latijn *Capreolini* , dat is, de *Cabriet*, oft *Geyte Fungi*: de tvveelfste van Clusius , die hy in't Hooghduytsch den selven naem gheeft **Ickeling** : oock **Keistcen.** Het is de elfste van Gasper Bauhinus. *Fungus pileolo lato orbiculari flavescente* : de *Fungi met den ronden breeden bleeck geilen hoet* : van Ioan. Bauhinus de sesentvvintichste : *Fungus luteus pallidus* , de *Bleeck geile Fungi*, van my *Fungus croceus magnus*, de *groote saffraen Fungi* , sy is oock de vierde van Mattiolus. 32. C Naem.

Dese *Bleeck geile Fungi* comen op verscheyde fatsoenen te voorschijn. In den gheschilderden boeck van Clusius , heb ick tvvee verscheyde figueren bevonden , de eene de helft kleynder als de andere : de grootste van de selve heb ick hier in print ghestelt. Dese heeft eenen vlacken , niet seer hoogh verheven hoet oft schotel, seer hoeckich uyt en Gedaente.

ingaen-

ingaende, ontrent dry duym breedt: in de midden een weynich inghetrocken, de randen op ſommighe plaetſen een weynigh omgheſlaghen: haer coleur is grau wit, maer op den cant ende in de midden bleeck geil: de reſte met eenighe heel bleecke dunne ſaffraenachtighe verwe beloopen: haer plues is ſeer ghelijck aen de *Goude-fungi*; maer is meerder ghegheſtreept, met rechte linien oft ribbekens beginnende van den ſtele, en eyndighende teghen den randt van de ſchotel, het welck ſchoon ſaffraencoleur is. Somwijl is de ſchotel aen den rant boven omgetrocken; den ſtele is van het ſelve bleeck coleur, als ſy boven is; den welcken eenen halven vinger lanck is, ende van des vingers dickte: ſijn van de ſelve natuer als de voorgaende, doch hebben ſoo veel vleeſch niet: ſijn oock meer onderworpen aen ſtanck en bederveniſſe als de Goude-fungi. Deſe ſijn meer wit als geil, oock veel droogher als de *Goude*, en ſeer heet, peperachtigh van ſmaeck; noch ſy en laeten haer niet uyt-recken, want ſijn ſeer hert en vaſt: ick heb deſe den 22. Iunij 1673. rou ende gheſtooft ghegeten.

Tijdt en plaets. Dit is een vroeghe ſoort; want is te vinden ontrent Sincxen: comt in de boſſchen, en op de ſelve plaetſen als de andere.

33. D.E.F. Naem. Hier is te bemercken, hoe deſe de *Boleti* van de Ouderlinghen is gheweeſt: als van CICERO, PLINIUS, HORATIUS, en andere: van PORTA. VILLA ghenoemt, *Fungi Autumnales*, de *Herſt Fungi*. Het is de derde van MATTIOLUS, die hy in't Hooghduytſch noemt **Herren Peltz**: de ſeventienſte van CLUSIUS, met den naem van Hongarijen, *Dominorum Fungus*, in't Hongerſch, **Vr Gomba**: oock in't Hooghduytſch **Keyſerling** / *Fungus Cæſarius*: het ghene al te ſaemen te ſegghen is, de *Heeren*, oft *Keyſerlijcke Fungi*. Ick heb deſe *Fungus ovinus*, de *Eyer Fungi* ghenoemt. IOANNES BAUHINUS in't Latijn, *Fungus ſpecioſus*, de *ſchoone Fungi*, oock *Magnus luteus*, de *Groote geile*. Dit is ſijne drijentwintichſte ſoorte.

Gedaente Tot meerder kennis en voldoeninghe zijn hier vier figueren naer 't leven vertoont: ten opſicht van haer eerſte weſen, als de letter D vertoont, is deſe van my de *Eyer fungi* ghenoemt; alſoo ſy in alles aen een wit hinnen ey ghelijckende is; want leydt bewonden ende ghewaſſchen in een vaſt, ſaecht, dun, wit liesken oft velleken, het welck de ſelve, ſoo de ſchotel, als den ſtele, gheheel omvat: welck velleken ſy ſelven allenghskens, door het ſwillen ende groeyen van de binnen beſloten vrucht, ontwindt ende los-maeckt: ende open berſtende, de Fungi haer meer en meer vertoont, op de ſelve manier als het broyen van een kiecken. Dit heb ick in't jaer 1669. den 3.4. en 5. October in de afgecapte boſſchen van de Abdije van Everbode neerſtelijck beſpeurt: deſe nu uyt haer velleken ofte ſchelle gheboren ſijnde, heeft de ſchotel het coleur van eenen

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

eenen eyer-doyer, ende het fatſoen van de figure met E niet lanck noch dick van ſtele: het plues is merckelijck dick en menichvuldigh, ſchoon citroen coleur, ende den ſtele van den ſelven.

Deſe heeft dryderley weſen, welck ieder eenen dagh verheyſcht: in haer derde weſen is ſy ſeer vlack en pleyn uytghereckt, als wanneer de ſchotel ſeer groot is, ſomwijl als een kleyn hoeyken, ende ghemeynelijck ghеſpleten oft gheſcheurt als de twee figuren met F hier aenwijſen; de bovenſte ſijde is ſchoon en aenghenaem, als ſaffraen, met een weynich roodt fermelioen gemenght beſchildert, met aen den randt eenighe ſtreepkens bleeck-geil: haer plues is alsdan ſeer verwaſſchen, ende veel dunder gheworden; maer leydt ſeer recht neffens malcanderen, als oft het met eenen gheſoden bleecken eyer-dooyer beſtreken was: den ſtele is alsdan veel langher, ghelijck eenen goeden vingher: den hoet is dick en wit, vaſt van vleeſch, en den ſtele van ghelijcken. Sommighe ſeghen, dat ſy van binnen melck in heeft, het welck ick niet bevonden hebbe. Van deſe ſoorten zijnder groote en cleyne, doch van ghelijcken aenſien.

Tijdt. Volghens den naem van PORTAVILLA, de *Herft Fungi*, ſoo ſoude deſe een laete ſoort weſen: van ghelijcken volghens mijn voorſchreven ondervindinghe, van de maendt October: niet teghenſtaende, my dunckt dat ſy in het voor iaer oock te voorſchijn komen, want ick meyne deſe noch in Iunij in het voorby-gaen gheſien te hebben: ende te meer, ſoo betuyght CLUSIUS, de ſelve twee-mael binnen 't iaer te becomen te zijn.

Plaetſe. In Brabant zijn eenighe te vinden in de afghecapte bleck boſſchen, de welcke niet veel met eycken loof bedeckt zijn; want onder lommer van eycke boomen worden ſy noyt bevonden, maer meeſtendeel in drooghe plaetſen. Als wanneer deſe bedorven zijn, is haer eerſte weſen gheheel verloren, ende worden heel ſlodderich en plat.

Bemerckinghe. In de beſchrijvinghe der *Boleti* is te leſen, hoe in de voorgaende eeuwen deſe *Keyſerlijcke Fungi* van de Ouderlinghen voor de *Boleti* zijn ghehouden gheweeſt, als PLINIUS meynt, dat den Keyſer CLAUDIUS hier door vergheven is, het welck grootelijcks ghemiſt is. Het is ſeker, dat deſe ſoort ſeer weynich en ſeldtſaem in *Brabant* te vinden zijn, maer in *Hongarijen*, *Bohemen*, *Savoyen*, *Borgondien*, *Napels* en daer ontrent zijn deſe ſeer overvloedich: het welck my wel bekent is.

Sonder twijfel zijn deſe een ſeer goede ende van de beſte ſoorten, om dat ſy nerghens als in drooghe plaetſen te vinden zijn: ende ſoo wanneer deſe ontrent de hollen van eenighe fenijnighe beeſten voorts-comen, zijn ſy (in haer vel noch bewonden zijnde) blauw en ſwart, waer door

deſe met haer voorſchreven goede aenteeckeninghen bevonden zijnde, gheen achterdencken connen verwecken, maer als een ſeer goede ſpijſe ghenut worden.

HET V. CAPITTEL.

NOMB. 5. DE reden dat deſe twee met de letter A en B haer plaets by de groene *Fungi* hebben, is om dat de voorgaende plaet haer gheen plaets en conde verleenen, het ghene nochtans wel behoorlijck was.

34. A Naem. IOAN BAUHINUS heeft van deſe gheen ander woorden, die hy voor ſijne elfſte ſtelt, als 't ghene CLUSIUS van deſe ſijne eerſte voor de negenſte beſchrijft: die ſy met den Hongarſchen naem noemt Herench / en in't Hooghduytſch Kremling/ in't Latijn, *Candicantes*, oock *Abbicantes*, het welck ſoo veel beteeckent als *Grijsachtigh* uyt den witten. Ick noeme deſe *de cleyne grijſe Fungi*.

Gedaente Deſe *Grijſe Fungi* is van geene Auteuren met de figuer vertoont. Als ick deſe bevonden hebbe, was ſy niet grooter als eenen duym breet, dat is de ronde van eenen twelf-ſtuyvers penninck, al uyt ſoo groot niet als de figure met A hier vertoont: doch ben van ghevoelen met CLUSIUS, dat onder deſe ſommighe veel grooter ſijn: den ſtele is eenen cleynen vingher dick, ende eenen halven lanck, alle van het ſelve grijs oft witachtigh coleur: de ſchotel is boven met eenighe bleeck-geile cleyne vleckskens beſmet: den hoet is niet hoogh, maer plat, heel weynigh onder om-gheſlaghen, ghelijck de omghekeerde figure vertoont: haer linirecht plues is ros als met roet oft ſoet uyt de ſchou beſchildert: ſijn van binnen ſeer wit, vaſt en droogh van vleeſch.

35. B Naem. Al is't dat CLUSIUS deſe de vierde van ſijne neghenſte noemt, nochtans heeft cleyne ghemeynſchap by de voorgaende, van hem in het Hongerſch Boros Herench/ in't Hooghduytſch Rotte Kremling/ *De roſſe Fungi ghenoemt*: haer coleur is even ghelijck aen de oude Palmenhoute dammen oft ſchijven van eender verkeer berdt.

Gedaente Onſe *Palmen-houte Fungi* heeft den hoet ofte de ſchijve ſeer plat, en rontſom boven aen den randt wat bleeck-ros met cleyne ſtreepkens, in de midden een plecksken bruyn ros als ſoetachtigh, ende weder wat lichter van coleur: daer naer volght weder eenighen circkel van het ſelve bruyn coleur, waer mede de reſt vervolgens haer coleur lichter ros wort, het welck ſich allenghskens verlieſt. Het ghene in deſe figure met B ſeer natuerelijck wordt aengheweſen. Bemerckt dat deſe ſoort, 't zy cleyn

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

N.o 5

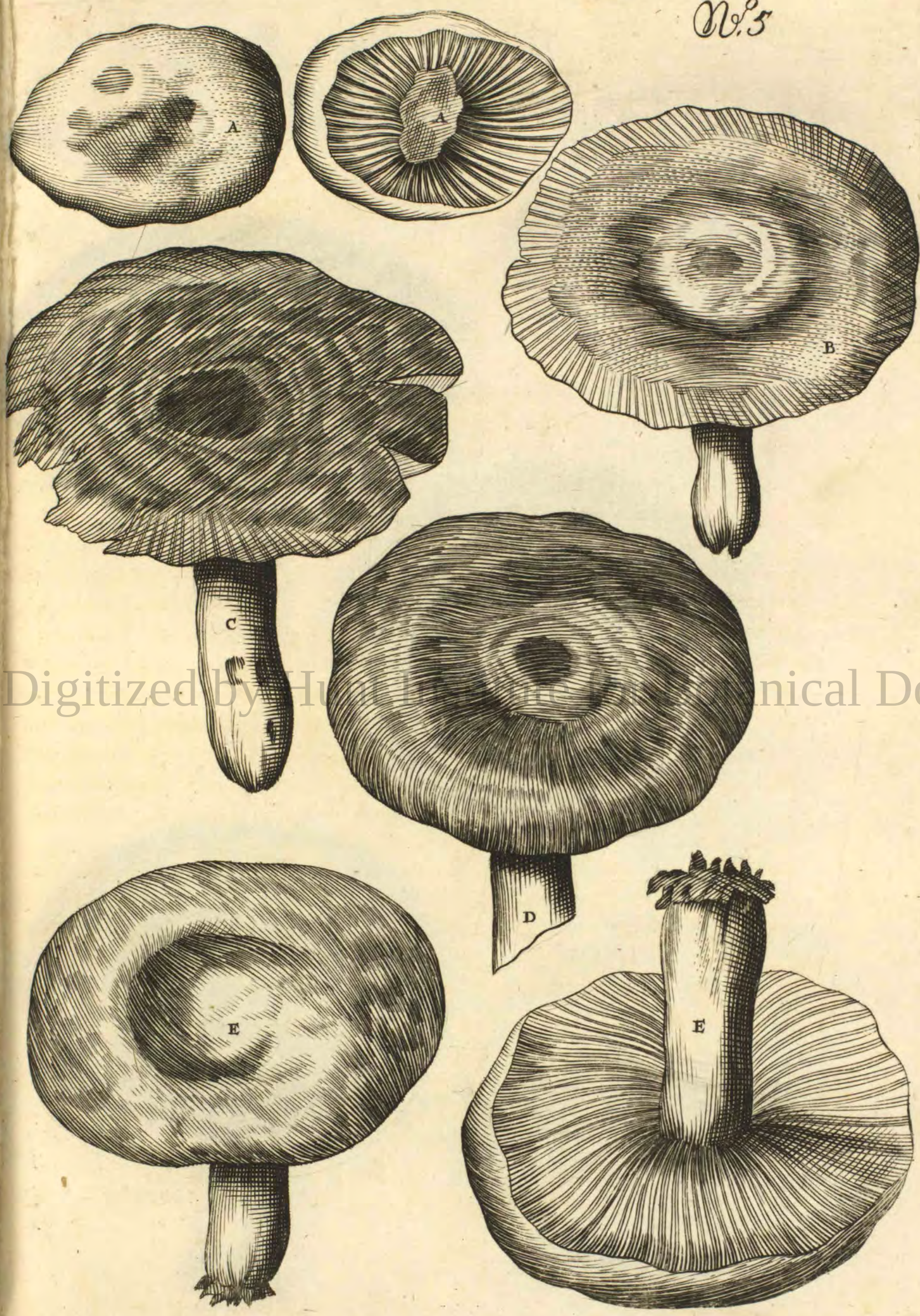

Digitized by Huygens Institute for the History and Technical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ckeyen oft groot, out oft jonck, in
ckerigh en hebben, waer door sy v
schadt te sijn. De schijf is somwij
van onder is sy gheheel wit, met see
voyt ouт-gheslaghen, behoudelijc
Jede lere schijf heeft soo veel vleesc
van binnen wit en vaste stoffe, seer g
Jede somwijl eenighe vierighe steeck
De schele heeft de lenghde van twee
sommen vingher dick, onder wat dic
steelen wit met weynigh grauw be
Wy becomen dese maer eens in t
sie in het beginsel van Iunij, soo
de boschen zijn dese meest te vin
sham hoof.

Beschrijvinghe van dry

Het is te bemercken: hoe Clus
de ende tweede van sijne derti
verschuyde: waer van de derde p
vale grauw: het welck seer onsek
schrijvinghe in sijne ghedruckte b
verstaen) met de figuren naer 't lev
stuck seer wel over een: de welcke
de de roode, en de grauw by de g
sijn soort sullen ghevoeght w
de sonnen sal connen bekennen,
sijn van orden, oft onder welck
gestent oft gheselt zijn.

In het Hooghduytsch is dese F
Schaem Pitza / in't Latijn Domin
tuinen oft Wevpouwen Fun
nen is my onbekent, ende ick sal
Fungus magnus viridis, Ioan. Bauhi
schijven, de strekende eetbare Fungi uyt
de eerste van de achtste; en van Ioan
en van Clusius de eerste van sijn de

Met reden magh dese de Groote

kleyn oft groot, out oft jonck, in dit voorſchreven coleur gheene veran-deringh en hebben, waer door ſy wel toonen een ſeker ende vaſt ghe-ſlacht te ſijn. De ſchijf is ſomwijl vier duym en meerder in de breede: van onder is ſy gheheel wit, met ſeer dun, wit, ſacht plues: den randt is noyt om-gheſlaghen, behoudelijck dat het ſelve op het uytterſte wat geil is: de ſelve ſchijf heeft ſoo veel vleeſch als de dickte van een verkeer ſchijf, van binnen wit en vaſte ſtoffe, ſeer goet van geur; nochtans becomen deſe ſomwijl eenighe vierighe ſteeckskens, het welck uytgeſneden wort. Den ſtele heeft de lenghde van twee duym en half, ende als eenen ghemeynen vingher dick, onder wat dicker als in de midden: ſijn coleur is gheheel wit met weynigh grauw beſmoddert.

Wy becomen deſe maer eens in't iaer in het leſte van de maendt Mey, ende in het beginſel van Iunij, ſoo dat het twee vroeghe ſoorten zijn: in de boſſchen zijn deſe meeſt te vinden, ſomwijl op de canten onder het eycken loof. Tijdt en plaets.

Beſchrijvinghe van dry ſoorten van groene Fungi.

HEt is te bemercken: hoe Clusius deſe twee naervolghende de eerſte ende tweede van ſijne dertiende ſtelt; de welcke hy bedeylt in vyf verſcheyde: waer van de derde purper is, een ander bruyn, ende de vijfde grauw: het welck ſeer onſeker te verſtaen is, nochtans comt ſijn beſchrijvinghe in ſijne ghedruckte boecken (alwaer de figuren niet ontrent zijn) met de figuren naer 't leven gheſchildert in ſijnen geſchreven boeck ſeer wel over een: de welcke ieder, volghens haer coleur, de roode by de roode, en de grauw by de grauwe, door my te ſaemen ieder onder ſijn ſoort ſullen ghevoeght worden: waer uyt een ieder even wel al de ſoorten ſal connen bekennen, ſoo van Clusius, als van Bauhinus, 't zy in wat orden oft onder welck gheſlacht van de ſelve Auteuren die ghenaemt oft gheſtelt zijn. 36. C

In het Hooghduytſch is deſe **Fraw Teubelinge** / in het Hongerſch **Galam Bieza** / in't Latijn *Dominarum Fungus*, en in't Duytſch de **Jouf-vrouwen oft Mevrouwen Fungi** ghenoemt. De reden van deſen naem is my onbekent, ende ick ſal deſe de *Groote groene Fungi* noemen, *Fungus magnus viridis*. Ioan. Bauhinus noemt deſe *Fungus ſilvarum aſper eſculentus, de ſtekende eetbare Fungi uyt de boſſchen.* van Casper Bauhinus ſijne eerſte van de achtſte; en van Ioan. Bauhinus de eerſte van de twaelfſte en van Clusius de eerſte van ſijn derthiende goede. Naem.

Met reden magh deſe de *Groote groene* ghenaemt zijn, aenghezien dat ſy Gedaente

sy wel vyf duym in haeren diameter is, het welck by naer de ronde van het binnenste van een tenne talloor is, geheel recht, en plat als een plaere, selden met eenighe bulten oft putten, somwijl rondt, maer meestendeel ghesliptt, oft met ghescheurde scherpe randen, seer bleeck aenghenaem groen, met hier en daer een kleyn wit vlecksken aen den cant, met eenighe corte vorekens, oft uyt en ingaende linikens. Den hoet van onder heeft rechte linien van vast cort plues, het welck uyt den geilen besprinckelt is: het vleesch van den hoet is niet dicker als eenen kleynen vingher, seer sneeuw wit, en vast van binnen: haer bovenste groen velleken laet sich lichtelijck afdoen. Den stele is eenen grooten duym dick, ende wel vier duymen hoogh, wit bleeck-geil, en wat bruyn grauw: ieder coleur op verscheyde plaetsen: sy en heeft geenen wortel.

Onder dese comender dickmael met eenen halven hoet, seer ghesliptt, en hol uytghesneden, ende den stele alsdan niet in de midden, maer aen het eynde van den hoet, met meer ander vremde veranderinghen, te weten, boven onder het groen coleur met bleeck blauw, bleeck geil, en castani bruyn, op verscheyde plaetsen ghepleckt, ick en vinde gheene reden in dese van eenighe stekende rouwicheydt, waerom haer BAUHINUS stekende noemt.

37. D Naem.

Met de selve naemen als de voorgaende, wordt dese mede-suster ten toon ghestelt, en bekent ghemaeckt voor de tweede van de derthiende van CLUSIUS, van de welcke hy de figure in sijne ghedruckte wercken ten aensien stelt, tamelijck wel ghelijckende: hoe wel dese medegaende met D op 't hooghste naer 't leven ghevolght is. Dese heb ick de *Groene inghetrocken navel Fungi* ghenaemt.

Gedaente

Een vierde paert minder als de voorgaende, vervolghens in al haer deelen, is dese haer ghemeynelijck vertoonende, den hoet geheel rondt, niet plat, maer hoogh uytbortelende, ende in de midden boven den stele wat inwendich inghetrocken, ghelijck des menschen navel: haer coleur is bruyn doncker groen, het welck sich aen de cant met eenighe rossicheydt verliest: den hoet is ghemeynelijck den randt een weynich inghetrocken, oft onder omgheslaghen: het plues is uyt den witten bruyn, op de selve manier als voren: dese vertoont haer in haer kleynste opcomen met de voorseyde bruyne groenicheydt. Sy worden voor seer goede van de Auteuren betuyght, hoe wel dat ick de selve noyt ghegheten heb, ende oock weynich ghesien hebbe, alsoo sy in Brabant selden te vinden zijn.

Tijdt en plaets.

Onder de vroeghe worden dese twee soorten aengheteeckent, alsoo sy in de maendt Iunij en Iulij, volghens het schrijven van IOAN. BAUHINUS,

nus, in de ghemeyne boſſchen te voorſchijn comen.

Een mede ſoorte van de voorgaende heb ick t' Antwerpen bevonden, die ick ghenoemt hebbe in 't Latijn *Fungus colore variegato*, oft *Fungus punctatus, De gheſpickelde Fungi*: op de Hollantſche manier, de *Bonte Fungi*: want de ſelve noemen alle ghevlamde oft geſpickelde bloemen, oft kruyden, de welcke verſcheyde coleuren behelſen, als gevlamde rooſen, heulbloemen, &c. De bonte heulen, rooſen, ende ſoo voorts. 38. E Naem.

Mijne *Bonte Fungi* beſit op haeren hoet verſcheyde coleuren, als vleckskens van licht-groen, bruyn doncker-groen, geil-groen, bleeck-grauw, grauw en witte, ſeer vremt, maer niet aenſienelijck: ſy is hoogh van ſchotel, ghemeynelijck met eenen inghetrocken put, half rondt om den ſtele; want den ſtele heft ſich boven met den hoet op: de ſchotel is rondt, ſelden van onder den randt ingheſlaghen, heeft vaſt grauw gheſtrept plues; is wel vier duym breedt. Den ſtele is eenen goeden vinghet dick, en twee duym lanck, hebbende eenich fatſoen van wortel; ghelijck de twee figuren met E hier aenwijſen. Den ſtele is bruyn grauw, en op ſommighe plaetſen heel wit van vleeſch, ſeer verſch en aenghenaem van reuck, heeft een weynich peperachtighen ſmaeck. Gedaente

Oft deſe tweemael in het iaer comen, is my tot noch toe onbekent, doch heb deſe gheſien 24. Iunij in de eycke boſſchen, ende in de vlacke locht. Tijdt en plaets.

Bemerckt, als datter een mede ſoort is, aen deſe ſoo ghelijck als het een ey aen het ander, de welcke quaet ende perijckeleus is; het verſchil is niet anders, als dat de quaede ſeer ſwaer ſtinckende is, van binnen ſwart, blauw oft perdts, oft ſeer voos en geſteken. Quaede teeckenen.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Het VI. Capittel.

Van de Roode Fungi.

TOt bequaemer licht, ende aenſienelijcker kenniſſe, waer door een ieder te beter de eene ſoorte van de ander ſoude connen onderſcheyden, ſoo iſt dat ick alle de roode ſoorten hier by malcanderen heb ghevoeght, op het welck (ghelijck ick noch gheſeydt heb) onſe voor-ouderen weynich ghepaſt hebben: het welck my oock in alles niet wel doenelijck is; alſoo het coleur in ſommige de minſte veranderingh is om haer ten ſelven opſicht daer onder te voeghen: doch evenwel ſal ick ſoo veel voor-by gaen als't doenelijck is, van groene, witte, bruyne en roode, alle

Nomb.6. onder malcanderen te ſtellen ; ghelijck ick meeſtendeel by Clusius bevonden hebbe ; ende noch ergher by Ioan. Bauhinus, want hy ſtelt de goede neffens de quaede.

39. A Naem. Gedaente

Om nu te comen tot de eerſte goede roode ſoorte, ſoo ſal de letter A den iverighen Leſer alhier dry figuren naer 't leven vertoonen,

My docht dat deſe ſeer ghelijck was aen eenen *Vyt-gheſpreyden Ioufvrouws waeyer*, om haer coleuren, aenteeckeninghen, ſoo van den eenen als van den anderen cant : in't Latijn, *Ventilabrum extenſum dominarum.*

De eerſte figuer met A vertoont, hoe deſe *Fungi* ſeer uyt en ingaende gheſneden, ende niet rondt en is : haer meeſte coleur is uyt den purpuren : deſe vlecken in de midden ſijn licht bruyn , ende beſcheyden met wit ; den hoet is ſeer hoogh verheven ende uyt-ghebult, ghelijck de letter AB haer vertoont. Als wanneer ſy eerſt te voorſchijn comt, ſoo en is haer purper ſoo veel niet , maer meer wit en bruyn, hoe wel dat den meerderen uyt waſch een vlacker ende uyt gereckter ſchotel aenwijſt, gelijck de eerſte A vertoont.

Haer onderſte van den hoet is gheheel bruyn purper , met ſchoone rechte ſtrepen van plues, het welck ſeer ghelijck aen de *Wey-fungi* is, waer van ſy ſchijnt een mede ſoort te ſijn : den randt is wat omgheſlaghen, het welck in de tweede met A te ſien is. Den ſtele is ſeer aenghenaem rondt, de dickte van eenen cleynen vingher, ende des ſelfs vinghers lenghde, van coleur bleeck purper en wit.

Al is dat *Cluſius* hier van niet in't byſonder heeft gheſchreven , ſoo nochtans dunckt my dat hy van deſe voor een beſcheyde ſoort onder ſijne ſevenſte ſchijnt te roeren, van welcke de mede-ſuſter met B hier naer volghen, ende beſchreven worden.

40. B Naem.

Casper Bauhinus noemt deſe in't Latijn *Fungus orbicularis ſulcatus albus fuſco permixſto* , *De witte ronde ghevorde Fungi met bruyn ghemenght* : ende het is ſijne neghenſte ſoort : van Clusius , *Fungus tuberoſus*; in het Hongerſch, **Choporke gomba** ; in't Hooghduytſch , **Angerling** / in het Duytſch , **de Ghebolde Fungi**/ die hy ſijn ſevenſte telt. Ioan. Bauhinus ſtelt deſe ſijne ſeſthiende, die hy noemt *Fungus tuberoſus eſculentus albo fuſco permixſtius vel maculis diſtinctius.* dat is, *De ghebolde eetbare ghemenghde wit en bruyne Fungi, met verſcheyde vleckskens.*

Gedaente

Op dat haere kennis tot claerder vertoogh aen den Leſer werde voor ooghen gheſtelt , ſoo ſijn hier twee figuren met B boven malcanderen ſtaende, naer het leven aengheweſen, hoe wel van my noyt in het leven gheſien; waerom ick ghedwonghen was de ſelve figuren uyt de wercken van Clusius naer te volghen , het welck ick bevinde Ioan. Bauhinus

oock

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

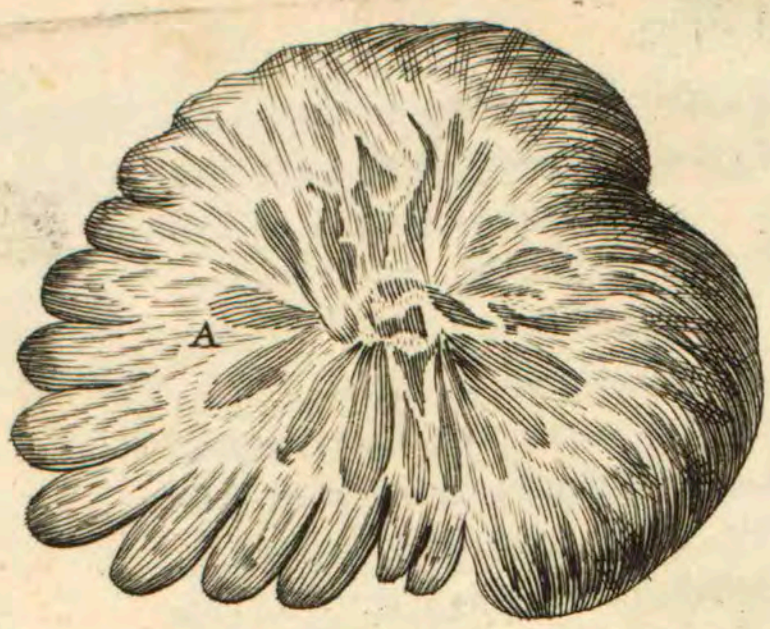

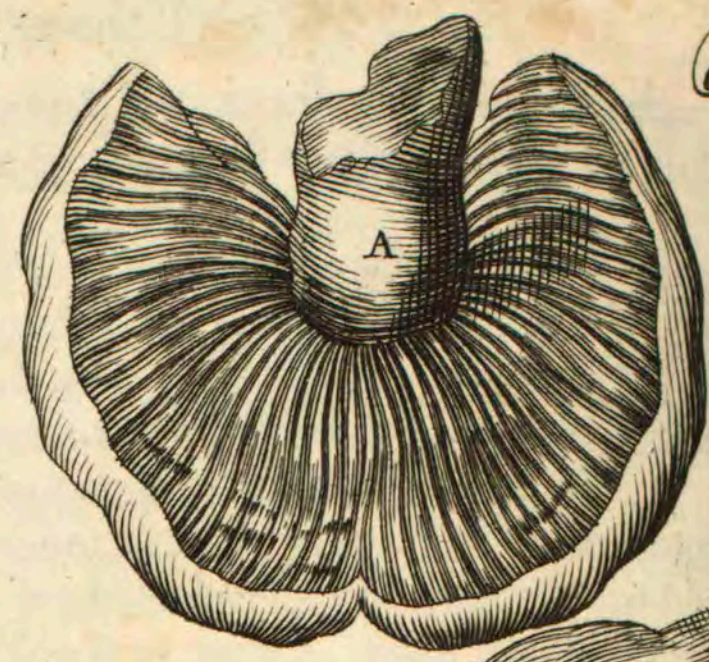

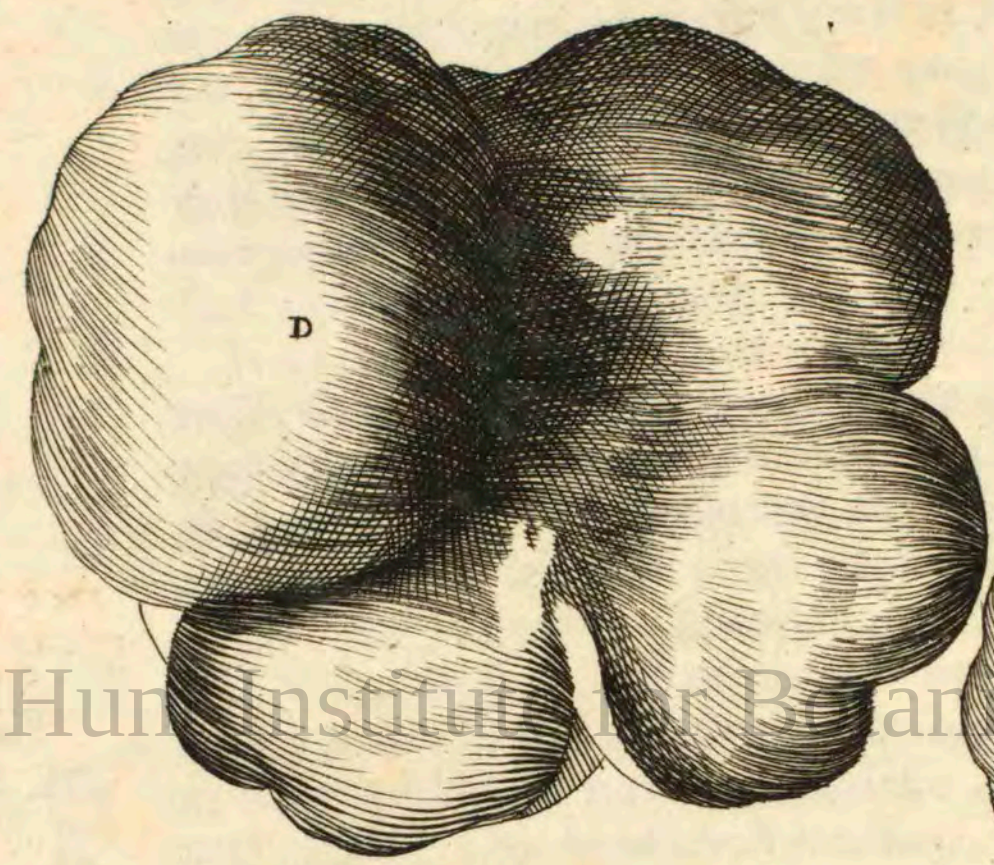

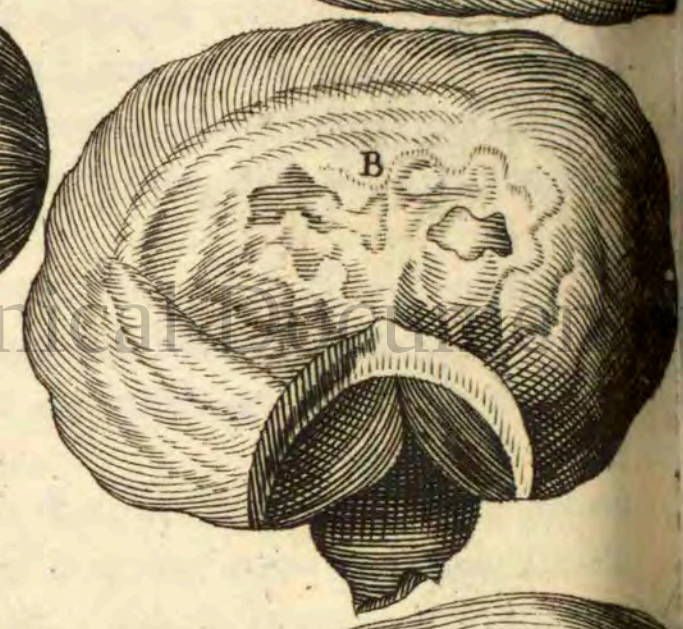

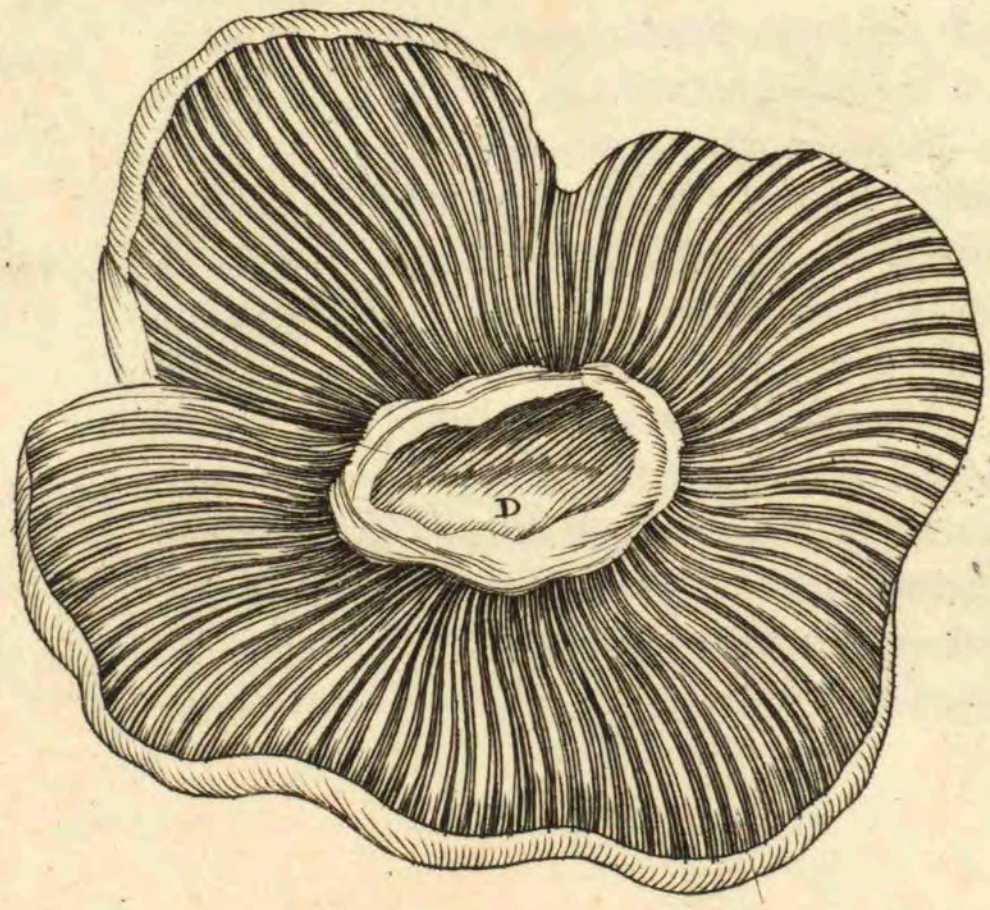

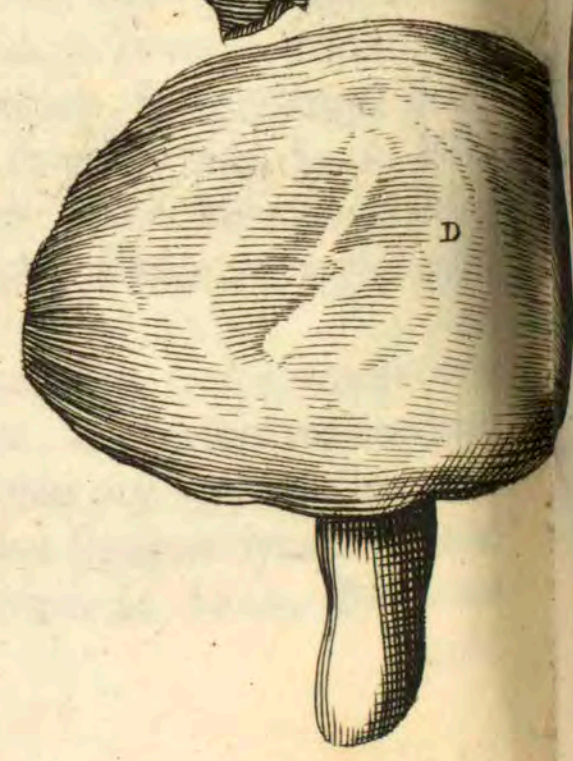

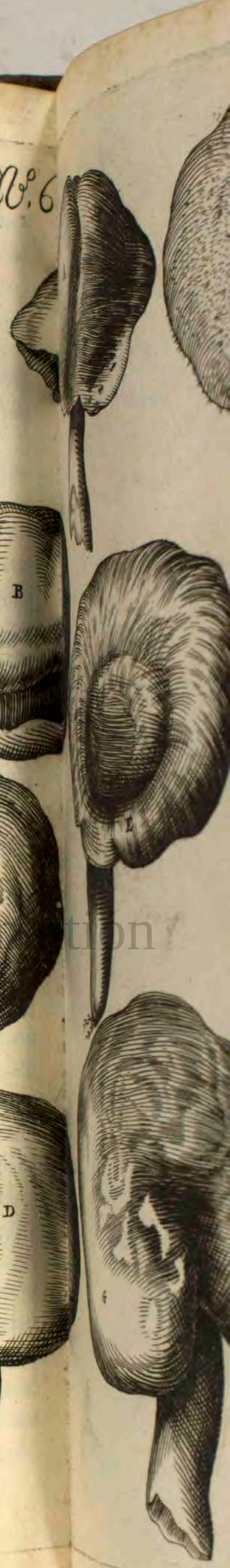

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

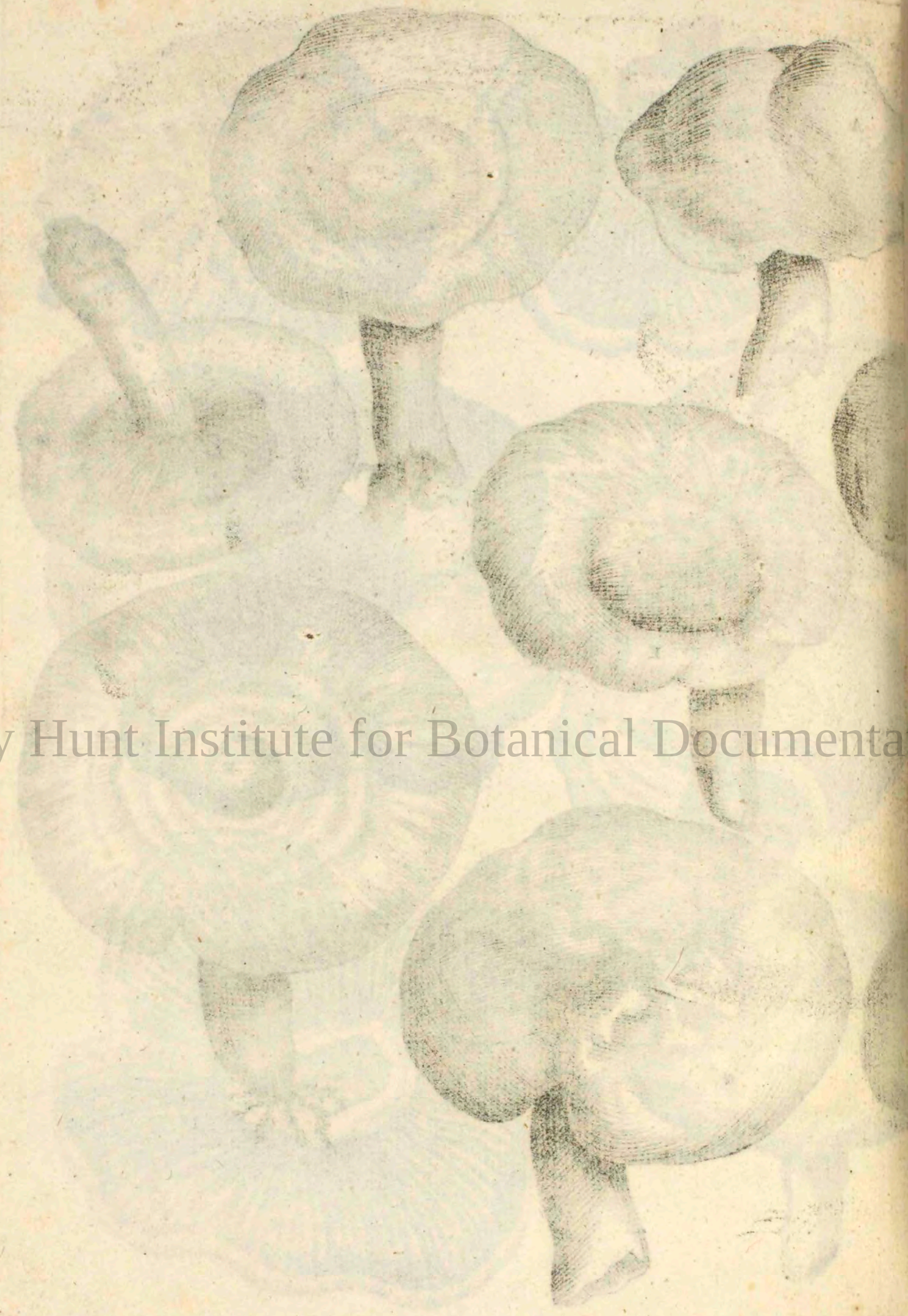

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

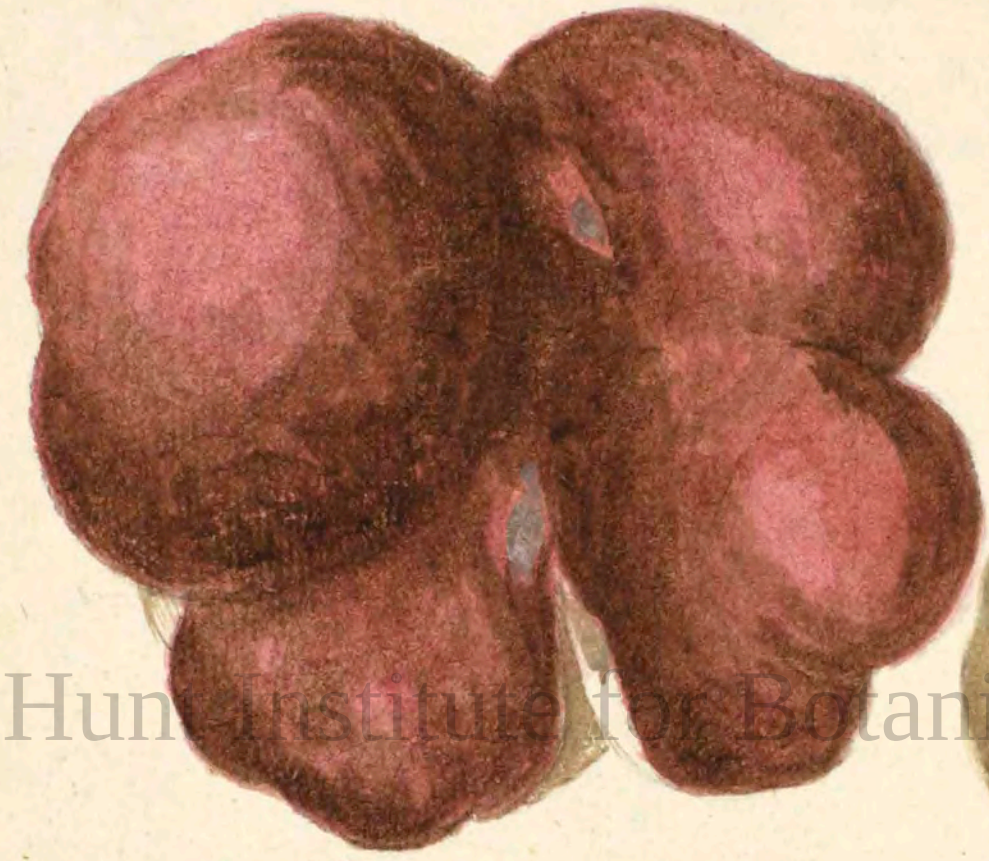

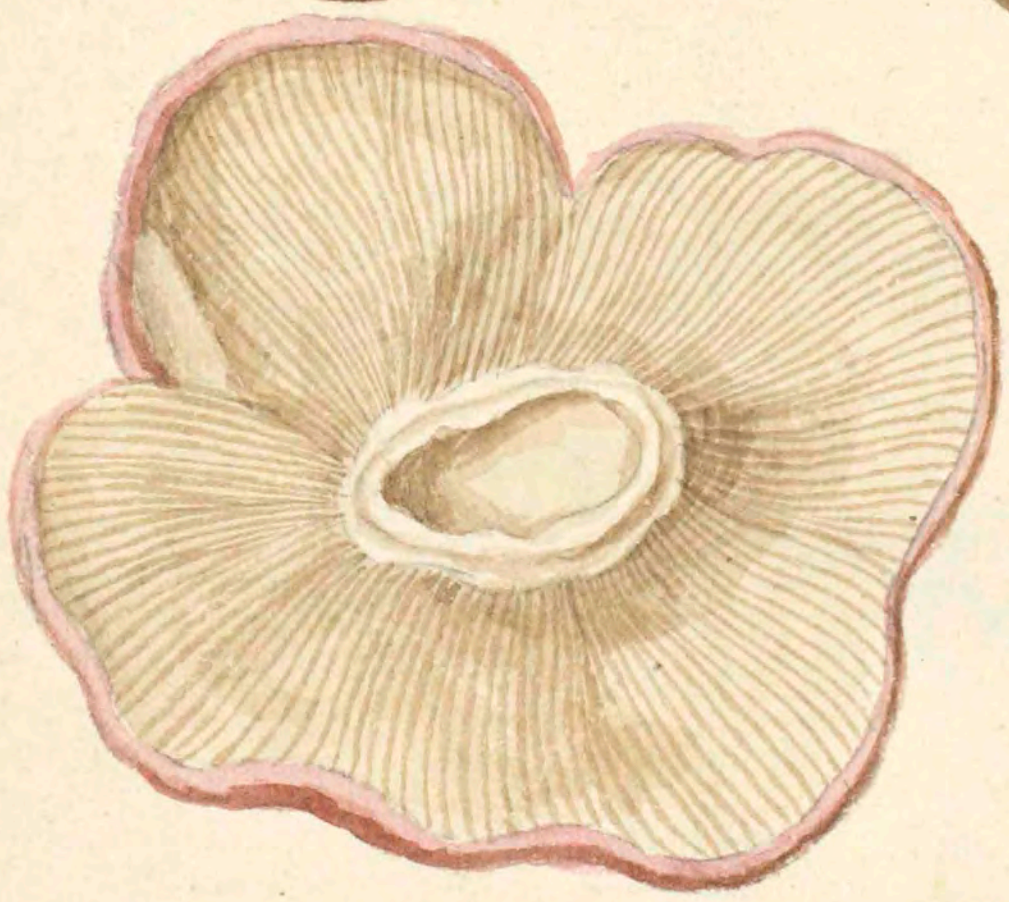

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

gheboden te hebben. De eerste
ver te sien is, hoe sy een rechte
ongde sy haer soo rondt ende die
ongsgat) seer ghelijck is aen een
in de aerde staen, is aen haer gh
sticken randt soo onghetrocken
ken: haer vel, waer mede sy
en dat is met een ghemenght col
nighe vleckskens wit en tusschc
schotel vergaet: op het bovenst
nbinnen ock die van ronde
ont, en onder spits, ghelijck de
nder is dese weynich hol, met
ennaedt van de schotel tot aen de
ten de ghespleten: sy zijn tamelij
ot. Bauhinus maeckt hier twe
ten sy de Fungi met de vlecken uyt den
en wint.
Jaers worden dese in Hon
ssen in de weyen en velden. Wa
ssen waren, sy souden onder het g
ebbe zijn.
Derdinge derde onder de sesde soo
ghe noemt willighst de Roode bonte o
ijsius Clusius, Fungus cervinus nig
ckindele noyt eenighe sekerheyd
ende deel. Hy noemt dese in
ckbeschrijfe van sijne thiende soort,
van sijne twintighste soort, in't Lat
n de Eckmijte Fungi; noch van de Duy
n Fungi: noch van Ioan. Bauhin
ghe beschrijvinge de bosschen.
Als wanneer ick op den 21. Iunij
Roode Fungi hier gevonden, soo is sy ten
ten toongheset, soo wel de eene van
ghesneden van onder door de letter
den is boven plat, ende niet verheven
ver soone van dese figuer heeft, dat is, w
sulcken, veel grooter: op welcke platt

oock ghedaen te hebben. De eerſte figure vertoont haer ſonder ſtele, waer uyt te ſien is, hoe ſy een rechte *Tuber*, dat is een *Ardt buyle* ghelijck is, de wijle ſy haer ſoo rondt ende dicht toe-fluyt, dat ſy als-dan (ſoo Clusius ſeydt) ſeer ghelijck is aen een eynden-ey, maer veel grooter. Als ſy in de aerde ſtaen, is aen haer gheenen ſtele te ſpeuren, ſoo dat den buytenſten randt ſoo onghetrocken is, dat den ſelven aen het gras ofte gront raken: haer vel, waer mede ſy overtrocken ſijn, is uyt den bruynen wit, dat is met een ghemenght coleur, gheheel effen van vel, ſomtijts met eenighe vleckskens wit en tuſſchen bruyn, het ghene met den tijdt oock gheheel vergaet: op het bovenſte top ghemeynelijck wit. Onder deſe vindtmen oock die van ronde forme als een bal ſijn: haeren ſtele is heel cort, en onder ſpits, ghelijck de tweede figuer met B aenwijſt. Van onder is deſe weynich hol, met wit gheſtreept plues doortrocken van den randt van de ſchotel tot aen den ſtele: ſomwijl ſijn de randen geſcheurt oft gheſpleten: ſy zijn tamelijck dick van vleeſch.

Ioan. Bauhinus maeckt hier twee verſcheyde ſoorten van, de eene noemt hy de *Fungi met de vlecken uyt den bruynen*, ende de ander de *Grauwe uyt den witten.*

Binnens iaers worden deſe in Hongarijen en Duytſchlandt dry-mael bevonden in de weyen en velden. Waer het ſaecke dat ſy met roodt plues verciert waeren, ſy ſouden onder het gheſelſchap van de *Wey-campernoelien* gheſtelt zijn. Tijdt en plaets.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Deſe mijne derde onder de ſeſde ſoort, heb ick in't Latijn ghenaemt *Fungus coccineus villoſus*: de *Roode bonte* oft *ghehayrde Fungi*, oft de *Roode wolle Fungi*: van Clusius, *Fungus cervinus niger*, de *ſwerte herdts Fungi*: hoe wel dat ick in deſe noyt eenighe ſekerheydt heb connen bemercken oock in het minſte deel. Hy noemt deſe in het Hooghduytſch **Hirſchling** / het is de eerſte van ſijne thiende ſoort, ende van Ioan. Bauhinus de eerſte van ſijne twintighſte ſoort, in't Latijn, *Villoſus puniceus*, de *Roode ghehayrde*, ofte de *Ghenopte Fungi*; noch van de Duytſchen de *Rouwe ghehayrde bockachtighe Fungi*: noch van Ioan. Bauhinus *Fungi ſilveſtres eſculenti cervini*: *De goede herts Fungi uyt de boſſchen.* 41. C Naem.

Als wanneer ick op den 21. Iunij in't jaer 1671. deſe *Carmoſijne* oft *Roode Fungi* heb gevonden, ſoo is ſy ten uytterſten met haer levende weſen ten toon gheſtelt, ſoo wel de eene van boven aenſiende, als de andere omghekeerde van onder door de letter C. Haer ſchotelken oft hoofdeken is boven plat, ende niet verheven: wiens wijde in de ronde de ſelve grootte van deſe figuer heeft, dat is, wat grooter als een Ducaton, doch ſelden veel grooter: op welcke plattigheydt ſeker uytwendighe teere, Gedaente

dunne,

dunne, sachte, even als nopkens van sijde-stoffe zijn, sy is roodt van coleur: Clusius seydt, als scharlaken-roodt, hoe wel dat ick dese soo hoogh van coleur niet bevonden heb, dan wel seer natuerlijck, oft sy met een saecht roodt vleesachtich velleken overtrocken was: de eene is somwijl wat rooder als de andere, ghemeynelijck als bleeck carmosijn.

Dat ick dese de *Wolle-fungi* noeme, is om dat sy nopkens heeft, als sekeren sachten dons van het fijnste hayr: het welck haer uyt-wast sonder nochtans dat het rouw oft stekende is; maer seer aen de menschen ooghen aenghenaem. De randen sijn van onder seer omgheslaghen, ende onghemeyn inghebooght: het plues is sacht ende niet heel lanck, ende bleeck-root, als van de Pradelli, het welck seer aerdigh verscheyden met voren neffen malcanderen leydt: sy is dun van stele als eenen cleynen vingher dick, maer niet soo lanck: somwijl hebben sy eenighe peeskens voor wortel, en somwijl een boordeken, zijn van binnen seer sneeuw wit, ende seer aenghenaem van reuck.

Tijdt en plaets. In Mey en Iunij comen sy te voorschijn, maer niet anders, soo dat sy een vroeghe soort zijn. Onder de eycke boomen en in de open velden zijn dese te soecken en te plucken, soo wel als in de bosschen.

Bemerckinghe. *Ioan. Bauh. Tom. 3. lib. XL. pag. 823.* Naer alle dat ick hebbe connen achterhaelen, soo is dit de *Herdts-fungi*, van de welcke sommighe lichtaerdighe Schrijvers haer beroemden, dat dese de Fungi was die sy seyden in oude tijden by de Apotecckers te coop te zijn, segghende dat dese Fungi voorts quaemen uyt het zaet van de herten, waer door dese Fungi de natuer hadden om tot onkuyscheyt te verwecken: tot welcken eynde sy verkocht ende ghebruyckt wirden, het welcke valsch ende onwaerachtich is, doch men heeft onder veele Ouderlingen soodanige menichvuldighe heydensche superstitien bevonden: daer de natuere van de Fungi geheel anders is, alsoo sy cout, slijmerich en voechtich zijn, het gene een beletsel ende afkeer van Venus doet hebben, hoe wel dat de hecte en drooghe by voeghsels in het koken van een ander behulp zijn.

Noch docht my noodich dese derde van de dertiende van Clusius onder het ghesslacht van de *Roode Fungi* te stellen, de welcke hier met dry figuren naer het leven zijn ghetrocken uyt den ghesschilderden boeck, door Clusius ghemaeckt, die hier worden met de letter D vertoont. Waer van de figure met den stele vertoont haer eerste ende kleyn ghedaente, maer de twee ander vertoonen haer groodt ende volwasschen te wesen.

42. D

Naem. In Hongarijen is dese ghenaemt **Derewg galambicza**/ in't Hooghduytsch

duytsch **Rott teuvelinge**; het welck soo veel te segghen is, als de *Purpere Fungi*. Ioan. Bauhinus stelt dese sijne derde van sijn twelffte, ende Gasper Bauhinus heeft dese sijne vierde van de achtste gheſtelt, die hy noemt in't Latijn, *Fungus purpureus, ſive ruber*, de *Roode oft purper Fungi*. Ick noeme dese de *Purper bedauwde buyck-Fungi*.

Gedaente

Sonder twijfel is dese in haer levens grootte door Clusius in sijnen boeck gheſtelt; de welcke ick niet heb willen veranderen, om haer wel ghemaecktheydt.

In haer eerste opcomen, te weten die met den stele, is den hoet een cleyn weynich grooter als dese figure hier vertoont, de welcke als dan schijnt rondt te wesen, en ontrent twee duym ende een half breedt: seer schoon purper op haer bovenste deel: den stele is van gheen meerder dickte oft lenghde als de selve in de plaet haer hier vertoont: den selven stele is heel wit.

Als sy tot grooten wasdom ghecomen is, soo is sy seer hoogh verheven als een kusken, met holten en bulten uyt en ingaende, noch oock niet rondt, maer seer hoeckich en cantich, gelijck in dese groote met D sonder stele alhier te sien is, seer schoon als purper met fermilioen ghemenght: welck schoon velleken seer dun is; want soo men ten minsten met den naghel van den vinger dit velleken roert, soo laet het schoon wit vleesch sich daer haestelijck door schijnen: sy is oock bedauwt gelijck aen den dauw van de sleeuw-pruymen, den welcken lichtelijck af can gevaeght worden: haer plues is van onder seer schoon bleeck, als tusschen grauw en wit, het welck op sommighe plaetsen door de slippen van den randt door ghewasschen is: welcken buytensten randt van den boordt een weynich omgheslaghen is, op de selve manier als de omghekeerde figuer hier aenwijst. Dese is soo goedt, wit en vast, als eene onder al de soorten can bewesen worden.

Tijdt en plaets.

Eens op het iaer comen dese te voorschijn in Iunio en Iulio, zijnde een vroeghe soorte, groeyen in de bosschen.

43. E Naem.

Niet teghenstaende het segghen van Columna, datmen geene goede Fungi sal plucken onder den *Mast boom*, soo nochtans noemt Ioan. Bauhinus dese in't Latijn, *Fungi abietini esculenti*, de *Eetbaere denne Fungi*, de welcke de rechte mast boomen sijn: ende het is de neghentiende van Ioan. Bauhinus sonder figuren (al waer de dry figuren van de doodelijcke slanghe oft serpente Fungi seer qualijck ontrent ghevoeght sijn onder een en het selve ghetal en Capittel) van Casper Bauhinus is sy de vijfthiende ghenaemt, *Fungus pileolo magno plano orbiculato, venis ex exasperato*. de *Fungi met den grooten vlacken ronden hoet, met ruyghe strepen*: dat is plues. Clusi-

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

us beschrijft hier dry soorten, van de welcke sijne twintighste is die hy met eenen naem noemt in't Latijn *Fungi abietini*, dat is, *Denne fungi* : in't Hongersch schrijft men Denne-boom **Fenyo fa** / soo dat sy in de selve taele, **Fenyo alya gomba** / in 't Hooghduytsch **Thannen baum gresseling oft Thanneling** / al het selve is.

Gedaente

Aenghesien dese in dry verscheyde bedeylt worden , soo is de eerste van dese met twee figuren E en F, de eene grooter als de ander, naer het leven vertoont, ten opsicht van haere verscheydentheydt in het wesen.

Dese eerste ende cleynste met E is in haer vollen wasdom , als sy hier aenwijst : de schotel is ontrent twee duym breedt , gheheel bleeckroodt , als tichelsteen van coleur , boven den hoet wat inghetrocken in't midden , als de *Navel Fungi*: den stele is niet langher als ander half lidt van eender menschen vingher , maer niet dicker als eenen dunnen cleynen vingher , onder veel dunder als boven. Dat dese , volghens het seghen van Gasper Bauhinus ruygh oft wat rouw als wolachtigh sijn, is waerschijnelijck.

44. F

Gedaente

De tweede met F is veel grooter , ende seer schoon bruyn roodt, seer aensienelijck, met ringhskens in haer ronde gheteeckent : ghemeynelijck is den randt ghescheurt soo wel in haer eerste als in haer volwasschen wesen: sy is noch veel meer wolachtigh als de andere. Dit is een rechte mede-suster van de *Roode ghehayrde Fungi* , de welcke in dese plaet met C vertoont wordt : haer plues is seer groot en senuachtigh , seer recht neffens malcanderen ligghende, het welck grauw van coleur sijnde, bewasschen is als met saechten, teeren en dunnen dons : den steel is eenen duym dick ende wel eenen vingher lanck : sy is van binnen wit en vast van vleesch, heeft stof ghenoech om met een half dosijn een portie te maecken : hoe wel dat Gasper Bauhinus dese den *Grooten vlacken hoet* noemt; soo nochtans de grootste die ick oyt bevonden hebbe , was maer vier duym breet : ick sal dese de *Roode groote wolle navel Fungi* noemen. Het can sijn, dat Gasper Bauhinus in Duytschlant van dese soo groot als een talloor oft grooter ghesien heeft , het welck by ons niet en is. Die ick hier de tweede noeme, is de derde van de twintichste van Clusius , om dat sy root van coleur is, ende de naervolghende niet.

45. G

Gedaente

Ick gheloof, dat Bauhinus ten opsicht van dese de andere al samen den *Grooten vlacken hoet* noemt : want dese is seer vlack van hoet , nochtans selden heel rondt, maer als den *Hasen-mont* ghesneden met een slip : haer bovenste vel is uyt den witten grauw, maer met bruyn en rosse vlecken, oft wel uyt den bleeck-geilen ghemenght, het welck te saemen een

pael

pael coleur gheeft. Haer plues is seer aenghenaem bleeck, by naer blinckende : den stele is lanck en dick, de forme van eenen goeden vingher ; de welcke met het selve coleur ghelijck den hoet beschildert is , hebbende aen het onderste een clauwken, daer sy mede vast in de aerde staen.

Als dese op haer grootste vol-wasschen sijn , soo verdrooghen dese sonder te rotten ; het gene ick tot haeren lof voor een goet teecken ben betuyghende,naer het segghen van Ioan. Bauhinus.

Volghens het aenwijsen van Clusius,sijn dese dry een laete soort,want sy te plucken sijn in het lest van den Herft, dat is in November : in Brabant vinden wy dese onder de Eycke-boomen; maer in Italien,Duytschlandt en Hongarijen , onder de Denne-boomen : sy groeyen meest in mostachtighen gront , het welck E en F aen haeren wortel aenhanghende,is tot waere ghetuyghenisse. Tijdt en plaetsen.

Een mede-soort isser aen dese leste , soo gelijck als het een ey aen het ander, niet anders verschillende , als dat de schotel van onder in de plaets van plues,oprecht hayr heeft,ende het vleesch van binnen oock hayrachtigh is , hoe wel dat dese quaede in het leste van September haer vertoonen : leest het achtste Capittel van de quaede, de welcke mijne seventighste is. Bemerckinghe. Quaedt teecken.

Groote druck fout in Ioan. Bauhinus.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Hier dient noodelijck gheacht te bemercken de groote druck fout van Ioan. Bauhinus, alsoo in de beschrijvinghe van de voorgaende dry Fungi een oneyghen ende verkeerde plaet ghedruckt is, de welcke sijne 43. doodelijcke voorbelt , daer hy sijn 19. goede beschrijft,soo dat door dese fout onbedacht groote swaerigheyt can ontstaen te meer om dat den selven Ioan. Bauhinus de goede en quaede Fungi neffens en onder malcanderen aenwijst, menghende de eene onder de andere. Dese figure der quaede sijn de *Dry stinckende onder den Haselaer* : in't Latijn , *Serpentini pernicioſi* ghenaemt. *Ioan. Bauh. Tom. 3. lib. XI. cap. XIX.*

Ter wijlen dat wy van dese leste goede (ghenaemt de *Denne Fungi*) hebben gheschreven , soo is te bemercken dat sommighe persoonen den boom *Abies* voor den Abeel-boom verstaen , het welck grootelijcks ghefaelt is : want den *Abies* is den Dennen boom, Sperren boom (van sommighe Pijn boom , maer qualijck ghenaemt) ende by ons den rechten Mast boom : maer den Abeel-boom is in 't Latijn *Populus alba* ghenaemt , dat is *Witten populier*, oock van sommighe *Farfarus* ghenaemt.

Het is seker datter groote misslaghen voorvallen in het noemen soo

van vruchten, kruyden en boomen, het gene meeſtendeel ontſtaet door dien dat ſommighe Schrijvers ſomwijl den eyghendom der tacle niet recht bekent is, waer van ſoodanighe boomen oft kruyden eerſt haeren naem becomen hebben: door welcke verſcheydentheyt van naemen, met de welcke dickmael een ende het ſelve kruyt ghenoemt wordt, de Herbariſten onder malcanderen twiſten, waer door den eenen het ſelve kruyt voor het een, ende een ander voor een ander (ſeer verſcheyden van het eerſte) noemt en aenwijſt. Waer door ſommighe planten haeren eyghen naem verlieſen, ende worden alſoo voor onbekent ghenaemt en voor by ghegaen.

DEN ONBEKENDEN BOOM BUYTEN MECHELEN.

Al iſt dat het hier niet al te wel ten propoſt comt, ſoo moet ick even wel den Leſer kenbaer maecken dien langh vermaerden *onbekenden boom*, ſtaende een halve mijle buyten de ſtadt Mechelen, onder de iuriſdictie van het dorp Sems, den welcken men ſeght niemandt te kennen: het welck ſeer ſtout en ſonder kennis gheſproken is, alſoo den ſelven onder de Herbariſten ghenoechſaem bekent is, den welcken ick ſegghe den rechten *Berch olm*, in't Latijn *Vlmus montana* te zijn, want ick over twelf iaeren op ſeker ſpeelhuys, ontrent de kercke van 't voornoemt dorp, dickmael een maendt langh min en meerder heb geweeſt, aldaer herbariſerende, ende met goet onderſoeck verſcheyde tacken en bladeren naer Antwerpen ghebrocht, ende in menichte vermaerde Schrijvers naergheſocht, het welck by THEOPHRASTUS, ende by MATTHIOLUS in DIOSCORIDEM ſeer claer te ſien is: THEOPHRASTUS noemt hem *Berch ipe*, DODONEUS ſpreckt van den ſelven *Berch olm* van THEOPHRASTUS in ſijne Byvoeghſels, nochtans met kleyne voldoeninghe; van de welcke voorwaer veel claerder en breeder can gheſchreven worden. Dan op dat nu mijn ſchryven tot geenen kruydt boeck en worde, ſoo ſal ick het voorder aenwyſen der boomen eyndighen. Evenwel ben ick wel ghedachtich, dat dien wijt beroemden Herbariſt Mr. IOANNES HERMANS Droggiſt ende Apoteker tot Bruſſel, my over veel iaeren gheſeydt heeft, dat hy van meyninghe was eenen blecken brief met den naem van *Bergh olm* voor den ghenaemden boom te hanghen, om alſoo het onbekent bekent te maecken: ende ſoo ſlechten ſpot-waerdigh wonder aen den voorby-gaenden te ontdecken.

Theoph. lib. III. cap. XIV. Matthi. lib. 1. cap. 95. Dodoneus. 6. deel. 29. boeck. 15. cap.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

NOMB. 7. 46. A

HET VII. CAPITTEL.

AL iſt dat deſe te ſaemen op een plaet ſtaen, ſoo is noehtans ieder een ſoort op haer ſelven: waer van deſe eerſte mer de letter A in't Latijn

Digitized by Het Instituut voor Botanische Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

van de

van Clusius en Bauhinu
fol. fol maculatus. De ghepleckte
fungus ferratus, dat is de *Ghe*
fungus marmoreus heeten, c
Joan. Bauhinus, en van G
pileolo lato, longissimo pediculo
met den langen ghepleckten stele. H
de welcke *Andreas* Cæsalpi
Joan. Bap. Porta villa n
in't Italiaens *Conoccielle* ghe
al de goede soorten der Fun
steene, de welcke soo lanck
geyn, ende noyt dicker als e
als boven: den selven is van
geel marbelingh, ende
Op de hooghde van he
hoet, is een wit los-hangh
als een croonken: welck
hebbende, voorder groeyen
plaetse vast blijft, als
selve manier als ick van
hebbe.

De hoet is hoogh verheven
gte van een mans duym: wele
ende oock meerder: sy is
waerts allenghskens ver
verheven, al oft den stele h
hoedtse vel is uyt den witte
graeuw, op de selve ma
geplockt van verschevde ve
sommighe marmer steene
Onder in het gheheel hol als
Breeckpijs, leer ghestinghert, n
geen leet lack van stoffe is, onde
ende wat hemelsch aen den wor

Sy is't gheheel van natuer binn
reuck, dat in het openbreken ve
aengenaem van reuck; van dit
leest.

K

Naem.

Latijn van Clusius en Bauhinus ghenaemt is *Fungus longißimo pediculo candicans, ſed maculatus. De ghepleckte witte Fungi met den langhen ſtele.* Deſe heb ick *Fungus coronatus*, dat is de *Ghecroonde Fungi* ghenaemt : ſy ſoude oock moghen *Fungus marmoreus* heeten, de *Ghemarmerde Fungi.* Het is de thiende van Ioan. Bauhinus, en van Gasper Bauhinus de 24. die hy noemt *Fungus pileolo lato, longißimo pediculo variegato. De Fungi met den grooten breeden hoet, met den langen ghepleckten ſtele.* Het is twijfelachtigh, oft dit niet de *Weyfungi* is, de welcke *Andreas* Cæsalpinus *Scarogias* noemt, de 18. van Clusius. Ioan. Bap. Porta villa meynt dat deſe is, die van de Neapolitanen in't Italiaens *Conoccielle* ghenaemt wordt.

Gedaente.

Van al de goede ſoorten der *Fungi*, naer het ſegghen van Clusius, iſſer gheene, de welcke ſoo lanck van ſtele is als deſe: ſomwijl neghen oft thien duym, ende noyt dicker als eenen cleynen vingher, hoe wel onder dicker als boven: den ſelven is van verſcheyde coleuren ; den gront wit met grauw-geile marbelingh, ende op ſommighe plaetſen ſeker holle ſtreepkens. Op de hooghde van het overhanghen van den ſcherpen cant van den hoet, is een wit los-hanghende dun velleken, het welck den ſtele onvanght als een croonken: welck velleken in den eerſten het plues bedeckt hebbende, voorder groeyende, afgheborſten is, welck overblijfſel ter voorſeyde plaetſe vaſt blijft, als hier aen de oogh vertoont wordt, by naer op de ſelve manier als ick van de vierde *Pradelli* in de eerſte plaet vertoont hebbe.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Den hoet is hoogh verheven opgaende, ſomtijdts hoogher als de lenghde van een mans duym: welcke ſchotel ſoo groot is als een tenne talloor, ende oock meerder: ſy is ſcherp van randen, haer ſelven van boven nederwaerts allenghskens verminderende, op het top van de ſelve wat verheven, al oft den ſtele boven wilde door den hoet dringhen: haer bovenſte vel is uyt den witten, maer den gront inwendich uyt den bruynen grauw, op de ſelve manier als den ſtele; voorders rondom vremt ghevleckt van verſcheyde verven, als bruyn, grauw, ros, en anders, ghelijck ſommighe marmer ſteenen, de eene vleck grooter als de andere. Onder is den hoet gheheel hol als eenich welfsel, met heel ſaecht wit ghe-ſtreept plues, ſeer gheſlinghert, niet lini-recht neffens malcanderen, het gene ſeer lanck van ſtoffe is, onder heeft den ſtele ſeker werſelingh, herdt, ende wat houtachtich aen den woreel.

Sy is in't geheel van natuer binnen ſeer wit en vaſt, wel voorſien van melck, dat in het openbreken veel uytdrupt: zijn oock ſeer verſch en aenghenaem van reuck: van dit gheſlacht is tot noch toe maer een bekent.

Tijdt en plaets.

Clusius seydt, dat sy somwij drymael in het iaer te vinden is: ick heb dese in her iaer 1667. den 10. Iulij in het dorp van Calmthout gevonden, maer niet gheproeft. Zijn ghemeynelijck te vinden op ackers de welcke iaerlijcks ghemest en besaeyt worden.

47. B

Naem.

By Mattys Lobel en Dodoneus is dese wel bekent, de welcke sy noemen in't Latijn *Nemorum Fungi*: in't Fransch *Champignons des Bois*, in't Duytsch **Bos oft woudt Campernoelie** van my *Mensa Delpica vel rotunda*, de *Ronde tafel*: de neghenste van Ioan. Bauhinus ende de achtste van Gasper Bauhinus.

Gedaente

Naer de ghewoonelijcke grootte van dese aenwijsende *Fungi*, behoorde haer figure ten minsten soo groot te zijn als de *Ghecroonde*, dat is de sesenveertichste goede: het welck ick eerst bemerckt hebbe als't te laet was: evenwel is haer aensien met al de behoorelijcke kenteeckenen op het alderbeste in dese figure naer't leven uytgebeldt. Den hoet oft tafel is somwijl soo groot als een cleyn tenne schotel, doch ghemeynelijck als een tallioor, boven wit, en geheel plat, seer vremt in het rondt gheteeckent, als oft het met een gheweven doecksken overtrocken was, op de maniere als men in de oude tijden de tafels placht in te legghen: van onder heeft sy geen plues, maer heel dun wit vast mergh, het welck somwijl met eenighe teere dunne swerte strepen beschildert is, hoe wel de selve haer tot geen ondeught verstrecken. Haeren stele is seer lanck, maer wel eens soo dick als de *Ghekroonde*, met eenighe grauwe strepen ende cleyne tickelkens, de welcke meer bruyn zijn. Aen den wortel heeft sy dry oft vier knobbels, als seker cleesters van sommighe bloemen, sonder eenighe peeskens, nochtans seer vast in de aerde staende, want de aerde meestendeel in het plucken daer aen blijst.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Een tweede soort.

48.

Gedaente

In al haer deelen is dese tweede de voorgaende ghelijck: behalven dat de voorgaende boven heel wit is, soo is dese met swart en ros ghepleckt, nochtans even goet om te eten. Ten anderen, in de plaets van dun vast mergh, heeft dese veel meerder en dicker mergh. Dese veranderingh sal van sommighe aenghenomen worden, oft sulcks gheschiede door haere oudtheydt: maer sijt voorsekert dat neen.

Dese twee sijn van binnen seer wit, ende de tafels sijn niet dick van vleesch.

Dese twee sijn van my dickmael ghesien, maer met gheen voorder onderssoeck aengheteeckent; soo dat ick niet ghemerckt hebbe, oft sy in het aen-

aenraecken lijmerich oft droogh ſijn, ick twijfel ſeer oft ſy binnen melckachtigh is oft niet.

Als den ſtele van deſe heel ſacht en voos is, oft als den ſelven als een toeback-pijpe binnen hol is, ſijn als dan ondeughende. Quaedt teecken.

Op de ſelve tijden van de ghemeyne *Campernoelien*, tweemael in het jaer, comen deſe te voorſchijn: ſijn ghemeynelijck in de Eycke boſſchen te vinden. Tijdt en plaets.

PORTA VILLA is den eerſten aenwijſer van een ander groote mede ſoort, die hy in het Italiaenſch noemt *Fungus Richione*, het welck ſoo veel te ſegghen is als *Den Coninck van al de groote Fungi*, met welcken naem ſy van de Italiaenen in het ghemeyn alſoo ghenaemt en bekent is. Sy is de achtiende van GASPER BAUHINUS, die hy in't Latijn noemt *Fungus candidus odoratiſſimus orbe magno*, *De witte welrieckende Fungi met den grooten hoet*, de vijfde van IOAN. BAUHINUS, die hy ſchrijft, *Fungus candidus regius odoratiſſimus*, *De witte welrieckende coninclijcke Fungi*: deſe en is by CLUSIUS niet bekent. *Porta Villa Lib.* 10. *cap.* 70.

49. Naem.

Gedaente

Sy is, ſeght PORTA VILLA in het ghehe el ſeer wit, dat is, den hoet, plues en ſtele, oock ſeer welrieckende; den hoet is ſoo groot in ſijne ronde, dat met twee handen oft volle ſpannen deſe qualijck can omvat worden. Boven dien is ſy ſoo goet en aenghenaem om te eten, dat den ſelven PORTA VLLLA, oock IOAN. BAUHIN. ſegghen, dat ſy meeſt rau ghegeten worden, iae datſe aen de ſiecke menſchen voor ſpijſe ghegeven worden. Dit dunckt my een groote ſaecke tot den ghemeynen lof der *Fungi*, byſonder voor ſommighe perſoonen, de welcke blaffen datter niet goets aen de Fungi is. Can deſe tot een ſpijſe der ſiecken ſtrecken, ſoo behoorde deſe ten minſten licht om te verteiren zijn, want de minſte ſwaere ſpijſe den ſiecken haeſt onſteldt ende beſwaert. *Ioan. Bauh. lib.* 40. *cap.* 5.

50. C Naem.

Deſe is een laete ſoorte, want ſy niet als in den Herft te vinden is. Van IOAN. BAUHINUS is deſe de tweede van ſijne twintichſte, die hy in't Latijn noemt *Fungus glaber ex rufo fuſcus*, de *Slibberachtighe roſſe bruyne Fungi*: van CLUSIUS de tweede van ſijne tiende, in't Hooghduytſch, **Schwartze hirſchling**, *Bruyne-fungi*: van my ghenaemt, *Fungus gemellus planus*. *De platte tweelingh Fungi.*

Gedaente

In't jaer 1666. den 17. Mey heb ick deſe gevonden tuſſchen het dorp Brecht en s'Grave Weſel; nochtans heb ick deſe mede gaende twee figuren uyt den gheſchilderden boeck van CLUSIUS ghetrocken, alſoo die meer ghelijckenis hadden, als de mijne die ick naer het leven had geteeckent. Hier worden ſy van onder en boven vertoont. Deſe comen altijdt twee te ſamen, aen elck-anderen in den gront ghehecht: waerom ick haer de *Tweelinghen* ghenaemt heb. Sy ſouden ſeer rondt van ſchotel ſijn,

ten

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ten waere dat sy malcanderen soo dicht niet en dronghen: haer hoeyken is in de breede onderhalven duym breet, met een bruyn,root en geil ghemenght coleur, seer glat en slibberachtigh: sommighe meynen dat dese oock wolachtich oft hayrigh is, ghelijck ick gheseyt hebbe van de derde van mijne seste soort; doch het is ghemist, alsoo dese blinckende slibberigheyt met eenen sckeren dauw oft dons bedeckt is, het welck met de handt af-ghevaeght sijnde, ons dese kennis gheheel ontdeckt heeft. Van onder heeft sy bruyne geile strepen, de welcke noch plues noch mergh sijn: even wel is't als rechte vaste leire koordekens, de welcke den randt van den hoet naer sich doen om-booghen en intrecken. Den stele is de lenghde van twee duym, ende eenen ghemeynen vingher dick, boven teghen den hoet veel dunder; want onder hebben sy een boordeken met een bruyn root coleur, wat lichter geil als den hoet boven is: onder desen boort hebben sy jeder een stomken, het welck haer dient als eenen te samen oorspronck van haer voorts-comen, het welck swart aerd-achtigh is.

Tijdt en plaets. Onder het ghetal van de vroeghe sal dese haer plaets beerven, alsoo sy in de Mey en Iunio te vinden zijn in de bosschen, ende op de hooghe canten van de velden, onder het eycken loof.

Het VIII. Capittel.

Nomb. 8. Hier worden seven verscheyde soorten den Leser voor ooghen ghestelt, meestendeel ieder soort met twee figuren: dese zijn van onse voor-ouders seer oneyghen te samen ghevoeght; het welck in het naervolghende can ghesien worden, als wanneer te mercken is, om welcken eyghendom van my dese alhier te gader zijn ghevoeght, het welck ick bijsonderlijck ghedaen hebbe, soo om haer ghelijcke verwen oft coleuren, als om haer fatsoen en aensien.

51. A Naem. Ioan. Bap. Porta villa seght, dat de ouderlinghen dese in't Latijn *Suilli* noemden, van de Neapolitanen in't Italiaensch *Silli:* in't Hongersch, **Diznogomba**: in't Hooghduytsch, **Schwaindling**: het welck al te samen in't Nederduytsch te segghen is **Verckens Fungi.** Het krackeelen van desen naem hebick in het byvoeghsel van de beschrijvinghe der ghemeyne Fungi ghetoont, de welcke in de derde plaet met A en C gheteeckent staen. Fabius Columna noemt dese tegenwoordighe Fungi in't Latijn *Fungus quercinus dipsacoidis*; in't Duytsch **De eycke taerde Fungi**: van Gasper Bauhinus sijne vijsentwintichste soort, die hy in het Latijn *Fungus bulbosus fuscus duplici pileo*, *De bruyne gheholde oft ghecnobbelde*

met

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Plant Institute for Botanical Documentation

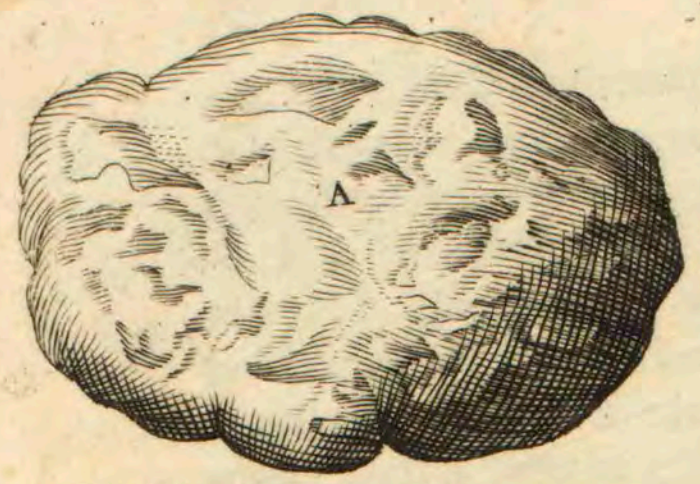

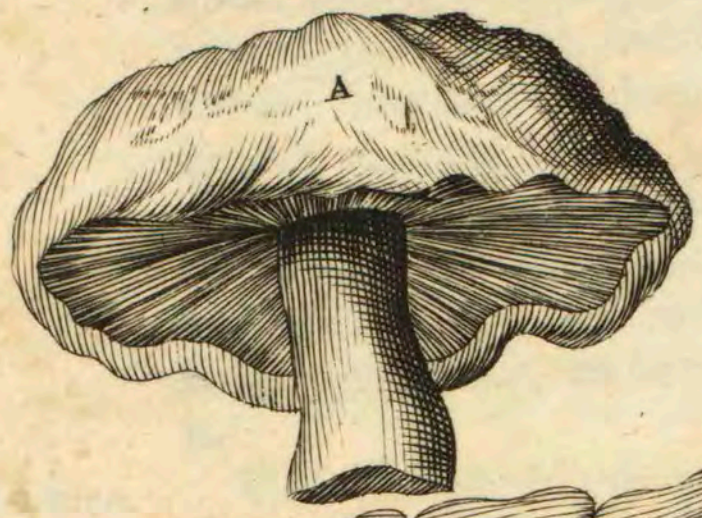

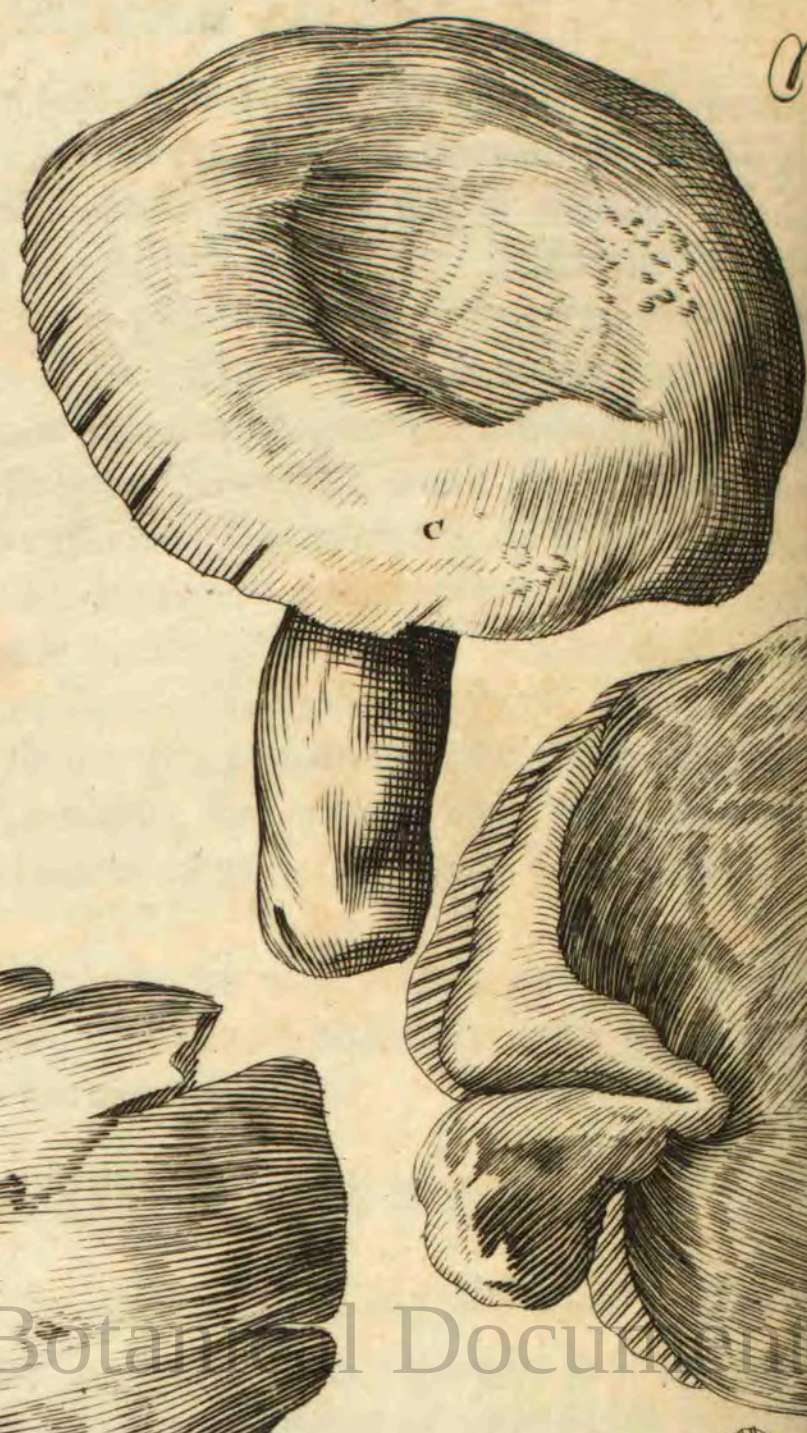

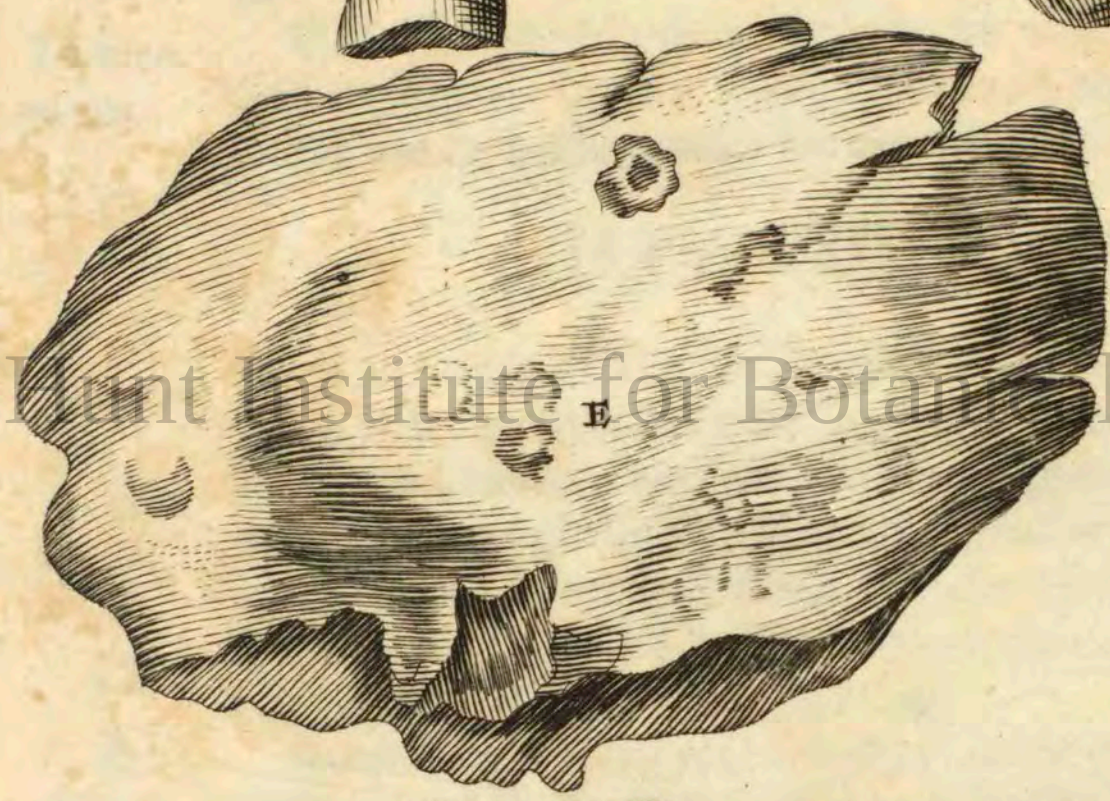

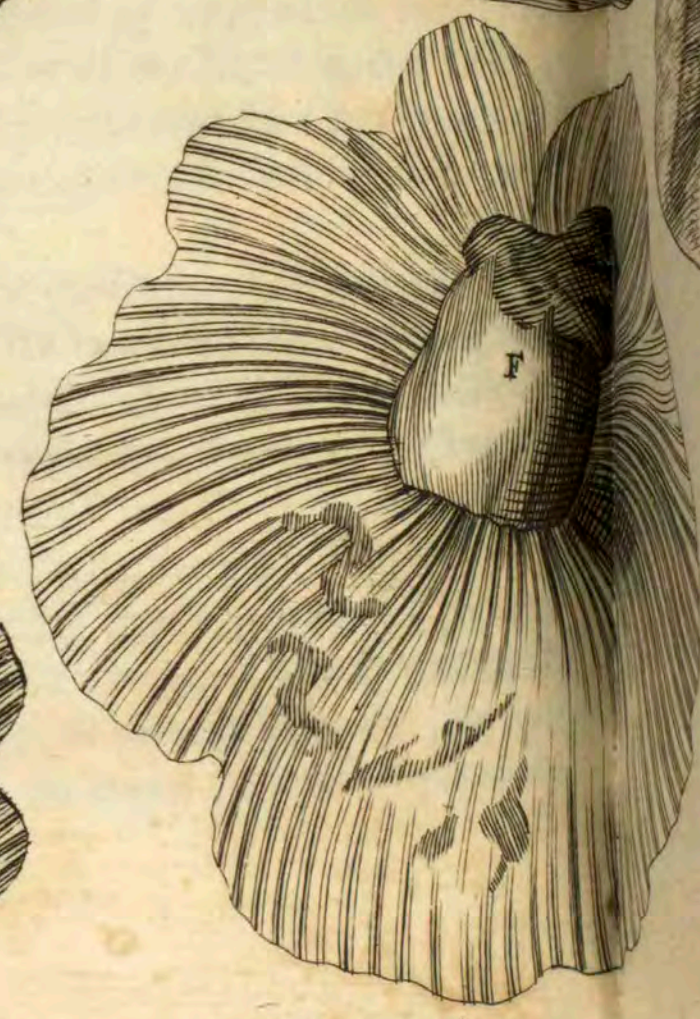

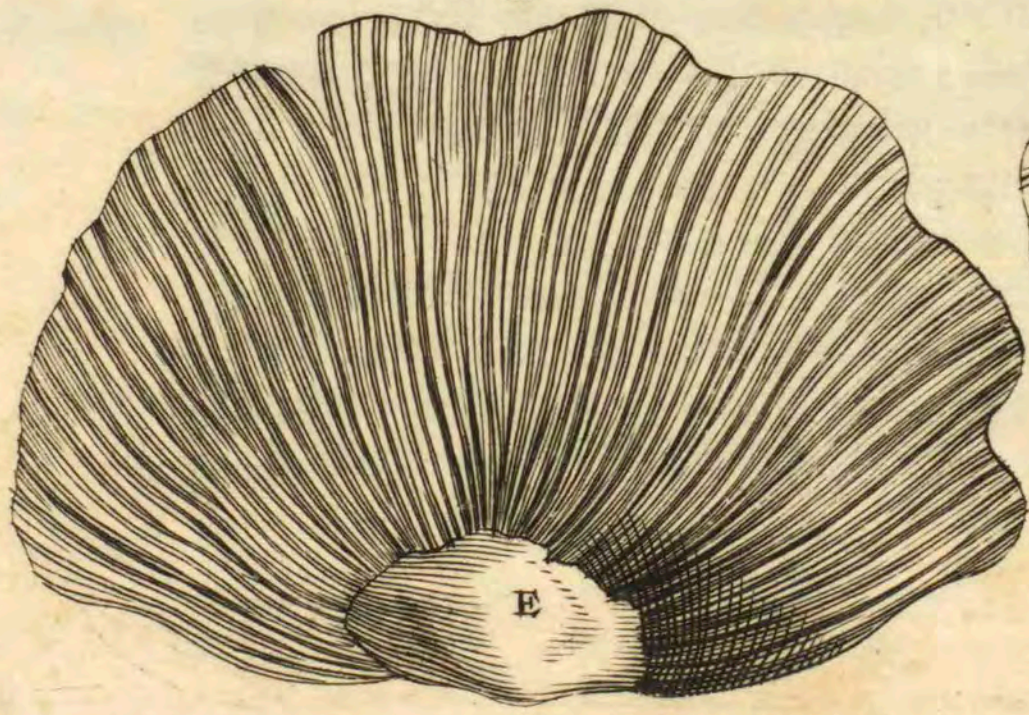

Digitized by the Internet Archive for Botanical Documentation

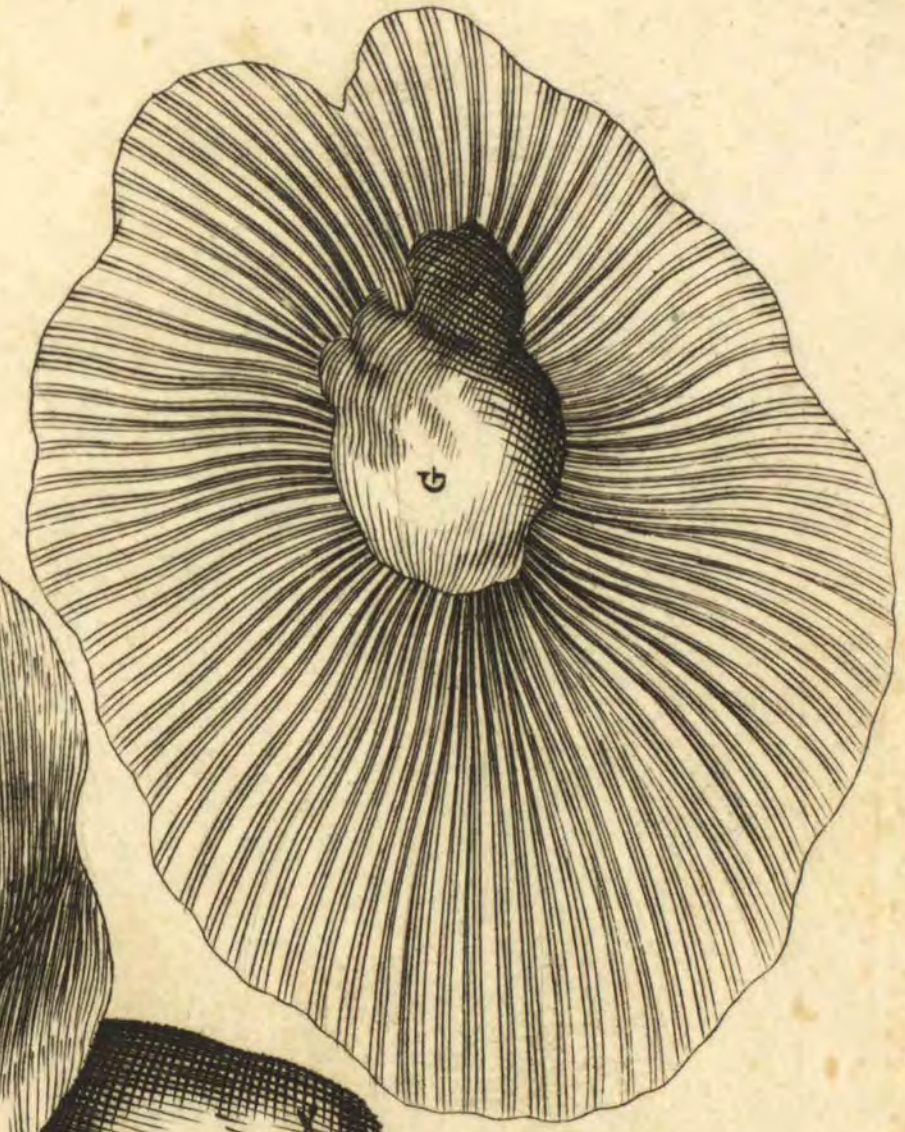

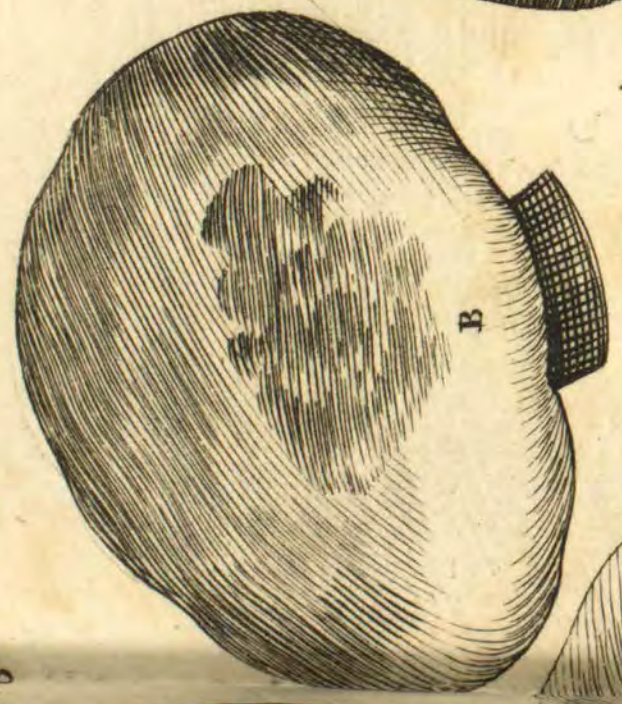

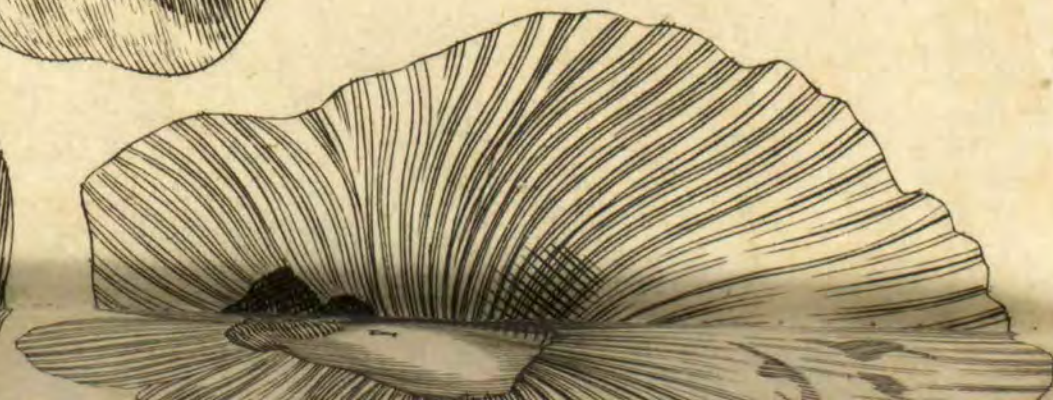

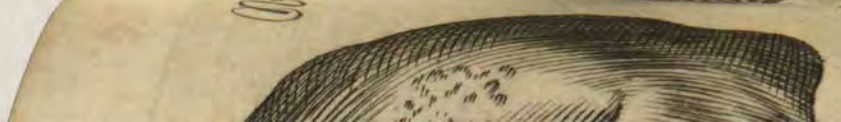

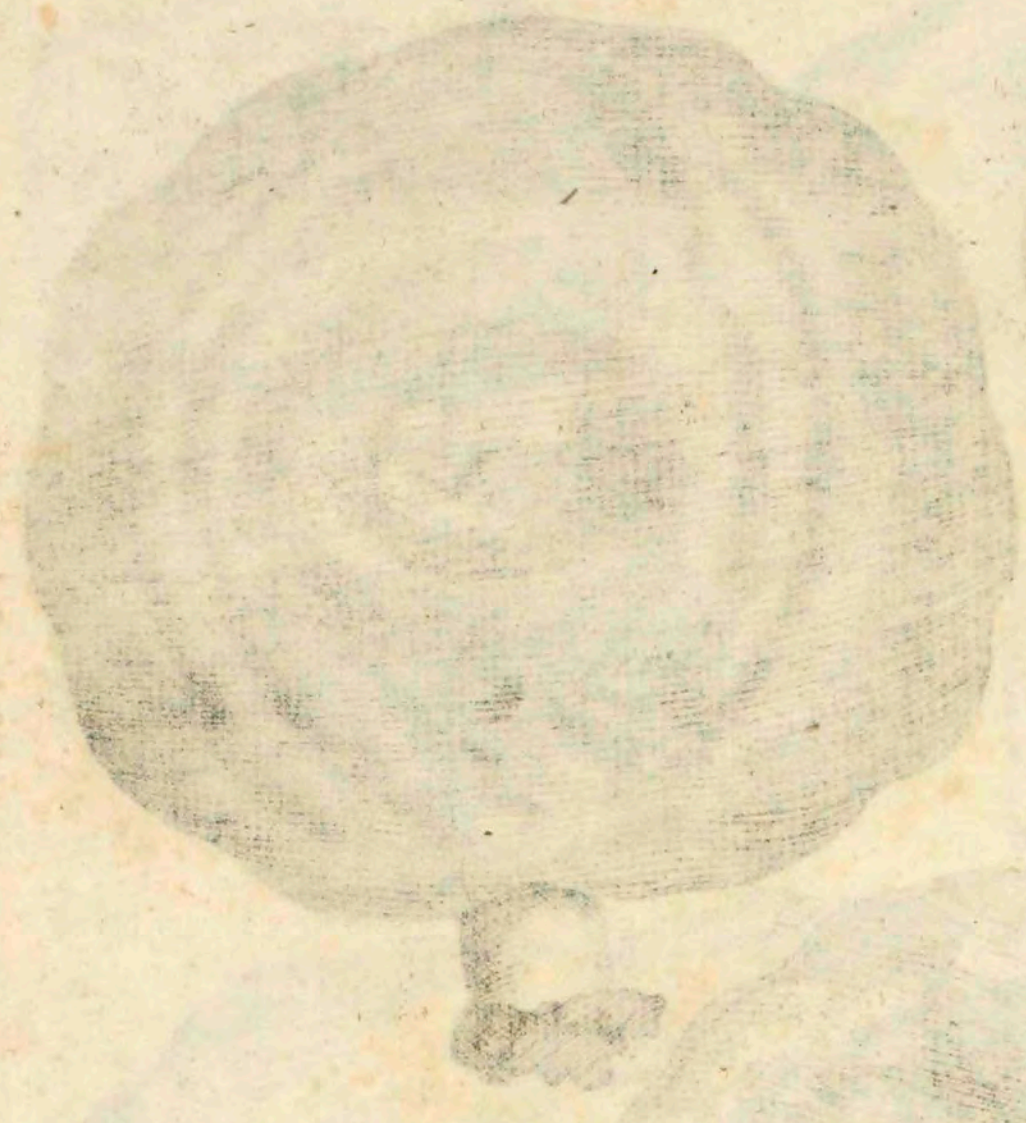

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

met den dobbelen hoet, van IOAN. BAUHINUS sonder figure, de tweede van sijn achtiende, en van CLUSIUS sijne tweede met de figuer van sijne vijftiende. Ick sal haer den naem van *Fungus porcinus*, *Verckens Fungi*, niet berooven.

Het wesen van mijne *Verckens Fungi* met A sal de figure op twee verscheyde manieren hier aenwijsen. Den hoet is soo groot als een mans groote palme van de handt; den stele eenen cleynen vingher dick, maer soo lanck niet: aen het onderste teghen de aerde is meer dick als boven tegen den hoet: haeren hoet is merckelijck rondt en diep hol, de welcke boven overtrocken is met een wit velle, over het welcke eenighe bruyne ofte roodtachtighe verwe schijnt ghestort te wesen; al waer ten deele vele witte vleckskens van den gront sijn door schijnende, het ghene by de figure boven opsiende merckelijck te speuren is. Den hoet is ghemeynelijck seer ongheschieckt uyt en ingaende, ende hoogh opgheswollen als een kusken, hebbende seker bulten en putten. Den hoet is onder beset met eenigh dun recht gheliniet mergh, van coleur ghemenght als met witte en swarte vleckskens. Gedaente

Tweemael in het jaer sijn dese in Brabant veel te vinden, als wanneer sy veel onder de ghemeyne Fungi van de boeren te merct ghebrocht worden; waer uyt volght dat sy oock op de selve plaetsen der ghemeyne Fungi onder Bosschen en Eycke-loof te vinden sijn. Tijdt en plaets.

52.

B

Noch wordt ons hier ontdeckt en aengheweesen de *Boleti* van VALERIUS CORDIS IN DIOSCORIDEM, en van ADAM LONICERUS, die sy voor de *Fungi Boleti* noemen; het welck al mijn ghevoelen van het onseker aenwijsen (der oude schrijvers) in het kennen der *Boleti* doet verstercken: ghelijck ick ghetoont hebbe in de beschrijvinghe van de tweede soort, van my geseyt *Boleti*, de welcke op de tweede plaet boven vertoont worden: van CLUSIUS sijne achtste, de welcke hy in dry soorten bedeylt, welck verschil hy seght van de twee eerste niet anders te bestaen, als de veranderingh van meerder grootte: die hy in't Hooghduytsch noemt **Pfifferling**: in't Hongersch **Keserew gomba**: in't Latijn, *Fungus amarus*, dat is de *Heete*, oft *Bitter*, oft *Peperachtighe Fungi*. LOBEL en DODONEUS hebben hier in seer lichtveerdigh sonder merckelijck verschil van ghe-schreven, die sy onder den ghemeynen naem *Nemorum Fungi* stellen, dat is, *Bosch Campernoelien* noemen, het welck niet anders als onse *Ghemeyne Fungi* sijn, van my op de tweede en derde plaet vertoont. Het is op de selve maniere als de *Fransen* dese by CLUSIUS oock noemen *Champignon*, en *Potiron*, met welcken alghemeynen naem sy al de *Fungi* noemen, ghelijck Naem.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

ick van de neghenſte ende van de elffte goede op de derde plaet, met A en C gheteeckent, noch gheſeydt hebbe. Doch GASPER BAUINUS heeft ons deſe wel beſcheyden, al iſt dat hy gheene figuren vertoont en heeft, ende hy noemt deſe eerſte *Fungus pileolo lato orbicularis candicans*, de *witachtighe ronde Fungi*, *met den breeden hoet*; het welck de eerſte van ſijne thiende ſoort is. IOAN. BAUINUS, *Fungus piperatus albus lacteo ſuccoturgens*; in het Duytſch, de *witte peper-ſmaekighe melck druppende Fungi*, het is ſijne ſeſde ſonder figuer, maer van CLUSIUS **Deras kieſwo gomba:** de *Rechte Keyſerlijcke Fungi* ghenaemt.

Gedaente

Ghemeynelijck ſijn deſe niet groot noch breet van ſtuck; ſomwijl twee duym breet, maer weynich meer: de ſchotel is wat hoogh ront verheven met uyt den grauwen wit, oock met wat geil en bleeck inck-achtich bevleckt: ſy heeft onder plues vanden ſelven coleur, merckelijck lanck, maer niet al te ſacht, wat vaſt van ſtoffe. Den ſtele is een groot vinger lidt lanck, ende een ghemeyn lidt dick; den welcken van het ſelve coleur is, behoudelijck op ſommighe plaetſen, als oft hy met wat ſaffraen aen gheroert was: het vleeſch van den hoet is heel dun, doch wit en goet van geur, van binnen melckachtich.

53. C

Naem.

GASPER BAUINUS, noemt deſe *Fungus maior albicans maculis fuſcis & flauſentibus aſperſis*, *de groote witachtighe met bruyne vlecken en geil beſprinckelt.* Het verſchil van deſe tuſſchen de andere beſtaet ten eerſten:

Gedaente

Dat ſy meer als eens ſoo groot is als de voor-gaende, niet teghenſtaende dat de figuer cleynder in de plaet aengheweſen ſtaet: alſoo ick de ſelve in haer eerſte weſen het leven ghevolght hebbe, het welck ick niet ghevoeghelijck in de plaete hebbe connen veranderen. Hoe deſe grooter ſijn, hoe de ſelve dies te dunder van vleeſch ſijn: de ſchotel is boven met veel meerder geil beſchildert oft beſproeyt ende veel witter als de eerſte, oock met veel langher en dunder plues: ſy is peperachtich en melck-achtich van ſmaeck; den ſtele is niet veel dicker als de voorgaende, maer veel langher: heeft onder cnobbelen aen den wortel. Als deſe out worden, valt de ſchotel om als een ſlodrick om-leegh hangende velleken, oft als eenen doorweyckten hoet.

Ick gheloove dat dit de mede ſuſter is van mijne negentiende, onder de ghemeyne Fungi voor beſchreven ſonder figure, van my tot Herenthout gheſien, ghelijck in haere aen-wyſinghe breeder te leſen is.

54. D

Naem.

Deſe twee eerſte ſeght CLUSIUS, ſijn van haer ſelven ſeer ſmakelijck. Hy noemt deſe in het Hongherſch, **Vozos keferew gomba:** in't Hooghduytſch, **Rode pfifferling:** het welck te ſegghen is, de *Roode ghepeperde*. Noch wordt ſy ghenoemt in Hongarijen **Vikalija** het welck

eenen

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation

eenen Buken boom beduydt, al waer sy ghemeynelijck onder voorts comen: is soo veel te segghen, als de *Buke Fungi*: soo dat men dese den naem van de *Groote roode peperachtighe buke fungi* behoort te noemen, van GASPER BAUINUS, *Fungus adhuc amplior, ex fusco subrubens, de veel grooter Fungi, uyt den bruynen root.*

Aen-ghelien dese eerste, noch dese derde met gheene figuren in de wercken van CLUSIUS noch BAUINUS bekent sijn, soo nochtans heb ick dese by staende figuren uyt den gheschilderden boeck van CLUSIUS naer het leven uyt-ghetrocken. Gedaenté

Dese derde met D is veel meerder van stuck als een van de twee voorgaende: den hoet oft de tafel, de welcke seer plat ende heel rondt is, ende weynigh verheven is, heeft wel vijf oft ses duym in de breede, ende heel dun van stoffe: het coleur is uyt den witten, doch als met ronde circkels oft ringhen geil-ros betrocken, ende met bruyn geile en bruyn rosse vlecken beschildert. Haer plues is recht en vast ghestreept, maer niet seer lanck van stof: de tafel is onder niet in-ghetrocken, noch ghesoomt, maer met scherpe randen. Het plues is seer naer van het selven coleur als sy boven is, doch meerder wit. Den stele is cort en dun, anderhalven duym lanck, ende als een cleynen vingher dick, heel wit van coleur, behalven dat aen het onderste heeft een bruyn knobbelken, het welck haer voor wortel dient.

TRAGUS seydt dat sijne derde heel rondt en wit is, het gene wel moet aenghenomen worden van hem soodanigh bevonden te sijn; want alle vruchten sijn niet in alles aen malcanderen even gelijck. Onder dese, seght den selven, sijnder veel edelder, die voor lecker spijsen ter tafel comen, de welcke open-ghebroken sijnde seer melckachtigh ende van stercken smaeck sijn, die op de tonghe meer byten als peper. Volghens dit seggghen, soo sou TRAGUS noch een ander moeten meynen, die dese soodanicheden niet en soude besitten, alsoo uyt den voorghenoemden naem *Roode ghepeperde*, hier betuyght wordt dat sy sulcks eyghen heeft. *Hyr. Trag. lib. 3, cap. 1.*

In den Herst, dat is in Augusto en September, zijn dese te plucken in de groote doncker bosschen, de welcke dicht bewasschen zijn, soo dat dit dry laete soorten zijn. Volghens dat ick van dese gheseyt hebbe dat sy onder de Buke boomen groeyen, gheloove ick dat sy in het Sonien bosch (alwaer dat de Buken in een ontelbaer ghetal zijn) veele moeten te voorschijn comen. Tijdt en Plaetse.

Digitized by Hunt Institute for Botanical Documentation